

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
DEVRİM YASALAR

Nurer UĞURLU başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanmıştır.

Dizgi - Baskı - Yayımlayan:

Yeni Gün Haber Ajansı

Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Mart 1999<P>

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
DEVRİM YASALARI

BAHİR MAZHAR ERÜRETEN

CGAZETESİNİN
OKURLARINA ARMAĞANIDIR.

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7

BÖLÜM I 9

Anayasal Düzenlemeler 9

1. Teşkilâtı Esasiye Kanunu 9

Ankara'nın Başkent Yapılması Hakkında

Büyük Millet Meclisi Kararı 12

Misak-ı Milli (Ulusal Ant) 14

Cumhuriyetin İlanı 16

2. Teşkilatı Esasiye Kanunu ve Değişiklikleri 20

İstiklal Madalyası Kanunu ve Eki 23

(Anayasanın Değişikliği Hakkında Kanun) 24

BÖLÜM II 31

Yasal Düzenlemeler 31

Hıyanet-i Vataniye Kanunu 31

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Tadili Hk. Kanun 32

Takriri Sükun Kanunu 33

İstanbul Hükümetinin Akdettiği Anlaşma

ve Hakkında Kanun 35

Hafta Tatili Hakkında Kanun 37

Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hk. Kanun 38

Şer'îye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye

Vekâleti'nin Kaldırılması Hk. Kanun 40

Tevhidi Tedrisat Kanunu 43

Milli Eğitim Temel Kanunu 47

İKİNCİ KISIM

Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı 52

Hilafetin İlgası 53

Hilafetin Kaldırılması Hk. Kanun Değişiklikleri

Mahakimi Şer'îyenin İlgası Hk. Kanun 61

Tekke, Zaviye ve Türbedarlıkların Kaldırılması Hk. Kanun 64

Şapka İktisası Hk. Kanun 69

Günün 24 Saate Taksimine Dair Kanun 75

Yerli Kumaştan Elbise Giyilmesi Hk. Kanun 78

Kabotaj Kanunu 80

Beynelmîlel Rakamların Kaldırılması Hk. Kanun 83

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hk. Kanun 88

Efendi, Bey, Paşa vs. Unvanlarının Kaldırılması Hk. Kanun 97

Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceği Hk. Kanun 98

Adli Reform Yasaları 100

Türk Medeni Kanunu 101

Soyadı Kanunu 106

Atatürk Soyadı Hk. Kanunlar 109

Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hk. Kanun 111

SUNUŞ

Türkiye Cumhuriyeti devletinin temel felsefesi, Atatürk ilkeleri olarak adlandırılan akılcı ve bilimsel çağdaş düşünce sistemidir.

Bu düşünce sistemi; yasamada, halkın kayıtsız-koşulsuz egemenliğine dayalı parlamenter demokratik Cumhuriyeti, onun denetimindeki yürütmeyi ve tam bağımsız yargıyı içeren, ulusçu, halkçı, devrimci ve laik bir yaşamı, vazgeçilmez bir temel olarak kabullenir.

Amaç; çağdaş devleti ve çağdaş toplumu yaratmak, gelişmiş uygarlık düzeyini yakalamak suretiyle ulusu gönençli kılmaktır.

Bu ilkeler, yasalarla yürütmeye ve toplum yaşamına geçirilmeye başlayınca, sonuçta devrimler olarak adlandırılan toplumsal eylem biçimi ortaya çıkmış oldu. Bu bağlamda, ilkeler; devletin temel felsefesini ve yapısını oluşturan düşünce sistemi, devrimler ise, bu sistemin somut hukuksal sonuçlarıdır. İlkeler teori, devrimler onun pratiğidir.

Hepsi de bir bütünün ayrılmaz parçaları olarak, eş anlatımla, teori ve pratik olarak, yaşama geçirilen özgün bir sistemdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin vazgeçilmez var oluş nedenleridir.

Atatürkçü felsefeye göre oluşturulan devrimler, yasal etkinliklerle eyleme konulurken, eskinin çoğunlukla şeriat hukukuna dayalı ve durağan nitelikli sistemine bir tepki olarak ortaya konuldu. Eskinin kul kimliği vatandaşa, ümmet kimliği ulusa dönüştü.

Devrimi oluşturan yasalar, ağırlıklı olarak, devrimin etkin dönemi sayılan 1920-1938 arasında oluştu. Bunların bir bölümü özel yasalar olarak, bir bölümü de toplumsal yaşamın diğer yasaları içinde çeşitli maddeler olarak yürürlüğe girdi.

Bu kitabımda, toplum yapısını değiştiren ve adına topluca "Devrim Yasaları" denilen bu hukuksal özel düzenlemeler, orijinal metinleri ve bugünün dili ile verildi. Ayrıca açıklamaları yapılarak, yasal gerekçeleri kaynağından sunulmaya çalışıldı. Zaman içerisinde değişim gereksinimi dolayısıyla, değişenlere de yer verildi. Ancak bir bölüm devrimsel yasalar, zaman içinde başkaca yasalar içinde ele alınmak suretiyle yürürlükten kalktığı için, örneğin kadının medeni hakları ile siyasal hakları devrimin önemli bir bölümünü oluşturmasına karşın bu haklar, Medeni Yasa, seçim yasaları gibi geniş yasalar içinde yer aldığından bunlara değinmekle yetinildi.

Hemen belirtmeliyim ki, bu yasaların anlam ve önemini ve çıkarılış nedenlerini iyi özümseyebilmenin koşulu; Atatürk ilke ve devrimlerinin içeriklerinin daha önceden tüm ayrıntıları ile bilinmesidir.

Bir boşluğu doldurmak üzere hazırlama gereğini duyduğum bu kitabın kaynakları; Düsturlar, Resmi Gazeteler, Meclis Zabıtları, Kanunlar Külliyyatı gibi resmi nitelikli belgelerdir.

Yararlı olabilmek dileği ile...

BÖLÜM I

ANAYASAL DÜZENLEMELER

1. TEŞKİLATI ESASİYE KANUNU (ANAYASA)

Kanun Numarası: 85

Kabul Tarihi: 20 Ocak 1921(1337)

(Yasama ve yürütme ile ilgili maddeler)

Madde 1- Hâkimiyet bila kaydü şart milletindir. İdare usulü; halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir.

(Madde 1- Egemenlik kayıtsız koşulsuz ulusundur. Yönetim biçimi, halkın kendi yazgısını doğrudan ve fiilen yürütmesi esasına dayanır.)

Madde 2 - İcra kudreti ve teşri selahiyeti, milletin yegâne ve hakiki mümessili olan Büyük Millet Meclisi'nde tecelli ve temerküz eder.

(Madde 2- Yürütme erki ve yasama yetkisi, ulusun tek ve gerçek temsilcisi olan Büyük Millet Meclisi'nde belirlenir ve toplanır.)

Madde 3- Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükümeti "Büyük Millet Meclisi Hükümeti" unvanını taşır.

(Madde 3- Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından yönetilir ve hükümeti, "Büyük Millet Meclisi Hükümeti" unvanını taşır.

Madde 4- Büyük Millet Meclisi, vilayetler halkınca müntehap azadan mürekkeptir.

(Madde 4- Büyük Millet Meclisi, iller halkınca seçilmiş üyelerden oluşur.)

Madde 5- Büyük Millet Meclisi'nin intihabı, iki senede bir kere için icra olunur. İntihap olunan azanın, azalık müddeti iki seneden ibaret olup, fakat tekrar intihap olunmak caizdir.

Sabık heyet, lahik heyetin içtimasına kadar vazifeye devam eder. Yani intihabat icrasına imkân görülmediği takdirde, içtima devresinin yalnız bir sene temdidî caizdir. Büyük Millet Meclisi azasının her biri kendini intihap eden vilayetin ayrıca vekili olmayıp, umum milletinin vekilidir.

(Madde 5 - Büyük Millet Meclisi'nin seçimi, iki yılda bir kez yapılır: Seçilmiş olan kurulun süresi iki yıl olup, ancak yeniden seçilebilmek olanaklıdır. Eski kurul, yeni kurulun toplantısına kadar görevi sürdürür. Yeni seçim yapılmasına olanak bulunmadığında, toplantı dönemi yalnız bir yıl uzatılabilir. Büyük Millet Meclisi, üyelerinin her biri, kendisini seçen ilin ayrıca vekili olmayıp, tüm ulusun vekilidir.)

Madde 6- Büyük Millet Meclisi'nin Heyeti Umumiyesi, Teşrinisani iptidasında davetsiz içtima eder.

(Madde 6- Büyük Millet Meclisi'nin Genel Kurulu, ekim ayı başında çağrısız toplanır.)

Madde 7- Ahkâmı Şer'iyenin tenfizi, tatili, feshi, muahede ve sulh akdi ve vatan müdafaası ilanı gibi hukuku esasiye, Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Kavanin ve nizamât tanziminde, muamelatı nasa erfak ahkâmı fıkhiye ve hukukiye ile adap ve muamelat esas ittihâz kılınır. Hey'eti Vekilenin vazife ve mes'uliyeti, kanunu mahsus ile tayin edilir.

(Madde 7- Şer'i hükümlerin uygulanması genel yasaların yapılması, değiştirilmesi ve kaldırılması ve antlaşma ve barış yapılması ve vatan savunması kararı gibi anayasal haklar Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Yasaların ve sair düzenlemelerin yapılmasında, zamana ve gereksinimlere göre en uygun fıkıh hükümleri ile ilgili usul ve işlemler esas alınır. Bakanlar Kurulu'nun görevi ve sorumlulukları, özel yasa ile saptanır.)

Madde 8- Büyük Millet Meclisi, hükümetin inkisam eylediği devairi kanunu mahsusu mucibince, intehap kerdesi olan vekiller vasıtası ile idare eder. Meclis, icrai hususat için vekillere veçhe tayin ve ledelhace bunları tebdil eyler.

(Madde 8- Büyük Millet Meclisi, hükümetin bakanlıklara ayrılması ile ilgili özel yasaları gereğince seçtiği vekiller (bakanlar) aracılığı ile yönetir. Meclis, yürütme ile ilgili konularda, bakanlara yön verir ve gereğinde bunları değiştirir.

Madde 9- Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından intihap olunan reis, bir intihap devresi zarfında, Büyük Millet Meclisi Reisidir. Bu sıfatla, Meclis namına imza vaz'ına ve Heyeti Vekile mukarreratını tasdike selahiyettardır. İcra vekilleri heyeti, içlerinden birini kendilerine reis intihap ederler. Ancak, Büyük Millet Meclisi Reisi, Vekiller Heyeti'nin de tabii reisidir.

(Madde 9- Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından seçilen başkan bir seçim dönemi için Büyük Millet Meclisi'nin başkanıdır. Bu kimlikle Meclis adına imza koymaya, Bakanlar Kurulu'nun kararlarını onaylamaya yetkilidir. Bakanlar Kurulu içlerinden birini kendisine başkan seçer. Ancak, Büyük Millet Meclisi Başkanı, Bakanlar Kurulu'nun da doğal başkanıdır.)

AÇIKLAMA

Yukarıda, gerek aynı ile, gerekse bugünün dili ile önemli maddelerini açıkladığımız 1921 Anayasası; 23 Nisan 1920 tarihinde açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, yeni Türkiye devletinin kuruluşunu tescil eden en önemli devrim yasası olarak algılanmalıdır. Ancak, kabul etmek gerekir ki, bazı noksanları vardır.

Bu noksanlıkların en önemlileri, devletin başkentinin saptanmamış olması, Devlet Başkanlığı makamının belirlenmemesi, bakanların güven oylamasının, teker teker Meclis Genel Kurulu tarafından yapılması, yönetim sisteminin açıkça belirtilmemiş olmasıdır.

Aslında, 1. maddede açıkça belirtildiği gibi, egemenliğin, kayıtsız-koşulsuz halka ait bulunduğu belirtilmesi, yürütme ve yasama yetkisinin Büyük Millet Meclisi eliyle yürütülmesi ve bu Meclis'in, halkın oyu ile seçilmesi öğeleri, kuşkusuz yönetim biçiminin bir cumhuriyetten başka bir anlamı olamayacağını ortaya koyuyordu. Ancak, o zamanki Meclis'i oluşturan üyelerin nitelikleri ve dünya görüşleri hesaba katılarak, bu

kitap

anayasada sistemin cumhuriyet olduğunun açıkça beirtilmesine engel oluşturuyordu. Bu belirleme zamana bırakılmıştı. Kuşku yok ki, cumhuriyete giden yolda adım adım yürünecek ve bu noksanlıklar kısa bir süre sonra gerçekleşecekti.

ANKARA'NIN BAŞKENT YAPILMASI HAKKINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ KARARI

Karar No: 27

Karar T.: 13 Ekim 1929 (1339)

Ankara Şehrinin, Makarrı İdare İttihazı Hakkında

Ankara şehrinin Türkiye devletinin makarrı idaresi olması hakkındaki Malatya Mebusu İsmet Paşa Hazretleri'nin 2/188 numaralı teklifi kanunisi üzerine, Kanuni Esasi Encümeni'nce tanzim olunan 10/X/1339 tarihli mazbata, 13/X/1339 tarihli otuz beşinci içtimain ikinci celsesinde bıkırae aynen kabul edilmiş ve Ankara şehrinin Türkiye devletinin makarrı idaresi olması, ekseriyeti azime ile takarrür etmiştir.

Bugünün dili ile

(Ankara kentinin, Türkiye devletinin başkenti olması hakkındaki Malatya Milletvekili İsmet Paşa'nın (İnönü) 2/188 sayılı önergesi üzerine, Anayasa Encümeni tarafından düzenlenen 10/10/1923 tarihli otuz beşinci toplantı ikinci oturumunda okunarak aynen kabul edilmiş ve Ankara kentinin, Türkiye devletinin başkenti olması büyük bir çoğunlukla kabul edilmiştir.

AÇIKLAMA

Lozan Barış Antlaşması Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 23 Ağustos 1923 tarihinde 340,341,342 ve 343 sayılı yasalarla onaylanmıştı. Bu antlaşmanın 14 sayılı ek protokolüne göre, uzlaşma devletlerinin (İngiltere, Fransa, İtalya) orduları, bu onayı izleyen altı hafta içinde İstanbul'u boşaltarak Türk ordusuna teslim edeceklerdi. Düşman güçleri 2 Ekim 1923 günü İstanbul'u terk ettiler.

İstanbul'un kurtarılıp, fiilen yurt topraklarına katılması, yüzyıllarca Osmanlı devletine başkent olmuş bu kentin, hukuksal durumunun da saptanmasını gerektiriyordu. Oysa 23 Nisan 1920 tarihinden beri, Ankara yeni Türkiye devletinin fiili başkenti idi.

İşgalin sona ermesinden sonra, İstanbul'un yine eskiden olduğu gibi başkent olarak kalmasını isteyenler vardı. 1921 Anayasası'nda da başkent belirlenmemişti.

Bu gerekçe ile, Malatya milletvekili İsmet İnönü ve 14 arkadaşının hazırladıkları yasa tasarısı Meclis'e verildi (9 Ekim 1923). Aslında konu, anayasada yapılacak değişiklik ile konunun anayasa içine alınmasını gerektiriyordu. Ancak zamanın darlığı, anayasa değişikliğinin daha uzun prosedürü gerektirmesi karşısında, anayasa encümeni, ileride yeniden yapılacak anayasada yerini almak üzere, şimdilik konunun, bir Meclis kararı olarak alınmasını uygun bulduğundan bu şekilde hazırlanan karar tasarısı Meclis'e sunuldu, büyük bir çoğunlukla kabul edildi. Konu, 1924 Anayasası'nın 2. maddesinde yerini alma olanağı buldu.

Esasen, daha önce de bu Meclis, bazı önemli düzenlemelerini, yasa şeklinde değil de, Meclis kararı olarak almıştı.

Örneğin, "Osmanlı İmparatorluğu'nun son bulunduğu dair 30/10/1922 tarihli Heyeti Umumiye (Genel Kurul) kararı (307 No'lu karar) ile, "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin hukuksal egemenlik ve hukuksal gücün, gerçek temsilcisi olduğu hakkında Heyeti Umumiye (Genel Kurul) kararı" (308 sayılı ve 1/11/1922 tarihli karar) birer yasa değil, yalnızca Meclis kararlarıdır.

Bu kararların her birinin, yasa değerinde olduğu kuşkusuz ve tartışmasızdır.

MİSAK-I MİLLİ (ULUSAL ANT)

Karar T.: 18/7/1920

Ulusal Ant: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, vatan olarak kabul ettiği, Osmanlı devletinin Birinci Dünya Savaşı sonrasında, elinde kalan son parçasının da, bundan böyle hiçbir özveriden kaçınmayarak elde tutma ve çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bu topraklarda, sonsuza dek yaşayacak yeni bir Türk devletini oluşturma yemininin adıdır.

Ulusal Kurtuluş Savaşı bu ant üzerine ve bu ülkünün gerçekleştirilmesi için yapılmış ve başarılıdır. Büyük Millet Meclisi kararı olarak dünyaya ilan edilmiş hukuksal bir yapıdır. Devrimlerin ilk itici gücüdür.

Bu ülkü, Amasya bildirgesinden başlayarak, Erzurum ve Sivas kongrelerinde ısrarla vurgulanmış, Sivas Kongresi sonrasında yayımlanan bildirmede 1. madde olarak şöyle dile getirilmiştir: "1- Mütarekenin (Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Silah Bırakışması) imza olduğu tarihteki sınırlarımız içinde kalan ülke bölünmez bir bütündür. Hiçbir şekilde ayrılık kabul etmez."

Bilindiği gibi, Anadolu'daki kongreler sonrasında, İstanbulun 16 Mart 1920 tarihinde İngiliz, Fransız ve İtalyan askerleri tarafından işgalinden sonra, oradaki Millet Meclisi'nin kapatılması üzerine, Ankarada yeni Türkiye

Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 de açılmıştı.

İstanbul'un işgali ile kapatılan son Osmanlı Millet Meclisi, kısa bir süre önce 12 Ocak 1920 tarihinde İstanbul'da toplanmıştı. Mustafa Kemal İstanbul'da açılması ısrar edilen bu Meclis'in, çok kısa bir süre sonra kapatılacağını bildiği için, milletvekili seçilmiş olmasına karşın, bu Meclis'e iştirak etmemişti. Ancak yine de bu Meclis'te, Anadolu'dan seçilip gelen milletvekillerinin çoğunluğu, Mustafa Kemal'in yönetimindeki Müdafaa-i Hukuk grubuna mensup olduklarından, alabildiği kararlarda, padişah ve onun hükümetinden çok, Müdafaa-i Hukuk grubunun düşünceleri ağır basıyordu. Bunun en iyi göstergesi, bu Meclis'in, Anadolu'da yapılan kongreler doğrultusunda Misak-ı Milli'yi yani Ulusal Ant'ı kabul etmesidir. İstanbul Mebusan Meclisi 28 Ocak 1920 tarihinde Ulusal Ant'ı aynen kabul etmişti.

Ancak bu Meclis'in kapatılması, kısa bir süre sonra Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasını çabuklaştırmıştı. Artık kararları bu yeni Meclis verecekti. Bu kararlardan biri de 18/7/1920 tarihinde alınan ve metnini aşağıya aldığımız Ulusal Ant kararıdır.

1- Mütareke (Mondros Silah Bırakışması) sınırları içinde ve dışındaki yerler bir bütündür. Arap ülkelerinde, Kars, Ardahan, Batum bölgesinde halk oylaması yapılabilir.

2- İstanbul ve Marmara'nın güvenliğini sağlamak koşulu ile, Boğazlar'ın dünya ticaretine açık olması için bütün ilgililerce kararlaştırılan esaslar kabul edilebilir.

3- Uzlaşma devletlerinin, bağlaşıklık devletlerdeki azınlıklar için kabul ettiği esasların aynısını, komşu ülkelerdeki Müslüman halka uygulanmak koşulu ile, kabul edilebilir.

4- Ulusal ve ekonomik gelişmemiz için, tam bağımsızlık gerekir. Onun için, kapütilyonlara karşıyız. Hissemize düşen Osmanlı borçlarının ödenmesi de bu esaslara uygun olacaktır."

Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrasında yaptığımız Lozan Antlaşması'nda da, sınırların tespiti bu esaslar göz önüne alınarak yapılmıştır.

CUMHURİYETİN İLANI TEŞKİLATI ESASİYE KANUNUNUN BAZI MEVADDININ TAVZİHAN TADİLİNE DAİR KANUN

Kanun Numarası: 364

Kabul Tarihi: 29 Ekim 1923 (29 Teşrinievvel 1339)

Birinci Madde: Hâkimiyet bila kaydü şart milletindir. İdare usulü, halkın mükedderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir. Türkiye devletinin hükümet şekli Cumhuriyettir.

İkinci Madde: Türkiye devletinin dini, İslamdır. Resmi lisanı Türkçedir.

Dördüncü Madde: Türkiye devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis, Hükümetin inkisam ettiği şubati idareyi, İcra vekilleri vasıtasıyla idare eder.

Onuncu Madde: Türkiye Reisicumhuru, Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından ve kendi azası meyanından bir intihap devresi için intihap olunur. Vazifei Riyaset, yeni reisicumhurun intihabına kadar devam eder. Tekrar intihap olunmak caizdir.

On birinci Madde: Türkiye Reisicumhuru devletin reisidir. Bu sıfatla lüzum gördükçe Meclise ve Heyeti Vekileye riyaset eder.

On ikinci Madde: Başvekil Reisicumhur tarafından ve Meclis azası meyanından intihat olunur. Diğer vekiller Başvekil tarafından yine Meclis azası arasından intihap olunduktan sonra, heyeti umumiyesi, Reisicumhur tarafından Meclis'in tasvibine arz olunur. Meclis hali içtimada değilse, keyfiyeti tasvip, Meclis'in içtimaina talik olunur.

Yasanın bugünün dili ile metni

Birinci Madde: Egemenlik, kayıtsız koşulsuz ulusundur. Yönetim biçimi, halkın yazgısını doğrudan kendisinin eylemli yönetmesi esasına dayanır. Türkiye devletinin hükümet biçimi Cumhuriyettir.

İkinci Madde: Türkiye devletinin dini, İslamdır. Resmi dili Türkçedir.

Dördüncü madde: Türkiye devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından yönetilir. Meclis, hükümetin çeşitli yönetim birimlerini, İcra Vekilleri (Bakanlar) eli ile yönetir.

Onuncu Madde: Türkiye Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Başkanlık görevi, yeni cumhurbaşkanının seçimine kadar sürer. Tekrar seçilmek olanaklıdır.

On birinci Madde: Türkiye Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Bu sıfatla, gerekli gördükçe, Meclis'e ve Bakanlar Kurulu'na başkanlık eder.

On ikinci Madde: Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından ve Meclis üyeleri arasından seçilir. Diğer Bakanlar, Başbakan tarafından, yine Meclis üyeleri arasından seçildikten sonra, tümü, Cumhurbaşkanı tarafından Meclis'in onayına sunulur. Meclis, toplantı halinde değilse, onaylanma işlemi Meclis'in toplanmasına bırakılır.

AÇIKLAMA

1921 Anayasası'nın değişikliğini öngören bu yasa tasarısı, 29 Ekim 1923 günü önce CHP Grubunda

kitap

görüülerek kabul edilmiş, ardından, ivedi görüülmek üzere Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulmuştur. Anayasa encümeninde yapılan görüşmeler sonunda, tasarı saat 18 dolayında Genel Kurulda görüülmeye başlanır. Gerek vaktin darlığı nedeniyle toplantının üyelere bildirilmesinin gecikmesi, gerekse karşı görüşteki milletvekillerinin Meclis'te bulunmayı yeğlememeleri nedeni ile o gün Meclis ancak 159 üyenin katılımı ile toplanır.

Görüşmeler hızla yürütülür. Sonuçta 1921 Anayasası'nın 1, 2, 4, 10, 11 ve 12. maddelerinin değişikliği olarak, tasarı aynen kabul edilir.

Tarih: 29 Ekim 1923 Saat: 20:30'dur. Ulu Önder Atatürk'ün en büyük eserimdir dediği Cumhuriyet büyük bir coşku ile halk tarafından bütün yurttta sevinçle kutlanır.

Aslında, ulusal egemenliğin temsil yeri olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulduğu 23 Nisan 1920 tarihinde, yeni devlet de kurulmuştu. 1921 Anayasası, her ne kadar, yönetim biçiminin Cumhuriyet olduğunu belirtmiyor ise de, her yönü ile bu ilk anayasa, devlet ve hükümet şeklinin cumhuriyet olması anlamını taşıyordu. Eksik olan bu sözcüğün açıkça belirlenmesi, bu nedenle de bir devlet başkanlığı makamının şeklen anayasada belirlenmesi idi. Bu nedenle bu anayasa değişikliği TAVZİH yani "Açıklığa Kavuşturma" sözcüğü ilavesi başlığını içermektedir. Yasanın kabulünden sonra, ilk Cumhurbaşkanı olarak, Mustafa Kemal üyelerin oybirliği ile Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Bundan sonra aşama aşama, demokratik sistemin tüm kurum ve kuralları ile işletilmesi için gerekli devrim yasaları da yürürlüğe konulmaya devam edilecekti. Bunun için çok partili döneme geçilmesi gerekiyordu. Ancak bunun için de bir altyapıya gereksinim vardı. İlk yapılacak iş, halkın eğitim ve kültür düzeyinin en kısa zamanda yükseltilmesine çalışmaktı. 75. yılını kutladığımız Cumhuriyetimizin bugün geldiği aşamada pek çok olumlu mesafeler kat edilmesine karşın, Cumhuriyetin, tüm kurum ve kuralları ile uygulanabildiğini söylemek olanaklı değildir.

Devrimlerimizle uyumlu olarak, yönetim biçimi olarak kabul edilen ve asla vazgeçilmesi olanaksız bulunan Cumhuriyetimizin, bu ilkelerinden ödün verilmeksizin, sistemin demokratikleştirilmesi gerekli bulunmaktadır. Uygulanması önerilen sistem, ütöpik bir demokrasi adı altında, mutlak çoğunluğun her aklına eseni yapması olarak algılanamaz. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temelini oluşturan, çağdaş, laik, halkçı, uluşçu ve devrimci felsefeye ters düşen siyasal kuruluş ve eylemlerin kabulü örneğin, gerici, mürteci ve şeriatçı bir sistemin, karşı devrim olarak demokrasi adı altında geri getirilmesi anayasalarla bu nedenle yasaklanmıştır. Her siyasal sistemin, uygulandığı devlet içindeki koşullara uygun bir disiplini vardır. Hiçbir devlet kendini yıkıma götürecek bir eyleme ortam ve geçit vermez. Hiçbir devlet kendi yıkımına seyirci kalmaz. Bu anayasal disiplini, demokrasi engeli gibi görmek ve göstermek yanlıştır. Diğer bir deyişle, Türkiye Cumhuriyeti, demokrasi adına demokrasinin yıkımına izin veremez.

Nasıl ki, kişisel özgürlüklerin sınırı, başka kişilerin özgürlük sınırı ise, Cumhuriyet rejimimizin demokratik sınırı da, devletin varlığını sürdürebilmesi için gerekli ortamın anayasal sınırıdır. Bu bağlamda, hiçbir siyasal kuruluş, laik cumhuriyete karşı eylemde bulunamaz. Bu doğrultudaki yasaları, belli bir çoğunluğa dayandığı iddiası ile değiştiremez. Bu güvence, yani değişmezlik garantisi anayasada vardır. Bu garantiler, demokrasiyi kısıtlamak için değil, Cumhuriyetin yaşaması için vazgeçilmez kurallardır. Geri gidişi önleyen, ancak ileri gidişi, yani çağdaşığa giden yolu sürekli açık tutan bir sistemdir.

1921 Anayasası, 1924 Anayasası'nın kabulü ile yürürlükten kalkmış oldu. Ancak devlet şeklinin ve yönetim biçiminin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm, 1924 Anayasası'nda ve de onu izleyen 1961 ve 1982 Anayasalarında aynen kaldı. Bu nedenle, Türkiye'de bugüne kadar zorunlu değişiklikler nedeniyle dört kez anayasa değişikliği yapılmasına karşın, ayrıntılar dışında, devlet sisteminin özü ile ilgili konularda herhangi bir değişiklik öngörülmediği için, bu biçimsel değişiklikler, Cumhuriyetimizi numaralamak isteyenlerin, bu düşüncelerinde asla haklı olmadıklarının en doğru ve geçerli kanıtını oluşturmaktadır.

2. TEŞKİLATI ESASİYE KANUNU (1924 ANAYASASI)

Kanun Numarası: 491

Kabul Tarihi: 20 Nisan 1924 (1340)

Birinci Fasıl

Ahkâmı Esasiye

(Genel Hükümler)

Madde 1- Türkiye devleti bir Cumhuriyettir. Madde 2- Türkiye devletinin dini, dini İslamdır. Resmi dili Türkçedir. Makarrı Ankara şehridir.

(Madde 2- Türkiye devletinin dini, İslam dinidir. Resmi dili Türkçedir. Başkenti Ankara kentidir.)

Madde 3- Hâkimiyet bila kaydü şart milletindir.

(Madde 3- Egemenlik kayıtsız koşulsuz ulusundur.)

Madde 4- Türkiye Büyük Millet Meclisi, ulusun milletin yegane ve hakiki mümessili olup, millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder.

kitap

(Madde 4- Türkiye Büyük Millet Meclisi, ulusun tek ve gerçek temsilcisi olup, ulus adına, egemenlik hakkını kullanır.)

Madde 5- Teşri selahiyeti ve icra kudreti, Büyük Millet Meclisi'nde tecelli ve temerküz eder.

(Madde 5- Yasama yetkisi ve yürütme gücü, Büyük Millet Meclisi'nde belirlenir ve toplanır.)

Madde 6- Meclis, teşri selahiyetini bizzat istimal eder.

(Madde 6- Meclis, yasama yetkisini bizzat (doğrudan kendisi) kullanır).

Madde 7- Meclis, icra selahiyetini, kendi tarafından müntehap reisicumhur ve onun tayin edeceği bir icra vekilleri heyeti marifeti ile istimal eder.

(Madde 7- Meclis, yürütme yetkisini kendisi tarafından seçilmiş Cumhurbaşkanı ve onun atayacağı Bakanlar Kurulu eliyle kullanır.)

Madde 8- Hakkı kaza, millet namına, usulü ve kanunu dairesinde müstakil mehâkim tarafından istimal olunur.

(Madde 8- Yargı hakkı, ulus adına, usul ve yasası içinde, bağımsız mahkemeler tarafından kullanılır.)

Bu anayasa, izleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak; yasama görevi, yürütme görevi, yargı görevi ile Türklerin Hukuku Ammesi başlığı altında kişisel özgürlükleri düzenlemiştir.

1924 Anayasası'nda yapılan değişiklikler:

I- 10 Nisan 1928 Tarih ve 1222 sayılı kanun ile yapılan anayasa değişikliği:

Madde 2- Türkiye devletinin resmi dili Türkçedir. Makarrı (Başkenti) Ankara şehridir.

AÇIKLAMA

Bu madde değişikliği ile 1924 Anayasası'nın ikinci maddesindeki "devletin dini, dini İslamdır" tümcesi kaldırılmıştır.

Bu değişiklik, Türkiye Cumhuriyeti'nin laik olduğunu ilk kez ortaya koyan değişikliktir.

II- 3 Şubat 1937 Tarih ve 3115 sayılı kanun ile yapılan değişiklik:

Madde 2- Türkiye devleti, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır. Makarrı (Başkenti) Ankara şehridir..

1937 tarihinde, 1924 Anayasası'nın ikinci maddesinde yapılan bu son değişiklik ile, CHP programlarında ortaya konulan devrimsel ilkeler, anayasal hükümler haline getirilmiştir. Amaç, kısa bir süre sonra yaşama geçirilecek olan çok partili düzende, kurulacak siyasal partilerin bu prensiplerde tartışmasız uyumlarını sağlamaktır.

Nitekim, uyum yasaları olarak sonradan çıkarılan siyasal partiler kanunlarında bu ilkelerle çelişen partilerin kurulamayacağı hüküm altına alınmış bulunmaktadır.

Bugün mer'i bulunan anayasamızda, bu altı oklu ilkeler aynen mevcut değil ise de, gerek 1982 Anayasası'nın başlangıç kısmında, gerekse ayrıntıları içeren diğer maddelerinde, aynı ilkeler Cumhuriyet devletinin yaşamsal ilkeleri olarak bulunmaktadır.

Örneğin; Anayasamızın Başlangıç bölümünde, Atatürk ilke ve devrimlerinin korunacağı, hiçbir düşünce ve görüşün, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında, korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı öngörülmüş, izleyen maddelerde, Cumhuriyetin niteliklerini saptayan ilkelerin, Cumhuriyetin ve laiklik ilkesinin değiştirilemeyeceği hükmü getirilmiştir.

Anayasamızın (1982 Anayasası) 174. maddesinde ise, anayasa dışında kalan ve mer'i (yürürlükte) bulunan Devrim yasalarının, korunması başlığı altında, bu yasaların devamının sağlanması öngörülmüştür. İleriki bölümlerde bu yasalar açıklanacak ve anayasanın 174. maddesinin ne ölçüde koruma sağlayabildiği konu edilecektir.

İSTİKLAL MADALYASI KANUNU

Kanun Numarası:66

Kabul Tarihi : 29/11/1920

Madde 1- (Değişik : 4/12/1924-525/1 md.)

İstiklal madalyası bilfiil kıta başında, cephede veya dahili isyanları teskinde hamaset ve fedakâri asarı gösteren erkân, ümera ve zabitan ve efrat ve milli kahramanlara ve cephe gerisinde ulvi maksadın husuli için mesai ibraz edenlere ve istiklali milli uğrunda fedayı hayat eden şehitlerin büyük oğluna, yoksa büyük kızına, yoksa pederine, o da yoksa validesine, o da yoksa zevcesine verilir.

Madde 2 - Davayı muhik ve meşruumuzu ihzar ve bunu müdafaa eden Büyük Millet Meclisi azalarına birer madalya verilir.

Madde 3- Birinci madde mucibince madalya ahzine kesbi istihkak edenlerin esbabı mucibesini gösteren inhalar Heyeti Vekiliye gönderilir. Heyetçe muvafık görüldükten sonra Büyük Millet Meclisi'nce kabul ve tasdiki halinde ita olunur.

Madde 4- Büyük Millet Meclisi'nin munakit bulunduğu mahalde Meclis huzurunda ve Meclis Reisi tarafından taşralarda en büyük kumandan ve mülkiye memuru huzuriyle merasimi mahsusa ile madalyaya kesbi isihkak eden asker ise kumandan ve mülkiyeden ise mülkiye memuru tarafından talik olunur.

kitap

Madde 5- Büyük Millet Meclisi azalarına verilecek madalyanın şeridi yeşil ve cephede bulunanların kırmızı ve cephe gerisinde olanların beyaz olacak. Şu kadar ki mebus olup ta aynı zamanda cephede bilfiil hidematı mesbuk ve birinci madde mucibince de madalyaya kesbi istihkak edenlerin şeridi nısfı yeşil ve nısfı diğeri kırmızı olacaktır ve bu baptaki teklifin Meclis Reisi'nin inhasıyla Büyük Millet Meclisi'nce kabul ve tasdiki lazımdır.

Madde 6- (Değişik:8/4/1925-607.)

İşbu madalya sağ meme üzerine ve her gün talik edilebilir.

Madde 7- Hukuku medeniyeden iskat ve cinayetle mahkûm olanların hakkı taliki olamaz. Fakat madalya hatıra olarak veresesine intikal eder.

Madde 8- Yalnız bir nevi olan işbu madalyanın şekli ve şeritleri bir numaralı levhada gösterilmiştir.

Madde 9- Efrat ile zabitan ve küçük zabitan müstesna olmak üzere madalya harcı olarak üç lira alınır.

Madde 10- İşbu madalya ashabına memurini mülkiye ve askeriye ile bilumum zabita ve saire tarafından hürmeti mahsusada bulunulacaktır.

Ek Madde 1- (12/12/1923 tarih ve 381 sayılı Kanunun numarasız maddesi olup ek maddeye çevrilerek teselsül için numaralandırılmıştır.)

Hidematı fevkalade ve fedakâraneleri görülenlere verilecek olan İstiklal Madalyası, istiklal mücadelat ve muhaberatının mabdet olan 15 Mayıs 1335'ten seferberliğin tarihi hitamı olan 1 Teşrinisani 1339 tarihine kadar sebkenen hidemata mükabil ita kılınır.

Ek Madde 2- (4/12/1924-525 sayılı Kanunun 2. maddesi hükmü olup ek madde haline getirilmiştir).

İstiklal madalyasını hamil olanlardan vefat edenlerin istiklal madalyası erkek oğullarının en büyüğüne, erkek oğlu yoksa kız çocuklarının en büyüğüne, yoksa pederine, o da yoksa validesine, o da yoksa zevcesine intikal eyler. Bunların vefatından yine bu suretle intikal eder. Bunlardan biri vefat edip de tertip dahilinde varis bulunmadığı halde diğer tabakada bulunanlara veya onların veresesine aynı suretle intikal eyler.

(Ek fıkra: 15/1/1927-958/1 md) Müteveffanın madalyasının bu madde mucibince intikal edeceği mirasçısı, İstiklal Madalyası ile taltif olunmuş ise, madalya, bu maddedeki sıra mucibince İstiklal Madalyası olmayan mirasçıya intikal eder.

Ek Madde 3- (4/12/1924 - 525 sayılı kanunun 3 üncü maddesi hükmü olup ek madde haline getirilmiştir.)

17 Rebiyülevvel 1339 ve 29 Teşrinisani 1336 tarihli kanunun yedinci maddesindeki intikal dahi ikinci maddeye göre cereyan eder.

Ek Madde 4- (30/5/1926 tarih ve 369 sayılı kanunun 2. maddesi hükmü olup, ek maddeye çevrilerek numarası teselsül ettirilmiştir.)

15 Mayıs 1335 tarihinden İzmir'in tarihi istirdadı olan 9 Eylül 1338 tarihine kadar milli orduda vazife almış berri, bahri, havai ve jandarma erkân, ümera ve zabitanıyla mensubin ve memurin ve efradı askeriyeden elyevm müstahdem bulunan veyahut tekaüt istifa veya terhis suretiyle ordudan infikak etmiş olanlardan şimdiye kadar İstiklal madalyası almamış bulunanlara ve şehadet veya vefat suretiyle üful eylemiş bulunanların ailelerine kırmızı şeritli İstiklal madalyası verilir. İstiklali milli uğrunda fedayı hayat eden şehitlerin büyük oğluna, yoksa büyük kızına, yoksa pederine, o da yoksa validesine, o da yoksa zevcesine verilir.

(Ek fıkra: 15/2/1934 - 2597/1 md.) Evvelce madalyası olup da ölmüş olanların madalyalarının varisine intikali işi, Milli Müdafaa Vekilliği'nce yapılır.

Ek Madde 5- (30/5/1926 tarih ve 869 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi hükmü olup, ek maddeye çevrilerek numarası teselsül ettirilmiştir.)

İkinci maddede muharrer tarihler zarfında Anadolu'ya gelerek Milli Mücadele'ye iştirak etmiş ve şimdiye kadar beyaz şeritli İstiklal madalyasıyla taltif edemiş olan ordu mensubininin madalya şeritleri kırmızıya tahvi edilir.

Ek Madde 6-(30/5/1926 tarih ve 869 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi hükmü olup, ek maddeye çevrilerek numarası teselsül ettirilmiştir.)

Bu kanun mucibince yapılacak teklifat Riyaseticumhurun tasdikinden sonra İstiklal madalyaları vesaiiki Müdafaa Milliyeye Vekâleti'nce imla ve imza olunarak sahibine ita olunur.

Ek Madde 7- (30/5/1926 tarih ve 869 sayılı Kanunun 5.inci maddesi hükmü olup, ek maddeye çevrilerek numarası teselsül ettirilmiştir.)

Hukuku medeniyeden iskat ve cinayetle mahkûm olanlarla casusluk yapan ve ordudan firar edenler ve alelittlak 25 Eylül 1339 tarihli kanunun birinci maddesine tevkifan nisbeti askeriyesi kat'edilenler, ikinci madde hükmünden istifade edemezler.

Ek Madde 8- (28/2/1927-977 sayılı ek kanunun 1 inci maddesi hükmü olup, ek madde numarası ile teselsül ettirilmiştir.)

İstiklal Madalyası Kanunu'nun üçüncü maddesinde, musarrah inha ve istida ve müracaatlar makamı aidesince 1 Teşrinisani 1926 tarihine kadar kabul olunur.

Ek Madde 9- (28/2/1927-977 sayılı ek kanunun 2 inci maddesi hükmü olup, ek madde numarası ile teselsül ettirilmiştir.)

Büyük Millet Meclisi'nce yapılacak tetkikat zamana tabi değildir.

Ek Madde 10- (28/2/1927-977 sayılı ek kanunun 3 üncü maddesi hükmü olup, ek madde numarası ile teselsül ettirilmiştir.)

kitap

Milis efradından veyahut efradı ahaliden olup da ordu kadrosu haricinde istiklali milli uğrunda hayatını feda etmiş olanların ailelerine verilecek olan kırmızı şeritli İstiklal madalyası muamelesini ifaya, 30 Mayıs 1926 tarih ve 869 numaralı kanun mucibince, Mudafaa-i Milliye Vekili mezundur.

Ek Madde 11- (26/1/1939 tarih ve 3579 sayılı Kanunun 1 inci maddesi hükmü olup, ek maddeye çevrilerek numarası teselsül ettirilmiştir.)

15 Mayıs 1335 tarihinden İzmir'in istirdat tarihi olan 9 Eylül 1338 tarihine kadar milli orduda yer alan numara ve adları bağlı listede yazılı muhtelif sınıf alay sancaklarına birer istiklal madalyası verilir.

İSTİKLAL SAVAŞINDA ORDUDA VAZİFE ALAN ALAYLAR LİSTESİ

	Süvari Alayı	Topçu Alayı
Piyade Alayı	Numarası	Numarası
1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	4	4
5	5	6
6	6	7
7	9	8
8	10	11
9	11	12
10	12	14
11	13	15
12	14	16
13	15	17
14	16	20
15	17	23
16		
17	18	41
18	19	57
19	20	61
23	21	24
		21
Piyade Alayı Nu.	Süvari Alayı Nu.	Topçu Alayı Nu.
25	23	
26	24	
28	27	
29	28	
30	29	
31	33	
32	34	
33	36	
34	37	
35	38	
36	53	
37	54	
38	55	
39		
40		
41		
42		
43		
44		
45		
46		
47		
50		
51		
52		
53		
54		
55		

56

58

59

60

61

62

Piyade Alayı Nu.

63

64

65

66

67

68

69

70

71

73

126

127

131

135

159

174

176

189

190

İğdır Hudud Alayı

Kızılçakak Alayı

Caksu Alayı

Borçka Alayı

Van Alayı

24/4/1940 tarih ve 3807/1 md

ile eklenenler:

27 dağ. Alayı

48 dağ. Alayı

132, 143, 172 Piyade Alayı

5, 9 Topçu Alayı

1, 2, 4, 10 Müstahkem Mevki Topçu Alayı

Madde 11- İşbu kanunun icrayı ahkâmına Büyük Millet Meclisi memurdur.

Madde 12- İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer'iyülicradır.

15 MAYIS 1335 TARİHİNDEN İTİBAREN CİDALİ MİLLİYE İŞTİRAK EDİP MUHTELİF MİLLİ CEPHELERDE VEYA DAHİLİ İSYANLARIN İTFASINDA BİLFİİL HİZMET EDEREK FEVKALADE YARARLILIK GÖSTERENLERİN TAKDİRNAME VEYA BİR DERECE TERFİ SURETİYLE TALTİFLERİNE VE BUNLARI İDARE EDEN MUDAFAAİ HUKUK REİS VE AZALARI İLE MÜCAHİT VE MÜCAHİDELERE İSTİKLAL MADALYASI İTASINA DAİR KANUN

Kanun Numarası: 400

Kabul Tarihi: 24/1/1924

Madde 1- 15 Mayıs 1335 tarihinden itibaren Cidali Milliye iştirak edip muhtelif milli cephelerde veya dahili isyanların itasında bilfiil hizmet ederek fevkalade yararlık gösterdikleri o zamanki milli cephe veya mıntika veya fırka kumandanlarından veyahut o zamanki heyeti milliye ve hükümeti mahalliyelerden yapılacak tahkikatla sabit olacak berri, bahri, jandarma, muvazzaf, mütekait, ihtiyat ümera ve zabitanın Cidali Milli nihayetine kadar fevkaladeden terfi etmemiş olanlar bir defaya mahsus olmak üzere hizmetlerinin derecesine göre takdirname ile veya bir derece terfi suretiyle taltif edilirler ve bu şeraiti haiz milli kumandan ve rüesa ile mücahit ve mücahidelere ve bunları idare eden Müdafaai Hukuk reis ve azalarına hizmeti vataniyelerine mukabil bir kıta İstiklal Madalyası verilir.

Madde 2- İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 3- İşbu kanunun icrasına Erkânı Harbiye Umumiye, Müdafaai Milliye ve Dahiliye Vekili memurdur.

BÖLÜM II

YASAL DÜZENLEMELER HIYANET-İ VATANİYE KANUNU TADİLİ İLE DİNİN SİYASET ARACI OLARAK KULLANILMASININ YASAKLANMASI

AÇIKLAMA

Laik ve çağdaş devlet, din ile dünya işlerini birbirinden ayırmayı öngörmüştü. Bunun anlamı, yapılacak yasaların, yönetimin ve yargının din kurallarına göre değil, toplumun gereksinimlerine göre, çağa uygun yasaları yönetimde egemen kılmaktır.

Bu ilke, şeriatın kaynaklanan eski hukukun tümünden değişmesini gerektiriyordu. Bu atılım, elbette gerici, bağnaz ve mürteci kesim tarafından hoş karşılanmayacaktı. Bu nedenle, çıkarılan devrim yasalarına yazılı ve fiili saldırılar başlatıldı. Devrimin ve devrimci hükümetlerin gücü, bunları karşılayacak durumda idi.

İşte o zaman gerici kesim, önce iktidarı ele geçirmek, bu suretle devrimcileri devre dışı bırakma girişimi başlattı. Bunun en kolay yolu, dini, siyasete araç yapıp, halkın kutsal din duygularını sömürmektir. Bu amaçları, açıkça anlaşılınca, devrimlerin henüz filizlenme döneminde, tehlikeden kurtarılması için etkin yasaların yürürlüğe konulması zorunlu duruma geldi.

Bu bağlamda iki etkili yasa çıkarıldı. Bunlardan birisi Takriri Sükun Kanunu, diğeri de, Ulusal Kurtuluş Savaşı dönemindeki, eşkıyalık, başkaldırma ve asker kaçaklarına karşı etkin önlemler alınmak üzere kabul edilmiş bulunan 29 Nisan 1920 tarihli Hiyaneti Vataniye Kanunu'nda yapılan bir değişiklik ile 25 Şubat 1925 tarih ve 556 sayılı dinin siyasal amaçlarla kullanılmasını önleyen yasadır.

29 NİSAN 1920 TARİHLİ HIYANETİ VATANİYE KANUNUNUN TADİLİ HAKKINDA KANUN

Kanun No: 556
Kabul Tarihi: 25/2/1925
Bugünün dili ile

Madde 1- Dini ya da dince kutsal sayılan şeyleri, siyasal amaçlarla kullanmak ereği ile, dernekler kurulması yasaktır. Bu gibi dernekleri kuranlar ve bu derneklere üye olanlar, vatan haini sayılırlar. Dini ya da dince kutsal sayılan şeyleri kullanarak,devletin şeklini de değiştirme ve bozma girişiminde bulunanlarla, devlet ve toplum düzenini bozanlar, her ne yolla olursa olsun, din ve dince kutsal şeyleri kullanarak halk arasında kötülük ve bölücülük tohumları ekmek için gerek tek tek, gerek toplu halde, sözlü ve yazılı, ya da eylemsel olarak girişimde bulunanlar da vatan haini sayılırlar.

AÇIKLAMA

Hiyaneti Vataniye Yasası'nın gerek bu maddesinde, gerekse izleyen maddelerinde, vatan ihaneti sayılan hallerde, idam cezası verilmekte idi.

Gerek bu yasa, gerekse gerici ve şeriatçı eylemlere Türk Ceza Yasası'nın 163. maddesine ilişkin olarak verilen cezalar, her iki yasanın, 3713 sayılı ve 12 Nisan 1991 sayılı Terörle Mücadele Yasası'nın 23. maddesinin a ve c bendleri ile kaldırılmasından sonra hiçbir geçerliliği kalmamış, 1982 Anayasası'nın 14. maddesinin açık hükmüne karşın irtica eylemlerini önleyecek bir uyum yasası da bugüne kadar maalesef yapılmadığından, anayasal laiklik ilkesi ve buna karşı yapılan eylemler (TCK'nin 312. maddesi dışında kalan eylemler) her türlü ceza yaptırımının dışında kalmıştır. Son zamanlarda oldukça artış gösteren bu eylemlerin gerçek nedeni budur.

TAKRİRİ SÜKUN KANUNU

Kanun Numarası: 785

Kabul Tarihi: 4 Mart 1925 (1341)

Madde 1- İrticaa ve isyana ve memleketin nizamı içtimaisini ve huzur ve sükununu ve emniyet ve asayişini, ihlale bais bilumum teşkilat ve tahrikat ve teşvikat ve teşebbüsat ve neşriyatı, Hükümet, Reiscumhur tasdiki ile re'sen ve idareten men'e mezundur.

Madde 2- İşbu kanun, tarihi neşrinden itibaren iki sene müddetle meriyülicradır.

Madde 3- İşbu kanunun tatbikine İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Bugünün dili ile;

HUZURU SAĞLAMA YASASI

Madde 1- İrticaa (Gerici şeriatçı eylemler) ve isyana ve ülkenin toplumsal düzenini huzur ve güvenliğini bozmaya yönelik tüm örgütlenme ve kışkırtma ve teşvik ve kalkışmalar ve yayınları, hükümet, cumhurbaşkanının onayı ile doğrudan ve yönetsel olarak önlemeye yetkilidir.

Madde 2- Bu yasa, yayımı tarihinden başlayarak iki yıl süre ile uygulanacaktır.

Madde 3- Bu yasanın uygulanmasına İcra Vekilleri Heyeti (Hükümet) memurdur.

AÇIKLAMA

Bu yasa, Doğu'da patlak veren Şeyh Sait ayaklanmasında daha etkili önlemler almak, irtica ayaklanması olan bu kalkışmanın, önlemlerini daha çabuk alabilmek amacıyla yönelik olarak, o zaman başbakan olan İsmet İnönü hükümetinin Meclis'e verdiği tasarının aynen yasallaşması suretiyle yürürlüğe konulmuştur. Nitekim tasarı Meclis'te bulunan 144 üyenin katılımı ile görüşülmüş, 22 ret oyuna karşılık 122 oyla kabul edilmişti. Yadsınamaz ki, bu yasa o zaman için devrimleri koruma ve amacına ulaştırma bakımından irtica yanlısı silahlı kalkışmaları önlemek için kaçınılmazdı. Olayları, o günün koşulları göz önüne alarak incelemek gerekir.

Bu yasanın gerekliliği, Yüce Önder Atatürk'ün Büyük Nutku'nda da ele alınmış ve savunması yapılmıştır. Olaylara ışık tutması açısından Yüce Önder'in Büyük Nutuk'taki, bu konu ile ilgili söylemlerini aktarmayı yararlı görüyorum.

"Biz, olağanüstü alınan önlemleri hiçbir şekilde hiçbir zaman yasanın üstüne çıkmak için araç olarak kullanmadık. Tam aksine, ülkede huzur ve güvenliğin gerçekleşmesi için uyguladık. Devletin yaşamı ve bağımsızlığını sağlamak için kullandık. Biz, o önlemleri ulusun, uygarlık ve toplumsal yücelmesinde yararlı kıldık.

Takriri Sükun Yasası'nın yürürlükte olduğu ve İstiklal Mahkemeleri'nin eylemde bulunduğu süre içinde yapılan işleri göz önüne getirecek olursanız, Meclis'in ve ulusun güvenlik ve güvencesinin, tamamen yerinde kullanıldığı kendiliğinden anlaşılır.

Biz, her araçtan yalnız ve ancak bir görüş açısından yararlanırsınız, o da, Türk ulusunu uygar dünyada, uygun bulunduğu düzeye getirmek, Türk Cumhuriyeti'ni sarsılmaz temeller üzerinde, her gün daha çok güçlendirmek, bunun için de istibdat düşüncesini öldürmek..."

16 MART 1336 (1920) TARİHİNDEN İTİBAREN İSTANBUL HÜKÜMETİNCE AKTEDİLEN BİLCÜMLE MUKAVELAT, UKUDAT VE SAİRENİN KEENLEMYEKÛN ADDİ HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası : 7

Kabul Tarihi : 7/6/1920

Madde 1- İstanbul'un işgal tarihi olan 16 Mart 1336'dan (1920) itibaren Büyük Millet Meclisi'nin tasvibi haricinde; İstanbul'ca aktedilmiş veya aktedilecek bilumum muamelat ve mukavelat ve ukudat ve mukavelatı resmîye ve verilmiş imtiyazat ve maadin ferağ ve intikalatı ve ruhsatnameleri ile mütarekeden (Mondros Mütarekesi) sonra aktedilmiş bilcümle muahedatı hafiye ve doğrudan doğruya veya bilvasıta ecanibe verilmiş imtiyazat ve maadin ferağ ve intikalatı ile ruhsatnameleri keenlemyekündür.

Madde 2- İşbu madde kanuniyenin icrasına Büyük Millet Meclisi heyeti icrayesi memurdur.

Bugünün dili ile

(Madde 1- İstanbul'un işgal tarihi olan 16 Mart 1920 (1336) tarihinden itibaren Büyük Millet Meclisi'nin onayı dışında, İstanbul'ca (İstanbul'daki hükümetçe) bağitlanmış ya da bağitlanacak tüm işlemler ve sözleşmeler ve bağitlar ve resmi düzenlemeler ve verilmiş ayrıcalıklar ve madenlerin devir ve intikali ve kullanma belgeleri ile silah bırakışmasından (Mondros Silah Bırakışması) sonra bağitlanmış tüm gizli antlaşmalar ve doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yabancılara verilmiş ayrıcalıklar ve madenlerin devir ve nakli işlemleri ile kullanma belgeleri geçersizdir.

Madde 2 - Bu yasa maddesinin yürütülmesine Büyük Millet Meclisi Gene1 Kurulu yetkilidir

AÇIKLAMA

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve Ulusal Ant sınırları içindeki ülkenin

kitap

her yönden yönetimine el koyulmuştu. Ancak o tarihte, şeklen de olsa, İstanbul'daki Osmanlı hükümeti yönetimini sürdürüyordu. O tarihlerde dış güçler de henüz meşru hükümet olarak İstanbul'daki hükümeti tanımayı sürdürüyordu. Aynı tarihlerde Padişah Vahdettin ve onun hükümeti işgalci İngilizlerle işbirliği halinde ülke zararına olan kararlar alabiliyordu. Vahdettin, İngilizlere, ülkesinin İngiliz mandasını kabul ettiğine dair tekliflerde bulunmuş ve bu konuda bir antlaşma yapılmasını bile istemişti. İşgalci düşmanlar, Türkiye'nin parçalanmasını öngören Sevr Antlaşması taslağını hazırlamışlar ve bunu İstanbul hükümetine göndermişlerdi.

Bütün bunlardan haberli olan Ankara'da kurulmuş yeni devletin Meclisi, İstanbul hükümetinin ve padişahın meşruiyetini kaybettiği gerekçesi ile, bu hükümetin, Mondros Silah Bırakışması, yani fiilen ülkenin düşman işgaline girdiği tarihten sonra yaptığı ve yapacağı her türlü işlemi geçersiz saymaya karar vermiş, bu nedenle yukarıdaki yasa çıkarılmıştı.

Nitekim kısa bir süre sonra 10 Ağustos 1920 tarihinde İstanbul hükümeti delegelerinin yaptığı ve hükümetin onayladığı Sevr Antlaşması da Ankara hükümeti tarafından tanınmamıştı.

HAFTA TATİLİ HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 394

Kabul Tarihi: 2/1/1924

Madde 1- On bin veya on binden fazla nüfusu havi şehirlerde alelumum fabrika, imalathane, tezgâh, dükkân, mağaza, yazıhane, ticarethane, sınai ve ticari bilumum müessesat ve tevabiinin haftada bir gün tatili faaliyet etmeleri mecburidir.

(Son fıkra mülga: 27/5/1935 - 2739/4 md.)

Madde 2- Resmi devairle umumi, hususi, ticari ve sınai herhangi bir müessesede müstahdemini ve ameleyi haftada altı günden fazla çalıştırmak memnudur.

Madde 3- (Değişik:2/4/1956 - 8710/1 md.)

Sanayi zümreleri dışında kalan işlerden ziraat, avcılık, balıkçılık, çobanlık, ormancılık ve emsali mesai erbabı işbu kanun ahkâmından müstesnadır.

Madde 4- Atide zikrolunan müesseseler yevmi mahsusta hafta tatilinden müstesnadır:

A- (Değişik: 1/12/1926 - 936/1 md.) Hastaneler, dispanserler, eczaneler, etibba ve dış muayenehaneleri, kimya ve bakteriyoloji laboratuvarları, hamamlar ve tefirhaneler.

B- Vapur, tramvay, su, elektrik, gaz, telefon şirketleri, kuvati muharrike müesseseler, liman, iskele ve istasyon, gümrük ve antrepolardaki tahmiliye ve nakliye şirket ve cemiyetleri, berri ve bahri vesaiti umumiyei nakliye ve hidematı umumiyei belediye, vakı veya vukuu muhtemel bir kazaya ait tedabiri seria ittihazına muktazi ameliyat ile bu ameliyatın icrası için zaruri olan alat ve edevatı ihzar edecek olan müesseseler.

C- (Değişik: 1/12/1926 - 936/2 md.) Matbaalar, münhasıran yevmi gazete bayileri, müzeler, umumi kütüphaneler, umumi bahçeler, tiyatrolar, spor, konferans ve konser salonları, sinemalar, halkı eğlendirmeye mahsus oyun mahalleri, kulüpler, münhasıran Tayyare Cemiyeti piyango bileti satış şubeleri.

D- (Değişik: 1/12/1926 - 936/3 md.) Hanlar, oteller, fotoğrafaneler, lokantalar, kahvehaneler.

E- Mütesariülfesat mevat istimai ve imal eden ve tatili faaliyeti mamulatinin bozulmasını veya tenzili kıymetini mucip olan sanayi müesseseleri

ULUSAL BAYRAM VE GENEL TATİLLER HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 2429

Kabul Tarihi: 17/3/1981

(Bu yasa 27.5.1935 Tarih ve 2739 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Yasa'nın sonradan yapılan değişikliğidir.)

Madde 1- 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim günü Ulusal Bayramdır. Türkiye'nin içinde ve dışında devlet adına yalnız bugün tören yapılır. Bayram 28 Ekim günü saat 13:00'ten itibaren başlar ve 29 Ekim günü devam eder.

Madde 2- Aşağıda sayılan resmi ve dini bayram günleri ile yılbaşı günü genel tatil günleridir.

A) Resmi bayram günleri şunlardır:

1. (Değişik: 20/4/1983 - 2818/1 md.) 23 Nisan günü Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'dır.

2. 19 Mayıs günü Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı günüdür.

3. 30 Ağustos günü Zafer Bayramı'dır.

B) Dini bayramlar şunlardır:

1. Ramazan Bayramı: Arife günü saat 13:00'ten itibaren 3.5 gündür.

2. Kurban Bayramı: Arife günü saat 13:00'ten itibaren 4.5 gündür

C) 1 Ocak günü yılbaşı tatilidir.

D) (Değişik: 20/4/1983 - 2818/1 md.) Ulusal, resmi ve dini bayram günleri ile yılbaşı günü resmi daire ve kuruluşlar tatil edilir.

Bu kanunda belirtilen ulusal bayram ve genel tatil günleri, cuma günü akşamı sona erdiğinde müteakip cumartesi gününün tamamı tatil yapılır.

Mahiyetleri itibarıyla sürekli görev yapması gereken kuruluşların özel kanunlarındaki hükümler saklıdır. 29 Ekim günü özel işyerlerinin kapanması zorunludur.

Madde 3- A) Hafta tatili pazar günüdür. Bu tatil 35 saatten az olmamak üzere cumartesi günü en geç saat 13:00 ten itibaren başlar.

B) 391 sayılı Hafta Tatili Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 920 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 1475 sayılı İş Kanunu ve diğer kanunlardaki hafta tatili ile ilgili hükümler saklıdır.

C) Yemek, içmek, giyinmek gibi zaruri ihtiyaçların giderilmesi için alışveriş yapılan dükkân ve mağazalar hakkında Hafta Tatili Kanunu'nun cumartesi günüyle ilgili hükümleri uygulanmaz.

Madde 4- Ulusal ve resmi bayramlarda yapılacak törenler Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor ve Kültür Bakanlıklarınca müştereken hazırlanacak bir yönetmelikle düzenlenir. Bu yönetmelik kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç üç ay içinde yayımlanır.

Madde 5- 27/5/1935 tarihli ve 2739 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatil İşleri Hakkında Kanun ile bu kanunda değişiklik yapan kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 6- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 7- Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

ŞER'İYE VE EVKAF VE ERKÂNI HARBİYE-İ UMUMİYE VEKÂLETİNİN İLGASINA DAİR KANUN

Kanun Numarası: 429

Kabul Tarihi: 3 Mart 1340 (1924)

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti'nde muamelatı nasa dair olan ahkâmın teşri ve infazı Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun teşkil ettiği hükümete ait olup, dini mübini İslamın bundan maada itikadat ve ibadeta dair ahkâm ve mesailinin tevdiri ve müessesatı diniyenin idaresi için, Cumhuriyetin makarrında bir (Diyanet İşleri Reisliği) makamı tesis edilmiştir.

(Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti'nde, kişisel ilişkilere ilişkin düzenlemelerin yasama ve yürütmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi ile onun oluşturduğu hükümete ait olup, İslam dininin bunun dışında kalan inanç ve ibadetlere dair hüküm ve sorunlarının yürütülmesi ve yönlendirilmesi din kurumlarının yönetimi için Cumhuriyetin başkentinde bir Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.)

Madde 2- Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti mülğadır.

(Madde 2- Şer'iyeye ve Evkaf Bakanlığı kaldırılmıştır.)

Madde 3- Diyanet İşleri Reisi başvekilin inhası üzerine Reiscumhur tarafından nasbolunur.

(Madde 3- Diyanet İşleri Başkanı, Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanır.)

Madde 4- Diyanet İşleri Reisliği Başvekâlete merbuttur. Diyanet İşleri Reisliği'nin bütçesi Başvekâlet bütçesine mülhaktır. Diyanet İşleri Reisliği teşkilatı hakkında bir nizamname tanzim edilecektir.

(Madde 4- Diyanet İşleri Başkanlığı, Başbakanına bağlıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bütçesi başbakanlık bütçesi içindedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluşu hakkında bir tüzük düzenlenecektir.)

Madde 5- Türkiye Cumhuriyeti ülkesi içinde, tüm kutsal camiler ve mescitler (küçük cami) ve tekkeler ve zaviyelerin yönetimine, imam, hatip, vaiz, müezzin ve karyuamların (vakıf yöneticisi) vesair hizmetlilerin atama ve azillerine Diyanet İşleri Başkanı yetkilidir.)

Madde 6- Müftülerin mercii Diyanet İşleri Reisliği'dir.

(Madde 6- Müftüler Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlıdır.)

Madde 7- Evkaf umuru, milletin hakiki menafine muvafık bir şekilde halledilmek üzere bir Müdüriyeti Umumiye halinde şimdilik Başvekâlete tevdi edilmiştir.

(Madde 7- Vakıf işleri, ulusun gerçek yararına uygun bir şekilde çözümlenmek üzere, bir Genel Müdürlük olarak şimdilik Başbakanlığa bağlanmıştır.)

Madde 8- Erkânı Harbiye-i Umumiye Vekâleti mülğadır.

(Madde 8- Genel Kurmay (Başkanlığı) Bakanlığı kaldırılmıştır.)

Madde 9- Reiscumhura niabeten ordunun hizada emrû kumandasına memur en yüksek makamı askeri olmak üzere Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tesis olunmuştur. Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi vezaifinde müstakildir.

(Madde 9- Cumhurbaşkanıyı temsilen ordunun, sulh döneminde yönetim ve komutası ile görevli orun (makam) en yüksek askeri kurum olarak Genel Kurmay Başkanlığı kurulmuştur. Genel Kurmay Başkanı, görevlerinde bağımsızdır.)

Madde 10- Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi Başvekilin inhası ve Reiscumhurun tasdiki ile tayin olunur.

kitap

(Madde 10- Genel Kurmay Başkanı, Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanı onayı ile atanır.)

Madde 11- Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi vezaifine müteallik hususatta her vekâletle muhabere eder.

(Madde 11- Genel Kurmay Başkanı, görevleri ile ilgili konularda her bakanlık ile iletişimde bulunur.)

Madde 12- Türkiye Büyük Millet Meclisi muvahacesinde umum askeri bütçenin mesuliyeti Müdafai Umumiye Vekili'ne aittir.

(Madde 12- Türkiye Büyük Miller Meclisi'ne karşı, tüm askeri bütçenin sorumluluğu Milli Savunma Bakanlığı'na aittir.)

Madde 13- İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyül icradır.

(Madde 13- Bu yasa, yayımından başlamak üzere geçerlidir.)

Madde 14- İşbu kanunun icrayı ahkâmına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

(Madde 14- Bu yasanın yürütülmesi Bakanlar Kurulu'na aittir.)

AÇIKLAMA

Bu yasanın önemli gerekçesi, iki esas amaca yöneliktir. Birinci amaç, aynı gün çıkarılacak olan hilafetin kaldırılması yasası ile de belirtileceği gibi, laik devlete giden yolda yeni bir mesafe alınarak dinin devletten soyutlanması ilkesi gereği, din işleri ile görevli bir kurumun, siyasetin içinde bulunmasının bundan böyle önlenmesi, din ve ordunun siyaset dışı bırakılması suretiyle, resmi görevli ordu mensuplarının, askeri görev ya da siyasal görev arasında kesin bir tercih yapması idi.

Yasa, Siirt Milletvekili Halil Hulki ve elli arkadaşının önerisi ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verildi.

Encümenlerde ayrıca görüşülmesine gerek görülmeden ivedilikle yasalaşması sağlandı.

Tasarıyı Meclis'e sunanların gerekçesi şöyle idi:

(Bugünün dili ile)

Sayın Başkanlığa,

Din ve ordunun siyasal akımlarla ilgili olması birçok bakımdan sakınca taşımaktadır. Bu gerçek, bütün uygar uluslar ve hükümetler tarafından prensip olarak kabul edilmiştir. Bu görüş açısından, yeni bir yaşam varlığı sağlamak görevini üstlenen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda belirtilmiş olan Evkaf Vekâleti ile Erkânı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin bulunması uygun olamaz. Şer'iyeye ve Evkaf Vekâletinin kaldırılarak, bütün vakıfların ulusa intikal etmesi ve ona göre yönetilmesi doğal bir sonuçtur. Sonuç olarak, aşağıdaki tasarının hemen ve ivedi olarak bugün konuşularak yasalaştırılmasını öneririz (2 Mart 1340-1924).

Öneri Meclisçe kabul edilerek, hemen madde madde görüşülmesine geçilmiş ve yukarıda verdiğimiz metin aynen yasalaşmıştır (3 Mart 1340-1924).

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU (ÖĞRENİM BİRLİĞİ YASASI)

Kanun Numarası: 430

Kabul Tarihi: 3 Mart 1340 (1924)

Madde 1- Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye, Maarif Vekâleti'ne merbuttur.

(Madde 1- Türkiyedeki bütün ilim ve öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır.)

Madde 2- Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâleti'ne devir ve raptedilmiştir.

(Madde 2- Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından yönetilen tüm mederese ve okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır.)

Madde 3- Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekatip ve medarise tahsis olunan mebalığ, Maarif bütçesine nakledilecektir.

(Madde 3- Şer'iyeye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde, okullara ve medereselere ait olan birikimler, eğitim bütçesine gönderilecektir.)

Madde 4- Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi, hidematı diniyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edilecektir.

(Madde 4- Milli Eğitim Bakanlığı'nca, yüksek din uzmanları yetiştirilmek için üniversitede bir İlahiyat Fakültesi açılacak ve imamet ve hatiplik gibi dini hizmetlerin görülebilmesi için de ayrı okullar açılacaktır.)

Madde 5- Bu kanunun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müştagil olup şimdiye kadar Müdafai Milliyeye merbut olan askeri rüştiye ve idadilerle Sıhhiye Vekâleti'ne merbut olan darüleytamlar, bütçeleri ve hey'eti talimiyeleri ile beraber Maarif vekâletine raptolunmuştur. Mezkur rüştiye ve idadilerde bulunan hey'eti talimelerin ciheti irtibatları atiyen ait oldukları vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler, orduya nispetlerini muhafaza edeceklerdir.

(Madde 5- Bu yasanın yayımı tarihinden başlayarak, genel eğitim ve öğretimle görevli olup, şimdiye kadar Milli Savunma'ya bağlı olan askeri ortaokul ve liseler ile, Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan yetim yurtları bütçeleri ve eğitim kadroları ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu ortaokul ve liselerde bulunan eğitim

kitap

gruplarının bağlantıları bundan sonra ait oldukları bakanlıklar arasında değişiklik suretiyle düzenlenecek ve o zamana kadar orduya bağlı olan öğretmenler orduya bağlılıklarını sürdüreceklendir.)

Madde 6- İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

(Madde 6- Bu yasa, yayımı tarihinden geçerlidir.)

Madde 7- İşbu kanunun icrayı ahkâmına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

(Madde 7- Bu yasanın yürütülmesine hükümet görevlidir.)

AÇIKLAMA

Osmanlı döneminden kalan ve ortaçağın düşünce ve öğrenim sistemini uygulayan medreseler, çağdaş eğitim kurumlarından çıkanlarla bir çelişki yaratıyor, aynı zamanda eski yeni çatışmasının kaynağını teşkil ediyordu. Devrimlerin, topluma gereğince yansıtılıp benimsetilebilmesi için bu ikiliğe son vermek kaçınılmazdı. Yasa, bu nedenle ivedilik ve önem taşıyordu.

Tasarı, Saruhan milletvekili Vasıf Bey ve elli yedi arkadaşı tarafından verilen önerge ile Meclis'e sunuldu (2 Mart 1340-1924).

Gerekçesi şöyle idi:

(Bugünün dili ile)

Bir devletin genel kültür ve eğitim siyasetinde, ulusun düşünce ve duygu itibarıyla birliğini sağlamak için, öğrenim birliği en doğru, en ilmi ve çağdaş ve her yerde yarar ve iyilikleri görülmüş bir umdedir. 1255 (1839) Gülhane Hattı Hümayunu'ndan sonra açılan Tanzimatı Hayriye devrinde, Osmanlı saltanatı, öğretime, öğrenim birliği esas ile başlamak istemişse de bunda başarılı olamamış, tam aksine bu hususta, bir ikilik ortaya çıkmıştır. Bu ikilik, öğrenim birliği açısından birçok kötü sonuçlar yaratmıştır. Bir ulusun bireyleri ancak bir eğitim görmelidir. İki türlü eğitim, bir ülkede iki türlü insan yetiştirir. Bu ise, duygu, düşünce ve dayanışma amaçlarına tümenden karşıdır.

Yasa önerimizin kabulü halinde Türkiye Cumhuriyeti'nde tüm kültür kurumlarının tek yönlendiricisi Milli Eğitim Bakanlığı olacaktır.

Öğrenim birliği yasası, gerçekten, devrimlerin en önde gelen sorunu idi. Yasanın kabulünden sonra uzun yıllar, titizlikle uygulandı. Ancak, 1950'li yıllardan başlayarak gerektiğinden çok fazla açılan imam hatip okulları ve buralardan yetişen yüz binlerce genç, öğrenim birliği ülküsünün çok ağır yara almasına neden oldu. Üstelik, yasaya göre bu okullar birer meslek okulu oldukları halde yine siyasal amaçlı nedenlerle, bunlar normal lise sayılarak bu okulları bitirenlerin üniversitenin değişik fakültelerine girmek suretiyle bugün ortaya çıkan Tanzimat sonrası dönemin bir benzerini ülkede hortlatmış oldu. Asıl önemliliği, köktendinci siyasal akımların öncülüğünü yapan siyasal partiler, bu görüşü kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya, anayasanın yasakladığı dinsel siyaseti eş anlatımla siyasal sömürüyü iktidar kapma aracı olarak kullanmaya başladılar. Bu istenmeyen, karşı devrimci sonuçta bütün siyasal partilerin ortak sorumlulukları vardır. Öğrenim birliği yasası ile başlayan genel eğitim yasaları zaman içinde birçok değişiklik geçirmiş, son kez 14/6/1973 tarih ve 1739 sayılı yasa ile Milli Eğitim Temel İlkeleri belirlenmiştir. Eğitim sisteminin devrimler doğrultusunda yönünü çizen bu yasanın önemli bölümü aşağıda aynen verilmiştir.

MİLLİ EĞİTİM TEMEL KANUNU

Kanun Numarası:1739

Kabul Tarihi: 14/6/1973

1- Kanunun kapsamı

Madde 1- Bu kanun Türk milli eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsar.

BİRİNCİ KISIM

Türk Milli Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar

BİRİNCİ BÖLÜM

Türk Milli Eğitiminin Amaçları

1- Genel Amaçlar

Madde 2- Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983-2842-1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

kitap

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.

3. İlgı, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

II- Özel Amaçlar

Madde 3- Türk eğitim ve öğretim sistemi bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri

I- Genellik ve Eşitlik:

Madde 4- Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

II- Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları:

Madde 5- Milli Eğitim hizmeti, Türk vatandaşlarının istek ve kabiliyetleri ile Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre düzenlenir.

III- Yöneltilme:

Madde 6- Fertler, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yöneltilerek yetiştirilirler.

(Değişik:16/8/1977-4306/3 md.) Milli eğitim sistemi, her bakımdan bu yöneltilmeyi gerçekleştirecek biçimde düzenlenir. Bu amaçla ortaöğretim kurumlarına, eğitim programlarının hedeflerine uygun düşecek şekilde hazırlık sınıfları konulabilir.

Yöneltilmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılır.

IV- Eğitim hakkı:

Madde 7- İlköğretim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.

İlköğretim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar.

V- Fırsat eşitliği:

Madde 8- Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır.

Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır.

VI- Süreklilik:

Madde 9- Fertlerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır.

Gençlerin eğitimi yanında, hayata ve iş alanlarına olumlu bir şekilde uymalarına yardımcı olmak üzere, yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirleri almak da bir eğitim görevidir.

VII- Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği:

Madde 10- (Değişik:16/6/1983-2842/2md.)

Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca gereken tedbirler alınır.

VIII- Demokrasi eğitimi:

Madde 11- (Değişik:16/6/1983-2842/3 md.)

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşları sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılan ancak eğitim kurumlarında anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

kitap

IX- Laiklik:

Madde 12- (Değişik:16/6/1983-2842/4 md.)

Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

X- Bilimsellik.

Madde 13- Her derece ve türdeki ders programları ve eğitim metotlarıyla ders araç ve gereçleri, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere, çevre ve ülke ihtiyaçlarına göre sürekli olarak geliştirilir.

Eğitimde verimliliğin artırılması ve sürekli olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere dayalı olarak yapılır.

Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımdan teşvik edilir ve desteklenir.

XI- Planlılık:

Madde 14- Milli eğitimin gelişmesi iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınma hedeflerine uygun olarak eğitim-insangücü-istihdam ilişkileri dikkate alınmak suretiyle, sanayileşme ve tarımda modernleşmede gerekli teknolojik gelişmeyi sağlayacak mesleki ve teknik eğitime ağırlık verecek biçimde planlanır ve gerçekleştirilir. Mesleklerin kademeleri ve her kademenin unvan, yetki ve sorumlulukları kanunla tespit edilir ve her derece ve türdeki örgün ve yaygın mesleki eğitim kurumlarının kuruluş ve programları bu kademelere uygun olarak düzenlenir.

Eğitim kurumlarının yer, personel, bina, tesis, donatım, araç, gereç ve kapasiteleri ile ilgili standartlar önceden tespit edilir ve kurumların bu standartlara göre optimal büyüklükte kurulması ve verimli olarak işletilmesi sağlanır.

XII- Karma eğitim:

Madde 15- Okullarda kız ve erkek karma eğitim yapılması esastır. Ancak eğitimin türüne, imkân ve zorunluluklarına göre bazı okullar yalnızca kız veya yalnızca erkek öğrencilere ayrılabilir.

XIII- Okul İle Ailenin İşbirliği:

Madde 16- (Değişik:16/6/1983-2842/5 md.)

Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır.

Bu maksatla okullarda aile birlikleri kurulur. Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişleri Milli Eğitim Bakanlığı'nca çıkarılacak bir yönetmelikle düzenlenir.

XIV- Her yerde eğitim:

Madde 17- Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimine tabidir.

İKİNCİ KISIM

Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

I- Örgün ve Yaygın eğitim:

Madde 18- Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden kurulur.

Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar.

Yaygın eğitim, örgün öğretim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar.

İKİNCİ BÖLÜM

Örgün Eğitim

A) Okul Öncesi Eğitimi:

I-Kapsam:

Madde 19- Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar.

Bu eğitim isteğe bağlıdır.

II- Amaç ve görevler:

Madde 20- Okul öncesi eğitimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Çocukların beden, zihin ve duygu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak;
2. Onları ilköğretime hazırlamak;
3. Şartları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratmak;
4. Çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamaktır.

HİLAFETİN İLGASINA VE HANEDANI OSMANININ TÜRKİYE CUMHURİYETİ MEMALİKİ HARİCİNE

ÇIKARILMASI
HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 431
Kabul Tarihi: 3/3/1924 (1340)

Madde 1- Halife halledilmiştir. Hilafet, Hükümet ve Cumhuriyet mana ve mefhumunda esasen mündemiç olduğundan Hilafet makamı mülğadır.

(Madde 1- Halifenin görevine son verilmiştir. Halifelik, hükümet ve cumhuriyetin anlam ve kavramı içinde esasen mevcut olduğundan, hilafet makamı kaldırılmıştır.)

Madde 2- Mahlu Halife ve Osmanlı saltanat münderisesi hanedanının erkek kadın bilcümle azası ve damatlar, Türkiye Cumhuriyeti memaliki dahilinde ikamet etmek hakkından ebediyen memnurdurlar. Bu hanedana mensup kadınlardan mütevellit kimseler de Âli Osman'dan addedilirler.

(Madde 2- Görevinden alınan halife ve Osmanlı saltanatı kökeninden gelen erkek ve kadın tüm kişiler ve damatlar Türkiye Cumhuriyeti içinde oturmak hakkından sonsuza dek yasaklıdır. Bu soya bağlı kadınlardan doğmuş kimseler de, Osmanlı soyundan sayılırlar.)

Madde 3- İkinci maddede mezkur kimseler, işbu kanunun ilanı tarihinden itibaren on gün zarfında Türkiye Cumhuriyeti arazisini terke mecburdurlar.

(Madde 3- İkinci maddede belirtilen kişiler, bu yasanın yayımı tarihinden başlayarak en geç on gün içinde Türkiye Cumhuriyeti ülkesini terk etmek zorundadırlar.)

Madde 4- İkinci maddede mezkur kimselerin Türk vatandaşlık sıfatı ve hukuku merfudur.

(Madde 4- İkinci maddede belirtilen kişilerin Türk vatandaşlık sıfatı ve hukuku kaldırılmıştır.)

Madde 5- Bundan böyle ikinci maddede mezkur kimseler Türkiye Cumhuriyeti dahilinde emvali gayrimenkuleye tasarruf edemezler. İlişkilerinin kat'ı için bir sene müddetle bilvekalé meakimi devlete müracaat edebilirler. Bu müddetin mürurundan sonra hiçbir mahkemeye hakkı müracaatları yoktur.

(Madde 5- Bundan böyle, ikinci maddede anılan kimseler, Türkiye Cumhuriyeti'nde taşınmaz mal elde edinemezler. Bağlantılarının yok edilmesi için bir yıl süre ile vekil tutarak, devletin mahkemelerine başvurabilirler. Bu müddetin bitiminden sonra, hiçbir mahkemeye başvurma hakları yoktur.)

Madde 6-İkinci maddede mezkur kimselere masarifi seferiyelerine mukabil bir defaya mahsus ve derecei servetlerine göre mütenasip olmak üzere hükümetçe tensip edilecek mebalig ita olunacaktır.

(Madde 6- İkinci maddede anılan kimselere, yol giderlerine karşılık bir kerelik ve kazanımlarının değeri ile orantılı olmak üzere hükümetçe uygun bir miktar (para) ödenecektir.)

Madde 7- İkinci maddede mezkur kimseler, Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilindeki bilcümle emvali ile gayrimenkulelerini bir sene zarfında hükümetin malumat ve muvafakatı ile tasfiyeye mecburdurlar. Mezkur emvali gayrimenkuleyi tasfiye etmedikleri halde, bunlar hükümet marifetiyle tasfiye olunarak bedelleri kendilerine verilecektir.

(Madde 7-İkinci maddede anılan kişiler, Türkiye Cumhuriyeti içindeki tüm taşınmaz mallarını bir yıl içinde hükümetin bilgisi ve onayı ile, elden çıkarmaya mecburdurlar. Bu taşınmaz malları elden çıkarmadıklarında bunlar, hükümet tarafından satılarak bedelleri kendilerine verilecektir.)

Madde 8- Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlık etmiş kimselerin Türkiye Cumhuriyeti arazisi dahilindeki tapuda merbut emvali gayrimenkulleri millete intikal etmiştir.

(Madde 8- Osmanlı İmparatorluğu'nda padişahlık etmiş kimselerin Türkiye Cumhuriyeti içindeki tapulu taşınmaz malları ulusa geçmiştir (millileştirilmiştir).)

Madde 9- Mülga padişahlık sarayları, kasırları ve emakini sairesi dahilindeki mefruşat, takımlar, tablolar, asarı nefise vesair bilumum emvali menkule millete intikal etmiştir.

(Madde 9- Kapatılan padişahlık sarayları ve kasırları (köşkleri) ile bunların bağlantıları içinde bulunan eşyalar, takımlar, tablolar, sanatsal yapıtlar ve diğer taşınır mallar ulusa geçmiştir.)

Madde 10- Emlakı Hakaniye namı altında olup, evvelce millete devredilen emlak ile beraber mülga padişahlığa ait bilcümle emlak ve sabık hazine-i Hümayun muhteviyatları ile birlikte saray ve kasırlar ve mebani ve arazi millete intikal etmiştir.

(Madde 10- Padişah malları adı altında olup evvelce ulusa devredilen mallar ile birlikte, kaldırılan padişahlığa ait tüm taşınmaz mallar ve eski hazine mevcutları ile birlikte saray ve kasırlar (köşkler) ve bağlantıları ve arazileri ulusa geçmiştir.)

Madde 11- Millete intikal eden emvali menkule ve gayrimenkulenin tespit ve muhafazası için bir nizamname tanzim edilecektir.

(Madde 11- Ulusa geçen taşınır ve taşınmaz malların saptanması ve korunması için bir yönetmelik yapılacaktır.)

Madde 12- İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.

(Madde 12- Bu yasa yayımı tarihinden geçerlidir.)

Madde 13- İşbu kanunun icrayı ahkâmına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

(Madde 13- Bu yasa Bakanlar Kurulu tarafından yürütülür.)

AÇIKLAMA

Halifeliğin kaldırılması, halifelik makamını temsil eden Osmanlı saltanatına mensup kimselerin yurtdışına çıkarılması ve mallarının tasfiyesi hakkındaki yasanın ilk orijinal şekli ile bugünün dili ile çevirisini açıkladığımız bu metin, daha sonra bazı değişikliklere uğratıldı. Hanedan mensuplarının yurda dönmeleri ve mallarına yeniden sahip olmaları sağlandı. Bu değişiklikler aşağıda belirtilecektir.

Halifelik makamı (orunu) aslında İslam dininin özû ile ilgisi ve bağlantısı olmayan bir kurum olmasına karşın yüzyıllarca halka, siyasal iktidarı elinde bulunduranlar tarafından dinsel bir anlam verilerek baskı aracı olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Hazreti Muhammed'in ölümünden sonra, toplumun yönetimini üstlenen Ebubekir ile onu izleyen sırası ile, Ömer, Osman ve Ali, bu sıfatı kullanmışlar, son üç halife kanlı bir şekilde katledilerek öldürülmüş, ardından kurulan Emevi saltanatı bu kanlı ortam üzerine kurulmuştur. Emevi sultanları halifelik sıfatını gasp ederek kullanmayı sürdürmüşler, onlardan sonra Abbasiler ve sonrasında Kölemenler dönemlerinde de hükümdarlar bu sıfatlarını sürdürmeyi, halk üzerinde yapay bir dinsel baskı aracı olarak sürdürmeyi başarmışlardır.

Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in Suriye ve Mısır'ı ele geçirdiği 1517 yılından başlayarak, halifelik makamı ve unvanı Osmanlı hanedanına geçmiş, yukarıda açıkladığımız yasa tarihine kadar da sürmüştür. Osmanlı padişahları bu sıfatı şeklen kullanmayı sürdürmüşler, yurtiçine teokratik devletin bir simgesi ve halk üzerinde tinsel bir baskı aracı olarak kullanmışlar, ancak yurtdışında, hatta Osmanlı ülkesi olarak yaşayan Araplar arasında bu sıfat ciddi bir değer taşımamıştır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı padişahının tüm İslam ülkelerini Türkiye safında tutmak ve düşmana karşı birlikte savaşmak için ilan ettiği Cihat fermanı, hiçbir yararlı sonuç sağlamamış, tam aksine Arapların, düşman safında ve İngilizlerin korumasında Türkiye'yi arkadan vurmalarını önlemeye yetmemiştir.

Babadan oğula geçen bir makamın, dinsel kimliği asla söz konusu olamayacağı ve Kuran'da böyle bir makam (orun) söz konusu olmamasına karşılık, maalesef halka bu konular yüzyıllarca yanlış anlatılmış, halifeliğin dinsel bir makam olduğu sürekli açıklanmaya çalışılmıştır. O kadar ki bugün bile halifeliğin kaldırılmasının sanki dinsel bir boyutu varmışçasına köktendinci kesimin sürekli eleştirisine hedef olmaktadır.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasından ve 1922 yılında Osmanlı devletine son verilip padişahlığın kaldırılmasından sonra, siyaseten bir süre devam eden halifeliğin, çağdaş devlet anlayışı ile çeliştiği için, bunun da kaldırılmasının gerekliliği anlaşılmış ve yukarıda belirttiğimiz yasa ile kaldırılmıştır. Bu yasa, Urfa milletvekili Şeyh Saffet Efendi (Yetkin) ve elli üç milletvekilinin birlikte verdiği tasarı üzerine Meclis'te görüşülmeye başlanmış, olumlu ve olumsuz konuşmalar uzun saatler sürmüş, sonuçta aydın yasalaşmıştır. Bu tartışmalarda ileri sürülen görüşlerin bir bölümünü önemli bulduğum ve olayın aydınlanması açısından yararlı gördüğüm için özetler halinde tutanaklardan alıyorum. (Kaynak: I. Parlamento Tarihi C:I Sa:300 ve D.)

Tutanak Özetleri

(Bugünün dili ile)

Ekrem Bey (Rize) - Efendiler! Türk ulusunun bu kadar geri kalmasının nedeni padişahlardır. Türk ulusunun 600 yıllık ruhu ile son zamanlardaki ruhu arasında hiçbir fark yoktur. Geçmiş cinayetlerle dolu ve Türk ulusuna hizmet etmemiş olan bu ailenin (hanedanı kastediyor) halifelik ile ilgisi nedir? Artık bu ismin (halifeliğin) oynayacağı siyasal rol çoktan geçmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndaki Kanal savaşları, halifelik gücünün bir işe yaramadığını pek acı deneyimlerle anlatmıştır.

Zeki Bey (Gümüşhane) - Bana öyle geliyor ki, bunun (halifeliğin kaldırılmasının) zamanı henüz gelmemiştir. Dokuz umde ile halka bunu ilan etmiştik. (sıralardan itiraz sesleri)

İzzet Bey (Afyonkarahisar) - Biz özgürlüğe, Cumhuriyete, halkçılığa, milyonlarca insan kanı pahasına kavuştuk. Hâlâ bu kürsüden, halifeliğin kaldırılmasına karşı çıkanları gördükçe hayret ediyorum. Eğer biz, Cumhuriyeti ilan ettikten sonra halifeliği bırakacak olursak, bir gün mutlaka saltanat (padişahlık) geri gelecektir. Çünkü tarihte, hükümsüz halife yoktur. Onun için bu yasa çok yerindedir. Hatta zamanı bile geçmiştir.

Şeyh Saffet Efendi (Urfa) - İslam dininin kastettiği halifelik, yüce Meclis'in tinsel (manevi) kişiliğinde oluşmuştur. Meclis'in dışında ayrı bir halifelik makamı düşünülemez.

Halit Bey (Kastamonu)- Kurtuluş Savaşı'nda "Halifelik makamını bütün vatanla birlikte kurtaracağız" dedik. Halk, halifelik makamı olmadan Cuma namazını kılamayacağı inancındadır.

Tunalı Hilmi (Zonguldak) - Oturduğu yerden- O insanı değiştireceğiz. Bundan sonra halkı aldatmak yok.

Seyit Bey (İzmir-Adalet Bakanı) - İslam tarihimizde büyük bir devrim yapıyoruz. Bundan daha büyük bir devrim olamaz. Öncelikle açıklayayım ki, halifelik konusu İslami olmaktan çok, dünya ile ilgili bir konudur.

İnanç ile ilgisi yoktur. Kuran'da bahsi geçen halife sözcüğü, Hz. Muhammed'den önceki peygamberler için kullanılmıştır. Halifelik dünyevi ve siyasi bir konudur. Hz. Muhammed'in bu konuda bir hadisi vardır. "Halifelik benden sonra otuz yıldır. Ondan sonra hükmedici saltanata dönüşür." Dört halifenin toplam halifelik süresi de otuz yıldır. İslam âlemi din uzmanları hiçbir zaman bizim padişahların halifeliğini ciddi olarak kabul etmemişlerdir. Onlar, hiçbir zaman bizim padişahlarımıza halife dememiştir.

İslam dininde, Tanrı ile kul arasına girecek bir aracı yoktur. Bu, bir İslam gerçeğidir. Ne şeyh, ne mürit (yol

kitap

gösterici) ne müçtehit (içtihat koyucu) ve imam, ne de bilmem kim asla aracı olamaz. İslamiyette ruhaniyet kurumu yoktur.

Cuma namazı da siyasi bir ibadettir. Bayram namazı da öyledir. Onun içindir ki, büyük kent ve kasabalarda kılınır. Köylerde kılınmaz. Hanefi mezhebinde köylerde Cuma namazı sahih olmaz. Kesinlikle kentte olacak. Hutbede bulunacak kimse, ülkenin en büyük bilgin hatibi olacak. Hutbenin din ile ilgisi yoktur. Sırf siyasi ve yönetsel içerik taşır. Onda siyasi, toplumsal, iktisadi, ahlaki konular vardır. Halkı ikaz (uyarı) ve bilgilendirmek için yapılır. Hutbe bir kişinin (halifenin) ismini zikretmek (anmak) için yapılmaz. (Bu sözlerle halifelik ile Cuma namazının bir ilgisi olamayacağını, aksi görüşlerin doğru olmadığını açıklıyor.)

Bu uzun görüşmelerden sonra verilen yeterlik önergesi kabul edilmiş ve tümü oylanan yasa büyük çoğunlukla onaylanmıştır.

431 SAYILI YAŞADA SONRADAN YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

1- 1803 No.lu ve 15/5/1974 tarihli yasa ile yapılan değişiklik:

Hilafetin ilgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanunun 2-3-4-5 inci maddeleri kaldırılmıştır.

II- 5958 No.lu ve 16/6/1952 tarihli yasa ile yapılan değişiklikler:

Ek Madde 1- İkinci madde gereğince, Türkiye'ye gelebileceklerin müracaatları halinde, Türkiye'ye gelmek ve Türkiye'de ikamet etmek şartları aranmaksızın vatandaşlığa alınmalarına Bakanlar Kurulu karar verebilir.

Ek Madde 2- İkinci madde hükmünden istifade edenler bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren umumi hükümler dairesinde mal edinebilirler. Bu suretle Türkiye'de mal edinenlerden ölenlerin, ikinci maddeden istifade edemeyen varislerine ait hisseler Sulh Mahkemesince bir sene içinde tasfiye olunarak tutarı kendilerine verilir.

Ek Madde 3- Bu kanuna müsteniden yurda gelmek hakkını haiz olanlar, 27 Ağustos 1324 ve 20 Nisan 1325 tarihli iradeler ve 431 sayılı kanun ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 245 sayılı tefsir kararı gereğince millete intikal etmiş olan bilumum menkul ve gayrimenkul mallar üzerinde miras sebebiyle ve diğer herhangi bir sebeple hak iddia edemezler.

Ek Madde 4- Türkiye'ye gelenler veya Türk vatandaşlığını iktisap edenler (sultan, hanım sultan, kadınefendi, prens ve prenses) gibi hanedana nispet ifade eden elkap (lakaplar) ve unvanları kullanmaktan memnurdurlar. İkinci madde hükmünden istifade edenlerden memnuiyet (yasaklılık) hilafına (karşıtı) harekette bulunanlar, altı aydan iki yıla ve bu unvanları bu kimseler hakkında iltizaman (bilerek-isteyerek) kullananlar, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Yukarıdaki değişiklikler 431 sayılı yasa içine alınmak suretiyle yasa içindeki yerlerini almışlardır.

MAHAKİMİ ŞER'İYENİN İLGASINA VE MAHAKİM TEŞKİLATINA AİT AHKÂMI MUADDİL KANUN

Kanun Numarası: 469

Kabul Tarihi: 8/4/1924 (1340)

Madde 1- (Değişik: 26/4/1926 - 825/25 md.)

Türkiye Cumhuriyeti'nde evvela selahiyeti dercesi kanuniyle muayyen sulh mahkemeleri saniyen:

Buldukları kazanın namıyla anılan ve bir reis ile iki azadan terkip olunan Asliye mahkemeleri vardır.

Madde 2- İcabeden yerlerde mahakimi asliye müteaddit devaire taksim olunur. Bu takdirde devair rüesasının biri reisi evvel, diğerleri reisi sani unvanını haiz olur.

Madde 3- (Değişik: 26/4/1926 - 825/26 md.)

Asliye mahkemeleri Sulh mahkemelerinin selahiyetleri haricinde kalan bilcümle hukuk, ceza, ticaret davalarını usul ve kanuna tevfikane kabili temyiz olmak üzere görür.

Madde 4- (Değişik: 10/2/1937 - 3119/1 md.)

Çeza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 421 inci maddesinde yazılı cürümlere ait davaları gören asliye mahkemelerinin ceza daireleri iki aza ile bir reisten mürekkep olmak üzere teşkil olunur.

Bu daireler, kaza hudutları tayin olunarak Adliye Vekâleti'nin içlerinden tensip edeceği bir hâkimin reisliği altında toplanmak üzere tek hâkimden de teşkil olunabilir.

Madde 5- (Değişik: 28/4/1926 - 825/28 md.)

Her Asliye mahkemesi nezdinde bir müddeiumumi ile lüzumu kadar müstantik ve aza mülazimi ve müddeiumumi muavini bulunur.

Ağır ceza davalarını müstakillen rüyetle mükelelf dairei mahsusası mevcut olan Asliye mahkemesi nezdindeki müddeiumumi, o mahkemenin Adliye Vekâleti'nce tayin olunacak dairei kazası dahilindeki müddeiumumiler üzerinde nezaret hakkını ve bu daire dahilindeki müstantikler de reislerden ve asliye ve sulh mahkemelerinden sadır olan mukarrerat aleyhine otuz gün zarfında itiraz ve temyiz selahiyetine haizdir.

kitap

Kendi merkezlerindeki mahkeme ve daireler mukarreratına karşı temyiz müddeti kanunen muayyen olan müddettir.

Madde 6- İktiza eden yerlerde bir veya müteaddit sulh hâkimi bulunur. Bulunmayan yerlerde mahakimi asliyenin reisi ve reisin tensibiyle aza ve aza mülazimleri sulh davalarını kanunu mahsusuna tevkiyan rüyet ederler. Gerek asliye hâkimleri ve gerek sulh hâkimleri vazifesini ifa ile mükellef kılınan salifüzzikir zevat nikâh izinnameleri itası ve nafaka takdiri ve vasiyetname tanzimi ve tasdiki ve veli ve vasilere ait muhasebelerin rüyet ve tetkiki salahiyetlerini haizdir.

Madde 7- Lüzum görülen yerlerde icra riyaseti ile icra memuruna ait hukuk ve salahiyeti ve sıfatı hâkimiyeti haiz olmak münhasıran icra muamalatıyla iştigal üzere bir icra reisi ile bir başmuavini bulunur.

Madde 8- (Mülga: 11/4/1928 - 1221/11 md.)

Madde 9- İstinaf mahakimi ve vezaifi mülğadır.

Geçici Madde 1- (8/4/1924 tarih ve 469 sayılı Kanunun numarasız geçici maddesi olup teselsül için numaralandırılmıştır.

Adliye Vekâletince mesalih itibarıyla mahkeme teşkiline lüzüm görülmeyen ve bu da mesafe sebebiyle muamelatı kazaiyesinin başka mahalle raptı da mümkün olmayan kazalarda mahakimi asliye ve sulhiyeye mevdu vezaif bir hâkime ifa ettirilir. Bu takdirde hâkim nezdinde bir müddeiumumi ve bir müstantik bulunur. Ve ledelicap bir de hâkim muavini bulundurulabilir. Bu kabil kazalarda maslahatın icabına göre zabıtai adliye vazifesini ifa ile mükellef bir sulh hâkimi ikamesiyle de iktifas olunabilir.

(Ek: 2/3/1927 - 981/2 md: Değişik: 20/12/1939 - 3748/1 md.) İcabeden yerlerde asliye ve sulh salahiyetini haiz olmak ve ayrı ayrı hukuk ve ceza davalarını rüyet etmek ve lüzumunda biri diğerine ait vazifeleri görmek üzere müteaddit hâkim bulundurulabileceği gibi yalnız sulh hâkimi bulunan yerlerde bu hâkimlere asliye hukuk işlerini görmek selâhiyeti de verilebilir. Bu takdirde bu yerlerdeki sulh hâkimleri müddeiumuminin huzuruyla görülmesi icabeden yaş isim ve kayıt tashihi gibi hukuk davalarını onların huzuru olmaksızın tetkik ve intaç ederler. Bu suretle verilen kararlar aleyhine sulh mahkemelerinin mensup oldukları mahkeme müddeiumumileri tarafından kanun yollarına müracaat edilir.

Madde 10- Teşkilî mahakime müteallik işbu kanuna muhalif bilcümle ahkâm mefsuttur.

Madde 11- İşbu kanun 1340 (1924) senesi Mayısı iptidasından itibaren meriyülicradır.

Madde 12- İşbu kanunun icrasına Adliye Vekili memurdur.

AÇIKLAMA

Bu yasanın adından da anlaşılacağı gibi, yasanın esas amacı, o tarihe kadar Osmanlı döneminde hüküm oluşturan, bir yanda Nizamiye Mahkemeleri diğer yanda Şer'îye Mahkemelerinin hüküm oluşturmaları suretiyle süregelen ikiliği ortadan kaldırmaktır. Nizamiye Mahkemeleri Tanzimat'tan itibaren, devletçe konulan yasaları uygulamakla görevli idi. Buna karşılık devamı sürdürülen Şer'îye Mahkemeleri, şeriat hükümlerine göre karar veren, kadı denilen yargıçların hüküm kurduğu, genellikle kişi hukuku, aile hukuku ve miras hukuku gibi şeriat hukuku kaynaklı uyuşmazlıkları çözümlenmekte görevli mahkemelerdi. Laik yasaların yürürlüğe girmesinden sonra Şer'îye Mahkemelerinin görevlerine son vermek amacı ile bu mahkemeler kaldırılmış, aynen öğrenim birliği yasası gibi, adalet birliği amaçlanmıştır.

Ancak, laik yasalarda oluşan değişikliklere paralel olarak bu yasa da bazı değişiklikler yapılmıştır. Bugün yürürlükte olan yasa, bu değişik maddelerle birlikte sunulduğu için, ilk değişiklikler maddelerden çıkarılmış, yasa maddeleri ile yasanın adı arasında bir çelişki meydana çıkmıştır. Çünkü, bu değişik maddeler dolayısı ile, Şer'î Mahkemelerin kaldırıldığına dair bir madde metinde kalmamıştır. Bu nedenle bu açıklamayı yapma gereğini duydum.

TEKKE VE ZAVİYELERLE TÜRBELERİN SEDDİNE VE TÜRBEDARLIKLAR İLE BİRTAKIM UNVANLARIN MEN VE İLGASINA DAİR KANUN

Kanun Numarası: 677

Kabul Tarihi: 30/11/1925

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti dahilinde gerek vakıf suretiyle gerek mülk olarak şeyhinin tahtı tasarrufunda gerek suveri aharla tesis edilmiş bulunan bilumum tekkeler ve zaviyeler sahiplerinin diğer şekilde hakkı temellük ve tasarrufları baki kalmak üzere kâmilan seddedilmiştir. Bunlardan usulü mevzuası dairesinde filhal cami veya mescit olarak istimal edilenler ipka edilir.

Alelumum tarikatlarla şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, nakiplik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük ve gayiptan haber vermek ve murada kavuşturmaya maksadıyla nüshacılık gibi unvan ve sıfatların istimaliyle bu unvan ve sıfatlara ait hizmet ifa ve kisve iktisası memnudur. Türkiye Cumhuriyeti dahilinde salatine ait veya bir tarika veyahut cerri menfaate müstenit olanlarla bilumum sair türbeler mesdut ve türbedarlıklar mülğadır. Seddedilmiş olan tekke veya zaviyeleri veya türbeleri açanlar

kitap

veyahut bunları yeniden ihdas edenler veya ayini tarikat icrasına mahsus olarak velev muvakkaten olsa bile yer verenler ve yukarıdaki unvanları taşıyanlar veya bunlara mahsus hidematı ifa veya kıyafet iktisa eyleyen kimseler üç aydan eksik olmamak üzere hapis ve elli liradan aşağı olmamak üzere cezayı nakdi ile cezalandırılır.

(Ek: 10/6/1949 - 5438/1 md.) Şeyhlik, babalık ve halifelik gibi mensupları arasında baş mevkiinde bulunanlar altı aydan az olmamak üzere hapis ve 500 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasından başka bir yıldan aşağı olmamak üzere sürgün cezası ile cezalandırılırlar.

(Ek: 10/6/1950 - 5566/1 md.; Değişik:7/2/1990 - 3612/5 md.) Türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Kültür Bakanlığı'nca umuma açılabilir. Bunlara bakım için gerekli memur ve hizmetliler tayin edilir.

Madde 2- İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3- İşbu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

677 Sayılı Yasanın Bugünün Dili İle Metni:

TEKKE VE ZAVİYELERLE (Küçük Tekke) TÜRBELERİN KAPATILMASINA VE TÜRBEDARLIKLAR İLE BİRTAKIM UNVANLARIN ÖNLENMESİ VE KALDIRILMASINA DAİR YASA

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti içinde, gerek vakıf suretiyle gerek mülk olarak (mal sahibi olarak) şeyhin yönetimi altında gerekse başka şekillerde kurulmuş bulunan tüm tekke ve zaviyeler; sahiplerinin, diğer şekillerde haklarını kullanarak sahiplenmeleri devam etmek üzere tamamı kapatılmıştır. Bunlardan, yasal düzenlemelere uygun olarak, cami veya mescit (küçük cami) şeklinde kullanılanların faaliyeti sürer. Genel olarak tarikatlarla, şeyhlik, dervişlik, müritlik, dedelik, seyyitlik, çelebilik, babalık, emirlik, naiplik, halifelik, falcılık, büyücülük, üfürükçülük ve bilinmeyenden haber verme ve isteğine kavuşturmak amacı ile nüshacılık (yazılı muska) gibi unvan ve sıfatların kullanılması ile, bu unvan ve sıfatlara ait hizmet görmek ve/veya kıyafeti giymek yasaktır. (Yukarıda yazılı sıfatlar, tarikatlarda çeşitli görevler alanlara verilen sıfatlardır)

Türkiye Cumhuriyeti içinde, sultanlara (padişahlara) ait ya da bir tarikata veyahut çıkar sağlamaya yönelik olanlarla tüm sair türbeler kapatılmış türbedarlıklar kaldırılmıştır. Kapatılmış olan tekke ve zaviyeleri ya da türbeleri açanlar veyahut bunları yeniden kuranlar veya tarikat ayini yapmak için geçici bile olsa, yer verenler ve yukarıdaki unvanları taşıyanlar ya da bunlarla ilgili hizmetleri yapanlar veyahut kıyafetleri giyenler, üç aydan eksik olmamak üzere hapis ve elli liradan aşağı olmamak üzere para cezası ile cezalandırılırlar.

Ek Madde: (Kanun No:5438/1, Kabul T. 10/6/1949)

Şeyhlik, babalık ve halifelik gibi, mensupları arasında baş durumda bulunanlar altı aydan az olmamak üzere hapis ve 500 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasından başka , bir yıldan aşağı olmamak üzere sürgün cezası ile cezalandırılırlar. (Sürgün cezası 13/7/1975 tarih ve 647 sayılı Cezaların Infazı Hakkındaki yasanın geçici 8. maddesi ise kaldırılmıştır)

Madde 2- Bu yasa yayımı tarihinden geçerlidir.

Madde 3- Bu yasanın yürütülmesine Bakanlar Kurulu yetkilidir.

AÇIKLAMA

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulup gelişmesinde Müslüman Türk halkını aydınlatma görevini de üstlenmiş olan tarikatlar, giderek toplumun gelişmesini engelleyen kurumlar haline dönüşmüştü.

Her tarikatın şeyhleri, dervişleri ve müritleri vardı. Her tarikat, kendi yolunun doğruluğuna inanmış, bazıları karşıt düşünceler nedeniyle birbirinin düşmanı olmuştu. Giderek, siyasal etkinliklerde rol oynayan, toplumda her türlü yeniliğe karşı çıkan bu kurumların, laik Cumhuriyet yönetiminde bir yeri ve etkinliği olmamalı idi. Doğu illerinde patlak veren gerici Şeyh Sait İsyanı, tarikatların önemli rol oynadıkları bir ağırlık kazanmıştı. Ulu Önder Atatürk, 30/8/1925 tarihli ünlü Kastamonu söylevinde bu konuda şunları söylüyordu: "Efendiler ve ey millet! İyi bilin ki, Türkiye Cumhuriyeti, şeyhler, dervişler, müritler, meczuplar ülkesi olamaz. En doğru, en gerçek tarikat (yol) uygarlık tarikatıdır. Uygarlığın buyurduğunu ve istediğini yapmak insan olmak için yeterlidir. Tarikat başkanları bu dediğim gerçeği bütün açıklığı ile algılayacak ve kendiliklerinden derhal tekkelerini kapatacak, müritlerinin bundan böyle olgunluğa eriştiklerini kabul edeceklerdir."

Atatürk Ankara'ya döndükten sonra, ilk olarak bu konuda bir Hükümet Kararnamesi yayımlandı. 2 Eylül 1341 (1925) tarihli bu kararname ile Tekke ve Zaviyelerin kapatılması karar altına alındı.

Ancak kesin sonuç açısından, ceza yaptırımını içeren bir yasanın çıkarılması gerekiyordu. Doğu isyanı nedeniyle, Doğu'da kurulan İstiklal Mahkemesi kendi kaza bölgesinde tekke ve zaviyeleri kapatmış, Ankara İstiklal Mahkemesi de bu konuda hükümete başvuru yapmıştı.

677 sayılı olan bu yasanın önerisi Konya milletvekili Refik (Koralıtan) ve beş arkadaşı tarafından hazırlanıp Meclis'e verilmişti. Yukarıda metnini verdiğimiz yasa, bu önerinin Meclis görüşmeleri sonucunda yürürlüğe konuldu.

Ancak ilk yıllarda, özellikle 1950'li yıllara kadar titizlikle hükmüne uyulan bu yasa da diğer bazı devrim yasaları gibi, sırf siyasetçi yöneticilerin oy kaygısı ile göz ardı edilmeye başlandı. Hatta madde metninde de görüldüğü

kitap

gibi 1/3/1950 tarih ve 5566/1 numaralı yasa ile daha sonra da 7/2/1990 tarih ve 3612/5 sayılı yasa ile sulandırıldı. Türbelerin bir bölümün açılmasına yasal olanak sağlandı. Üstelik yasa, geniş kapsamlı tefsir edilerek, hemen hemen kapalı tüm türbeler yeniden açıldı.

Bununla da kalınmadı, siyasilerin pek çok tarikat mensubu ile ilişki kurarak oy sağlamaları sonucu, yeniden itibar kazanan tarikatlara, yenileri de eklenerek, bu önemli devrim yasası uygulanamaz duruma geldi. Bu genel uygulama, yasaları uygulamakla görevli C. Savcılarının da görevlerini aksatması sonucunu doğurdu. Bugün yurt düzeyinde sözde yasaklı olan tarikatlar, siyasal partilere bile söz geçirecek bir etkinlikle yaşamlarını sürdürürlerken bunları izlemek ve yaptırım uygulamakla görevli olanlar durumu izlemekle yetinmektedirler. Tarikatlar gerçeği, modern Türkiye'nin önünde en büyük tehlikeyi oluşturmakta, şeriatçılığa giden yolda etkinliğini gün geçtikçe arttırmaktadır.

ŞAPKA İKTİSASI HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 671

Kabul tarihi: 25/11/1925

Yayımlandığı R. Gazete: 28/11/1925

Madde 1- Türkiye Büyük Millet Meclisi azaları ile idarei umumiye ve hususiye ve mahalliyeye ve bilumum müessesata mensup memurin ve müstahdemin Türk Milletinin iktisa etmiş olduğu şapkayı giymek mecburiyetindedir. Türkiye halkının da umumi serpuşu şapka olup, buna münafi bir itiyadın devamını hükümet men eder.

Madde 2- İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyül icradır.

Madde 3- İşbu kanun Büyük Millet Meclisi ve İcra Vekilleri Heyeti tarafından icra olunur.

(Bugünün dili ile)

ŞAPKA GİYİLMESİ HAKKINDA KANUN

Madde 1- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri (milletvekilleri), İl Genel Meclisi ve yerel yönetim ve özel idareler ile tüm kurumlara bağlı memur ve hizmetliler şapka giymek zorundadırlar. Türkiye halkının da genel serpuşu şapka olup, buna aykırı bir alışkanlığın devamını hükümet yasaklar.

Madde 2- Bu kanun yayımı tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Madde 3- İşbu kanun Büyük Millet Meclisi ve İcra Vekilleri Heyeti (Hükümet) tarafından yürütülür.

Yasa Tasarısının Gerekçesi

Aslında hiçbir özel önemi bulunmayan şapka sorunu, çağdaş ve uygar uluslar ailesi içine girmeyi amaçlamış bulunan Türkiye için özel bir önemi içermektedir. Şimdiye kadar Türkler ile diğer uygar ve çağdaş ulusların arasında bir ayrıcalık oluşturan serpuşun (fes ve sarık gibi) değiştirilerek, giyilmekte olan uygar ve çağdaş ulusların tümünün müşterek serpuşu olan şapkanın kabul zorunluluğu ortaya çıkmış ve yüce ulusumuz bu çağdaş ve uygar serpuşu giymek suretiyle herkese örnek oluşturmuş bulunduğundan, ekte sunulan yasanın kabulünü genel kurula arz ile sunarız. 15 Kasım 1925

Tasarıyı sunan milletvekilleri şunlardır:

Konya	Kütahya	İstanbul	Kütahya	
Refik (Koraltan)		Cevdet	Hakkı Şinasi	Ragıp
	Sinop	Siirt	Isparta	
	Recep Zühtü		Mahmut Mükerrerem	

AÇIKLAMA

Osmanlı döneminde, ulus bireylerinin serpuş olarak başlarına çeşitli örtüler örttükleri, ulusal bir serpuşun olmadığı görülmekte idi. Padişah II. Mahmut döneminde (1808-1839) başlatılan reformlar ve yenileştirme eylemleri çerçevesinde fes ve kalpak giyilmesi özendirilmeye ve resmleştirilmeye çalışıldı. İlimiye sınıfı ile din adamları ise serpuş olarak sarığı kullanmaya devam ettiler. İmparatorluğun son yüzyılına gelindiğinde bu tür serpuşlar, halkın büyük çoğunluğu tarafından benimsenmişti. Görüldüğü gibi bu serpuşların hiçbirisi, dinsel bir buyruk ve zorunlulukla ilgili değildir.

Yeni ve modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, uygar ve Batılı devrimler çerçevesinde, ÖZ ile BİÇİM'in birbirinin tamamlayıcısı olduğu kabul edilerek, yeni toplum ve yeni insan yaratma amacıyla, halkın kılık kıyafeti de önem kazanmıştı. Uygar bir devletin bireyleri, uygar bir görünüm kazanmalıydı.

İlk iş olarak, Yunan serpuşu olan fesin kaldırılması gündeme geldi. Türkiye Büyük Millet Meclisi 12 Nisan 1921 tarihinde aldığı bir Meclis kararı ile fesi yasakladı. Oysa daha bir süre öncesinde, 29 Nisan 1920 tarihinde aynı teklif bu Meclis'te maalesef reddedilmişti.

1925 yılına gelindiğinde, Cumhuriyet ilan edilmiş, pek çok devrim, yasalar halinde yürürlüğe konulmuştu. Sıra kıyafet devrimine gelmişti.

Daha önce fesin yasaklanmasına karşın bu yasağa karşı çıkılıyor, sarık, takke vs. gibi uygar görüntü

kitap

vermeyen serpuşların giyilmesi itiyadı (geleneği) sürüyordu.

Yüce Önder Atatürk, bu konuya özel önem veriyor, kılığı uygar olmayan bir toplumun, kafa yapısının da uygar olamayacağını vurgulamaya çalışıyordu.

Bunun için çeşitli il ve ilçelere geziler yaparak halkla yüz yüze söyleşiler yapıyor, gerçekleri anlatmaya çalışıyordu. Serpuş ve kılık kıyafet konusunda Yüce Önder'in yaptığı bazı konuşmalardan özetler vererek, konunun ilk ağızdan açıklamasını aktarmak istiyorum.

Ulu Önder, 28 Ağustos 1925 tarihinde İnebolu'da yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu: "Uygarım diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı, aile yaşamı ile, yaşam biçimi ile gerçekten, başından ayağına dış görünüşü ile dahi, uygar ve gelişmiş insanlar olduklarını fiilen göstermek zorundadırlar. Bizim kıyafetimiz ulusal mıdır? Altı kaval, üstü şişhane diye tanımlanabilecek kıyafet ne ulusaldır, ne de uluslararasıdır. Uygar ve uluslararası kıyafet ulusumuz için uygun kıyafettir. Onu giyeceğiz: ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kravat, ceket ve elbette bunların tamamlayıcısı olmak üzere siperi şemslî (güneşten koruyucu) serpuş. Bu serpuşun ismine şapka denir.

Yunan serpuşu olan fesi giymek caiz olur da, şapkayı giymek neden caiz olmaz?

Uygarlığın coşkun seli karşısında direnmek boşunadır."

Yüce Önder, 30 Ağustos 1925 tarihinde, Kastamonu'da yaptığı bir konuşmada da şöyle diyordu: "Efendiler! Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen, uygar ve bütün ANLAM ve BİÇİMİ ile çağdaş bir toplum haline ulaştırmaktır."

Aynı konuşmanın devamında, kadınların giyimi hakkında aynen şöyle diyor: "Bazı yerlerde kadınlar görüyorum ki, başına bir bez veya bir peştamal veya buna benzer bir şeyler atarak yüzünü gözünü gizler, ... bu tavrın anlamı nedir? Efendiler! Uygar bir ulusun anası, ulus kızı, bu garip şekle, bu vahşi duruma girer mi? Bu durum, ulusu çok gülünç gösteren bir görüntüdür. Derhal düzeltilmesi gerekir..."

Ulu Önder, Bursa'da Türk Ocağı'nda 23 Eylül 1925 tarihinde, kendisine sorulan bir soruya şu yanıtı vermiştir: "Hanımlar da erkekler gibi şapka giymelidirler. Başka türlü hareket etmemizin anlamı yoktur. Bu başla bir hanım Avrupa'ya gidip insan içine çıkamaz."

Atatürk bu gezilerinden döndüğünde önce giyimle ilgili bir Hükümet Kararnamesi çıkarttı. 2 Eylül 1925 tarihli bu kararname (2413 s.lı) metni şöyledir:

1- Ordu ve donanma mensupları ile, ilmiye sınıfına mensup olanlardan, ve hâkimler gibi kıyafetleri özel olarak saptanmış bulunanlar dışında, bütün devlet memurlarının kıyafetleri, dünya yüzündeki uygar ulusların müşterek ve genel kıyafetlerinin aynıdır. Yani gündüz ve gecenin çeşitli durumlarına ve resmi merasime (törene) giyilmek üzere çeşitli elbiseler ve şapkalardır.

2- Binalar içinde başı açık bulunmak kuraldır.

3- Binalar dışında selamlaşma şapka ile olur.

4- Genel olarak halk, ordu ve donanma ve ilmiye sınıfına ait veya hâkimler için olduğu gibi, özel yasa ile saptanmış giysileri giyemezler. Fakat devlet memurlarının kıyafetleri, her sınıf halk tarafından aynen veya çalışma durumlarına göre kabul olunabilir.

Bu kararnameden bir süre sonra da, yukarıda metnini verdiğimiz şapka giyme yasası Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul olundu.

Şapka yasasının görüşülmesinde Millet Meclisi'nde aleyhte tek itiraz Bursa Milletvekili Nurettin Paşa tarafından karşı bir önerge ile yapıldı. Ancak buna karşı tüm milletvekillerinin onayı ile yasa aynen kabul edildi.

Yasanın birinci maddesinin ilk tûmcesinde, kimlerin şapkayı zorunlu olarak giymek mecburiyetinde olduğu belirtildi: Milletvekilleri, İl Genel Meclisi üyeleri, özel idare memurları ve tüm kurumlarda çalışan memur ve hizmetlilerin şapka giymesi zorunlu kılındı.

Maddenin ikinci tûmcesi, açıklamayı gerektiriyor. Çünkü maalesef pek çok kimse, bugün bile bu yasa ile tüm halkın şapka giymesinin zorunlu kılındığını sanmaktadır. Oysa maddenin ikinci tûmcesinde, genellikle halkın da serpuşunun şapka olduğu, buna aykırı olan itiyadın (ötedenberi süren alışkanlığın) devamı yasaklanmıştır. Bunun anlamı şudur: Eğer başa bir serpuş giyilecekse, bu şapka olmalıdır (fötr şapka veya kasket). Atatürk, bunu Kastamonu söyleşisinde (siperi şemslî) güneşe karşı korumalı serpuş olarak nitelemiştir.

Eğer halktan bir kimse şapka giymeyecek ise, giyilecek serpuş önceden giyilegelen, ancak yasaklanan fes, sarık, küllah gibi örtüler olmamalıdır. Diğer bir anlatımla, halktan bir kimse, şapka giymeyecek ise, hiçbir şekilde eskiden olduğu gibi fes, sarık ve küllah gibi uygar görünümle bağdaşmayan örtüler giymeyecektir. Şapka yasası da diğer devrim yasaları gibi genellikle halkın çoğunluğu tarafından kabul görmüş, ancak her konuda olduğu gibi mürteci kesimden bazıları karşı yönde tepki göstermiştir. Bu tepkiler gerekli karşılığı görmüş, o tarihlerde bu gibi yasalardan hiçbir şekilde ödün verilmemiştir.

Bu yasada, her ne kadar cezaı yaptırım öngörülmemiş ise de, sonradan Türk Ceza Yasası'nın 526. maddesinin ikinci bendine konulan hüküm ile bu eksiklik giderildi. Madde metni aynen şöyledir:

"Şapka iktisası (giyilmesi) hakkında 371 sayılı kanunla, Türk harflerinin kabul ve tatbikine dair 1353 sayılı kanunun koyduğu memnuiyet (yasak) veya mecburiyetlere muhalif (aykırı) hareket edenler, iki aydan altı aya kadar hapis, veya bin liradan beşbin liraya kadar (para değerindeki düşüğe paralel olarak para cezaları da yükseltildi) hafif para cezası ile cezalandırılır."

kitap

Şapka yasaasının yorumlanmasında, gözden kaçırılmaması gereken önemli bir husus da şudur: Bu yasa, açık metninden de anlaşılacağı gibi, vatandaşlar arasında, yasa uygulaması bakımından kadın-erkek ayrımı yapmamıştır. Yani milletvekili ya da şapka giymesi zorunlu memur ve hizmetliler ister kadın, ister erkek olsunlar, bu yasal zorunluluğa aynen uyacaklardır. Erkek milletvekili gibi, kadın milletvekili de Meclis'e şapka ile gelecek, kadın memur ve hizmetli de erkek gibi şapka (kadın şapkası) giyecektir.

Yasanın birinci maddesinin ikinci bendinde, halk için uygulama açısından belirtilenler de, hem erkek hem de kadın vatandaşlar için aynı ölçüde geçerlidir. Yani halktan bir vatandaş, serpuş giyecek ise, bu mutlaka şapka olacak, şapka dışında gericiliği ve irticayı anımsatan örneğin fes, küllah, sarık, peçe, çarşaf gibi örtülerin kullanılması yasak olacaktır.

Bazı kesimlerce, resmi devlet dairelerine çarşaf ya da türbanla girmenin önlenmesini, yasa dışı gibi gören ve gösterenler yanlış içindedirler. Bunun gibi, resmi devlet kuruluşu olan üniversitelere de çarşaf ya da türbanla girilmesinin önlenmesi bu yasaya göre doğaldır.

Her yasa gibi, bu yasa da eleştirilebilir. Ancak yürürlükte ve yürürlükte kaldıkça uygulanması zorunluluktur. Üstelik anayasamızın 174. maddesinin değiştirilmezlik güvencesi altındadır.

Şapkanın zorunlu kılındığı bu yasanın çıktığı dönemlerde, elbet şapka ve kasket tüm dünyada bir moda halinde revaçta idi. Sonradan giderek, önce Avrupa'da sonra da ülkemizde giyilmez oldu.

Yine ülkemizde son yıllarda, bu yasaya uyulmaz oldu. Savcılar da konuya gereken özeni göstermeyince, yasa sanki, kadük olmuş gibi genel bir hava esmeye başladı.

Yineleyelim ki, halktan bir kimsenin şapka ya da kasket giymesi zorunlu değildir. Ancak ille de başını bir serpuş ile örtecekse bu, yasaya göre mutlaka şapka olmalıdır. Aynı kural ve yasa hükmü kadınlar için de geçerlidir. Eğer bir kadın milletvekili, memur ya da öğrenci şapka giymeyecek ise kesinlikle, irtica ve gericiliği anımsatır şekilde ve devrim yasalarına meydan okurcasına başkaca bir örtü örtünüp resmi kurum ya da okullara gelemes. Millet Meclisi'ne giremez. Gericiliği anımsatan giysileri siyasi baskı ve dinsel sömürü aracı olarak kullanamaz. İslamlıkla ilgisi olmayan bu konuyu, dine bir baskı imiş gibi gösteremez. Aksi halde, yasaların yaptırım gücü bu eylemleri önlemeye yönelir.

GÜNÜN YİRMİ DÖRT SAATE TAKSİMİNE DAİR KANUN

Kanun Numarası: 697

Kabul Tarihi: 26/12/1925

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti dahilinde gün, gece yarısından başlar ve saatler sıfırdan yirmi dörde kadar sayılır.

Madde 2- (Değişik:6/12/1984-3097/1 md.)

Griniç'e göre otuzuncu derecede bulunan boylam dairesi Bütün Türkiye Cumhuriyeti saatleri için esas alınır Ayrıca başlangıç ve bitiş tarihleri belirtilmek ve bir saati aşmamak şartıyla yaz saati uygulamaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Madde 3-İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 4- İşbu kanunun ahkâmına icraya İcra Vekilleri heyeti memurdur.

26/12/1925 TARİHLİ VE 697 SAYILI ANA KANUNA İŞLENEMEYEN GEÇİCİ MADDELER

1. 6/2/1984 tarihli ve 3097 sayılı Kanunun Geçici Maddesi:

Geçici Madde- 2/2/1984 tarihli ve 2977 sayılı İdari İşlemlerin Yeniden Düzenlenmesi ile İlgili Yetki Kanunu ile Bakanlar Kuruluna Verilen Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi 26/12/1925 tarihli ve 697 Sayılı Günün Yirmidört Saate Taksimine Dair Kanun için adı geçen kanunla verilen süre bitimine kadar geçerlidir.

AÇIKLAMA

Bu yasa da, uluslararası takvim gibi, uygar Batı ulusları ile uyum sağlamak üzere kabul edilmişti. Eski dönemde saatler 1 ila 12'ye kadar belirtilir. Öğleden sonra yani 12'den sonra tekrar birden başlayarak 1'e kadar sürerdi. Yeni yasa ile, saatler geceyarısı birden başlamak üzere 24'e kadar isimlendirilmek suretiyle uyum sağlanmıştır.

Aradan bunca yıl geçmesine karşın bugün bile, örneğin saat 14 denecek yerde saat 2 denmektedir. Uçak gibi hızlı araçlarla, artık mesafeler kısaldığı için, öğle evveli veya öğle sonrası uzun yolculuklarda karıştığı için, yanlışlık yapmamak açısından 24 saat esasına göre saati belirlemek ve konuşmada buna göre davranmak, düşülecek yanlışların önlenmesi açısından doğru bir davranış olur.

TAKVİMDE TARİH MEBDEİNİN TEBDİLİ HAKKINDA KANUN

kitap

(Takvimde Tarih Başlangıcının Değiştirilmesi Hakkında Yasa)

Kanun No: 698

Kabul Tarihi: 26/12/1925

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti dahilinde resmi devlet takviminde tarih mebdei olarak beynelmilî takvim mebdei kabul edilmiştir.

(Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti'nde, resmi devlet takviminde, tarih başlangıcı uluslararası takvim başlangıcı kabul edilmiştir.)

Madde 2- 1341 senesi kanunu evvelinin 31 inci gününü takip eden gün 1926 Kanunusanisinin birinci günüdür. (Madde 2- 1341 Aralık'ının 31 inci gününü (31/12/1925) izleyen gün, 1926 Ocak'ının birinci günüdür.)

Madde 3- Hicri kameri takvim öteden beri olduğu üzere ahvali mahsusada kullanılır. Hicri kameri ayların mebdeini rasathane resmen tesbit eder.

(Madde 3- Hicretin (Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçü) kameri (Ay esasına göre gün sayımı) takvim eskiden beri kullanıldığı gibi (dini günlerin saptanması açısından) bu ayların başlangıcını rasathane resmen saptar.)

Madde 4- İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir.

(Madde 4- Bu yasa yayımlandığı tarihten geçerlidir.)

Madde 5- İşbu kanunun ahkâmını icraya, İcra Vekilleri Heyeti memurdur.)

(Madde 5- Bu yasa yürütmeye, Bakanlar Kurulu yetkilidir.)

AÇIKLAMA

Bu yasa ile, öteden beri Osmanlı döneminde kullanılan takvim başlangıcı, Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göçünden başlatılarak kullanılıyordu. Güneş yörüngesindeki zaman ölçümü, yani miladi takvim, İsa'nın doğum tarihi esas alınarak kullanılan takvimdir. Ancak kameri, yani ay esasına göre ölçümlenen zamana göre yıl, güneş esasına göre ölçümlenen yıl uzunluğuna göre 11 gün daha kısadır. Miladi takvimlerde yılbaşı 1 Ocak'tan, hicri takvimlerde 23 Eylül'den başlar. Ancak, yukarıdaki yasa ise 1926 yılından başlayarak, uygar Batı ülkelerinin kullandığı takvim yasalastığı için, tarihler de bundan böyle miladi takvime göre belirtilmiştir.

Uluslararası uyum sağlamak için kabul edilen bu yasa, dinsel günlerin saptanmasında zorluk yaratmaması için 3. maddesinde, bu gibi günlerde saptamanın rasathane tarafından resmen yapılmaya devam edilmesini öngörmüştür (Kandil, bayram, ramazan günleri açısından).

YERLİ KUMAŞTAN ELBİSE GİYİLMESİNE DAİR KANUN

Kanun Numarası: 688

Kabul Tarihi: 9/12/1925

Yayımlandığı R. Gazete : Tarih : 20/ 12/ 1923 Sayı : 249

Yayımlandığı Düstur : Tertip : 3 Cilt : 7 Sayfa : 131

Madde 1 - Muvazenei umumiye ve hususiye ve belediyelerden bedeli tesviye edilen elbise ve ayakkabı, kumaş, serpuş ve yatak levazımı ile memurin ve müstahdeminine yeknesak elbise ve kundura giydiren bilcümle müessese ve şirketlerin iştirâ edeceği veya ettireceği bu nevi levazım, yerli mamulâtından tedarik edilir.

(Ek : 30/12/1940 3957/1 md.) Ordu ihtiyaçlarından elbise, ayakkabı, kumaş, serpuş ve yatak levazımının yerli mamulâtından tedarikine imkân bulunmayıp memleket haricinden veya yabancı mamullerden tedarikine lüzum hasıl olduğu takdirde Milî Müdafaa, İktisat ve Ticaret Vekâletlerinin müşterek teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyeti kararıyla bu nevi levazımın menşesi itibarıyla yabancı memleket mamulâtından tedariki caizdir.

(Ek : 30/12/1940 3957/2 md.) Bu kanun hükümleri 3780 numaralı Milli Korunma Kanunu'nun tatbik edildiği zamanlarda caridir.

Madde 2- İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 3- İşbu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

AÇIKLAMA

Devrimlerin parolası, bir an önce ulusal kalkınmayı sağlamak, yatırımları gerçekleştirerek ülkeyi kendine yeter bir duruma getirmektir. Bunun için özel girişimin yapabileceği yatırımları özel girişimcilerin, onların yapamayacağı yatırımları da devletin yapması öngörülmüştü. Bu nedenle sanayi yatırımları teşvik edilirken, yeni filizlenmeye başlayan bu girişimlerin başarılı olabilmesi için pazar paylarını arttırmak düşüncesi ile yerli malı tüketimi özendirilmeye çalışıldı. Yerli Malı haftaları düzenlendi. Yukarıdaki yasa da bu amaçla çıkarıldı. Bir yandan dışa bağımlılık azaltılırken diğer yandan özel girişimin korunması, bu suretle sanayileşmenin

kitap

çabuklaştırılması sağlanmaya çalışıldı.

TÜRKİYE SAHİLLERİNDE NAKİ.İYATI BAHİRİYE (KABOTAJ) VE LİMANLARLA KARA SULARI DAHİLİNDE İCRAYI SAN'AT VE TİCARET HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 815

Kabul Tarihi: 19/4/1926

Madde 1- Türkiye sahillerinin bir noktasından diğerine emtia ve yolcu alıp nakletmek ve sahillerde limanlar dahilinde veya beyinde cer ve kılavuzluk ve herhangi mahiyette olursa olsun bilcümle liman hidematını ifa etmek yalnız Türkiye sancağını hamil sefain ve merakibe münhasırdır.

Ecnebi sefaini ancak memaliki ecnebiyeden almış oldukları yolcu ve hamuleyi Türk liman ve limanlarına ihraç ederler ve Türk liman ve limanlarından ecnebi liman ve limanlarına gidecek yolcu ve hamuleyi de alırlar.

Madde 2- Nehirler ve göller ve Marmara havzasıyla Boğazlar'da bilumum kara sularıyla kara sularına dahil bulunan körfez, liman koy ve sairede vapur, romorkör, istimbot, motorbot, mavna, salapurya, sandal, kayıt velhasıl makine, yelken, kürek ile müteharrik merakibi kebir ve sagire ile tarak, prizman, maçuna, algarina, şat ve her nevi nakliye ve su dubaları limyo, sefaini tahlisiye ve emsali ile şamandıra, sal gibi sabit ve sabih vesait bulundurmamak ve bunlarla seyrisefer ve nakliyat icra etmek suretleriyle ticaret hakkı Türkiye tebaasına münhasırdır.

Madde 3- Kara suları dahilinde balık, istiridye, midye, sünger, inci, mercan, sedef ve saire saydı, kum ve çakıl vesaire ihracı ve gerek sathı bahirde ve gerek karı bahirde mevcut kazazede sefain ve merakiple enkazı metrukenin ihraç ve tahlisi dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, deniz bakkallığı, bilcümle Türk vesait ve merakibi bahriyesi derununda kaptanlık, çarkçılık, kâtiplik, tayfalık ve amelelik vesaire icrası ve iskele, rıhtım hamallığı ve bilumum deniz esnaflığı icrası Türkiye tebaasına münhasırdır.

Madde 4- Hükümet, muvakkaten ve hiçbir hak temin etmemek şartıyla ecnebi tahlisiye gemilerinin icrayı sanat etmelerine ve Türk tahlisiye gemilerinde ecnebi mütehassis ve kaptan ve tayfa istihdamına müsaade edebilir.

Madde 5- Birinci madde hükmüne muhalif olarak Türkiye limanları beyinde kabotaj yapan sefain ve merakibi ecnebiyeden bin liradan on bin liraya kadar cezayı nakdi ahiz ve o sefine ve merakip maddei mezkurenin ikinci fıkrası mucibince Türkiye limanları için hamule ve yolcu almak ve çıkarmaktan altı aydan bir seneye kadar men olunur.

Mügayiri kanun hareket eden sefine bir şirketi bahriye veya müteaddit sefaire malik olan bir veya müteaddit eşhasa ait olursa işbu meni keyfiyeti şirketin veya eşhası mezkurenin diğer sefainine de şamildir. İkinci ve üçüncü maddelerde zikrolunan tebaai mahalliyeye münhasır hukuku bahriyeden birini icraya cüret eden ecnebiler yüz liradan bin liraya kadar cezai nakdi ve bir aydan üç aya kadar hapis cezasıyla mücazat olunurlar. Bu cezalardan yalnız biri de hükmolunabilir. Mükerrirler hakkında iki kat olarak hükmedilir.

Madde 6- İşbu kanun ahkâmı 1 Temmuz 1926 tarihinden muteberdir.

Madde 7- İşbu kanunun icrasına Ticaret ve Adliye Vekilleri memurdur.

AÇIKLAMA

Yüce Önder Atatürk, Türk devletinin yabancıların ekonomik etkisinden arındırılmış tam bağımsız bir ülke olması amacını, devrimlerle birlikte adım adım gerçekleştirmeyi hedefliyordu.

Osmanlı döneminde yüzyıllarca kapitülasyon denilen ayrıcalıklarla ülkeyi sömüren dış güçlerin bu ekonomik baskılarından arındırılmış bir Türkiye yaratmak için tüm yatırımların Türk girişimciler eliyle yapılmasını kaçınılmaz sayıyordu.

Türk fabrikaları, Türk madenleri, Türk demiryolları ve Türk yurdunun denizlerinde Türkler söz sahibi olmalı idi. Bunun için Türkiye'de üretim ve ticaret yapan firmaların millileştirilmesi, Türk girişimcilere devri öngörülüyordu. Bunun planlaması için 1926 yılında İzmir İktisat Kongresi toplandı. Türkiye'nin kalkınması için Türk girişimcilerin tüm üretimi üstlenmesi öngörüldü. Devlet eli ile millileştirilecek yabancı firmaların, Türk girişimcilere devri işlemleri düşünüldü. Ancak aradan geçen kısa bir süre sonrasında, hızlı kalkınma için Türk girişimcilerin teknik ve parasal yetersizliği görülünce, 1930'lu yıllardan başlayarak özel girişimcilerin yatırım yapamayacağı alanlarda devletin bu girişimleri yapması görüşü ağırlık kazandı. Devletçilik ilkesi, bu düşünce ve deneyimden doğdu.

Türk denizlerinde, yalnızca Türklerin mal ve yolcu taşıma haklarını düzenleyen yasa, bu tam bağımsızlık ülküsünün doğal bir sonucu olarak düzenlendi. Bu önemli adım, o tarihten beri, Kabotaj Bayramı olarak; yasanın kabul edildiği 1 Temmuz günü kutlanmaktadır.

BEYNELMİLEL ERKAMIN KABULÜ

HAKKINDA KANUN

(Uluslararası Sayıların Kabulü Hakkında Yasa)

Kanun No: 1288

Kabul Tarihi: 20/5/1928

Madde 1- Devlet, Vilayet, Şehremaneti ve Belediyeler gibi resmi devair ve müessesatın bilimum muamelatı tahririye ve hesabiyesinde, beynelmilel rakamların kullanılması mecburidir.

İşbu mecburiyetin efrat ve eşhası hususiye arasındaki muamelatta dahi tatbikini, en kolay mahallerden başlamak suretiyle 1931 Haziranı'na kadar temine hükümet mezundur.

(Madde 1- Devlet, il, büyükşehir, belediyeler gibi resmi daireler ve kurumların tüm yazılı işlem ve hesaplarında, uluslararası rakamların kullanılması zorunludur.

Bu zorunluluğun, kişiler ve özel şahıslar arasındaki işlemlerde dahi uygulanmasını, en kolay yerlerden başlamak üzere, 1931 Haziranı'na kadar gerçekleştirmeye hükümet yetkilidir.)

Madde 2- Bu kanun 1 Haziran 1929 tarihinden muteberdir.

(Madde 2- Bu yasa, 1 Haziran 1929 tarihinden geçerlidir.)

Madde 3- İşbu kanun hükümünü icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

(Madde 3- Bu yasanın yürütülmesine Bakanlar Kurulu yetkilidir.

AÇIKLAMA

Bu yasa da diğer takvim ve saat uygulaması gibi Batı ülkeleri ile uyum sağlamak, ayrıca kısa bir süre sonra yürürlüğe konulacak olan Türkçe alfabe ile paralellik kurmak için çıkarılmıştır. Bu yasaya kadar ülkede kullanılan rakamlar, Arap rakamları idi.

İKTİSADİ MÜESSESELERDE MECBURİ TÜRKÇE KULLANILMASI HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 805

Kabul Tarihi: 10/4/1926

Madde 1- Türk tabiyetindeki her nevi şirket ve müesseseler, Türkiye dahilindeki her nevi muamele, mukavele, muhabere, hesap ve defterlerini Türkçe tutmaya mecburdurlar.

Madde 2- Ecnebi şirket ve müesseseler için bu mecburiyet Türk müessesatı ile ve Türkiye tebaasından olan efrat ile muhabere, muamele ve temaslarına ve devair ve memurini devletten birine ibraz mecburiyetinde buldukları evrak ve defterlerine hasredilmiştir.

Madde 3-İkinci maddede mezkur şirket ve müesseseler muamelatında Türkçeden başka bir lisanı dahi ilaveten kullanabilirlerse de asıl olan Türkçe olup mesul imzaların Türkçe metin zirine vaz'ı mecburidir. Bu memnuiyete rağmen imza diğer lisanla yazılmış kısım veya nüshanın altına mevzu olsa dahi Türkçesi muteberdir.

Madde 4- Bu kanunun mevkii meriyete vaz'ından sonra birinci ve ikinci maddeler ahkâmına muhalif olarak tanzim kılınmış olan evrak ve vesaik şirket ve müesseseler lehine nazarı itibara alınmaz.

Madde 5- Yukarıdaki maddeler ahkâmı 1 Kanunusani (Ocak) 1927 tarihinden itibaren tatbik edilir.

Mezkur müddetin hululüne kadar 10 Mart 1332 tarihli kanunun 1, 2, 3, 4, 5 inci maddeleri ahkâmı caridir. Bu maddeler 1 Kanunusani 1927, diğer maddeler de işbu kanunun neşri tarihinden itibaren mülğadır.

Madde 6- Bu kanunun hilafına hareket edenler hakkında ait oldukları vekâletler memurini mahsusasının tutacakları zabıt varakaları hilafı sabit oluncaya kadar muteberdir.

Madde 7- Bu kanun hilafında hareket edenler aleyhine ait olduğu vekâletlerin veya alakadarların müracaatı üzerine hukuku amme davası ikame olunur.

Bu kanunun ahkâmına muhalif hareket edenlerden birinci defasında 100 liradan 500 liraya kadar ağır cezayı nakdi alınır. Mükerrirlerden iki kat alınmakla beraber ticarethaneleri bir haftadan bir seneye kadar sed ve icrayı ticaret etmeleri men olunur.

Madde 8- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 9- Bu kanunun icrasına Ticaret, Adliye ve Nafia Vekilleri memurdur.

AÇIKLAMA

Dilin özgünlüğü ve zenginliği, ulusun eğitim, kültür ve uygarlık düzeyinin de ölçüsüdür. Ulu Önder Atatürk, devletin vazgeçilmez ögesi olan dil üzerinde başlangıçtan beri önemle durmuş, dilimizin yabancı diller boyunduruğundan kurtulması için büyük çaba harcanmasına öncülük etmiştir.

Bunun için herhangi bir yasa çıkarmak yerine, dilimizin Öztürkçe benliğine kavuşması için çaba sarfetmek üzere, bir sivil toplum örgütü olarak adlandırabileceğimiz Türk Dil Kurumu'nu kurmuştur. Kendisinin ölümünden sonra da bu yararlı kurumun işlevini gereği gibi sürdürmesi için vasiyetnamesinde malvarlığının büyük bölümünü Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'na bırakmıştır.

Öztürkçe sözcüklerin dışlanması ve onun yerine Arapça ve Farsça sözcüklerin yerleştirilmesi, uzun yıllar sonrasında, Türkçenin Türkçe sözcük sayısını üçte bir kadar indirmiş, anlaşılması çok güç olan ve yapay olarak adına Osmanlıca denilen ve halk tarafından anlaşılması çok zor olan bir yapay dil türetilmiştir.

Bugün varılan sonuçta, yani Öztürkçe sözcük ve deyimlerin kullanılmasının yaygınlaşması ve Türk dilinin

kitap

kendi benliğini kazanmasında, Türk Dil Kurumu'nun büyük katkıları olmuştur. Başlangıçta, her yeniliğe karşı çıkmayı marifet sayanlar, bugün Öztürkçemizin kazandığı zenginlikten rahatsız olduklarını söyleyememektedirler.

Bu kitabımda, devrim yasalarının, ilk çıktığı tarihlerdeki orijinal metinlerini, anlaşılması çok zor hale geldiği için bugünün diline çevirmek zorunluluğu duydum. Okuyucuların, yapılan Öztürkçeleştirme eylemlerinin başarılı sonuçlarını, aynı yasanın her iki metnini okuyunca çok daha iyi anlayacaklarını bildiğim için konu üzerinde fazla durmayı gereksiz sayıyorum.

Yukarıda verdiğim ve devrim yasaları arasında sayılması gereken 1926 tarih ve 805 sayılı yasa, Öztürkçeleştirme girişiminde ilk adım olarak algılanmalıdır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DAHİLİNDE BULUNAN BİLUMUM MEBANİİ RESMİYE VE MİLLİYE ÜZERİNDEKİ TUĞRA VE METHİYELERİN KALDIRILMASI HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 1057

Kabul Tarihi: 28/5/1927

Madde 1- İçinde devlete müteahhım bir vazife icra, yahut hükümetin veya belediyelerin efrat ile zaruri ve kanuni olan münasebetlerini temine tahsis edilen binalarla alelumum mektep binalarında vaktiyle Osmanlı saltanatını temsil için konulmuş olan, yahut vaziyetlerine göre halen temsile delalet eden tuğra veya armalar ve bunlarla beraber olarak sultanların medihlerini ihtiva eden kitabeler hakkında ikinci madde hükmü tatbik olunur. Bu kabil tuğra ve arma ve kitabe bulunan hususi binalar, bunlar kaldırılmadıkça veya örtülmedikçe yukarda zikrolunan faaliyetler ve münasebetlere tahsis olunamaz.

Madde 2- Birinci maddedeki kayıtların şumulü dahilinde olan tuğra ve arma ve kitabeler devlet ve belediye malı olan binalarda bulunduğu halde kaldırılarak müzelere konulur.

Yerlerinden kaldırılmalarıyla gerek kendilerinin, gerek buldukları binaların bedii veya tarihi kıymetlerine hanel gelecek olanlar, eserin bulunduğu mahallin bedii kıymetini nakisedar etmemek üzere münasip vesait ile örtülür.

Madde 3- Alakadar vekâletlerin müracaatı üzerine devlet binalarından hangi eserlerin kaldırılması veya örtülmesi lazım geldiğini tayin ve örtülmesi lazım ise şekil ve suretlerini tesbit ve karar vermek Maarif Vekâleti'ne aittir.

Madde 4- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 5- Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Bugünün dili ile:

Madde 1- İçerisinde devlete ait görev yapılan ya da hükümetin, yahut belediyelerin kişiler ile zorunlu ve yasal ilişkilerini sağlamaya yönelik binalar ile genellikle okul binalarında, evvelce Osmanlı Saltanatını simgelemek için konulmuş bulunan yahut durumlarına göre, halen simgelemeyi çağrıştıran tuğra ve armalar ve bunlarla birlikte olarak sultanların (padişahların) övülmelerini kapsayan yazıtlar hakkında ikinci madde hükmü uygulanır.

Madde 2- Birinci maddede belirtilen durumların kapsamında olan tuğra ve arma ve kitabeler (yazıtlar) devlet ya da belediye malı olan binalarda bulunuyorsa kaldırılarak müzelere konulur.

Yerlerinden kaldırılmaları ile, gerek kendilerinin, gerek buldukları binaların sanatsal ve tarihsel değerlerine zarar verecek olanlar, eserin ve bulunduğu mahallin sanatsal değerini azaltmamak üzere uygun bir örtü ile örtülür.

Madde 3- İlgili bakanlıkların başvurusu üzerine, devlet binalarından hangi yazıtların kaldırılması ya da örtülmesi gerektiğini saptamak ve örtülmesi gerekli ise şeklini ve yöntemini belirlemek için karar vermek Milli Eğitim Bakanlığı'na aittir.

Madde 4- Bu yasa yayımı tarihinden geçerlidir.

Madde 5- Bu yasayı uygulamaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

TÜRK HARFLERİNİN KABUL VE TATBİKİ HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası: 1353

Kabul Tarihi:1/11/1928

Madde 1- Şimdiye kadar Türkçeyi yazmak için kullanılan Arap harfleri yerine Latin esasından alınan ve merbut cetvelde şekilleri gösterilen harfler (Türk harfleri) unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir.

Madde 2- Bu kanunun neşri tarihinden itibaren devletin bütün daire ve müesseselerinde ve bilcümle şirket cemiyet ve hususi müesseselerde Türk harfleriyle yazılmış olan yazıların kabulü ve muameleye konulması mecburidir.

Madde 3- Devlet dairelerinin her birinde Türk harflerinin devlet muamelatına tatbiki tarihi 1929

kitap

Kanunusanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki evrakı tahkikiye ve fezlekelerinin ve ilamların ve matbu muamelat cetvel ve defterlerinin 1929 Haziran iptidasına kadar eski usulde yazılması caizdir. Verilecek tapu kayıtları ve senetleri ve nüfus ve evlenme cüzdanları ve kayıtları ve askeri hüviyet ve terhis cüzdanları 1929 Haziran iptidasından itibaren Türk harfleriyle yazılacaktır.

Madde 4- Halk tarafından vaki müracaatlardan eski Arap harfleriyle yazılı olanlarının kabulü 1929 Haziran'ının birinci gününe kadar caizdir. 1928 senesi Kanunuevvelinin iptidasından itibaren Türkçe hususi veya resmi levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları ile kezalik Türkçe hususi, resmi bilcümle mevkut, gayrimevkut gazete, risale ve mecmuaların Türk harfleriyle basılması ve yazılması mecburidir.

Madde 5- 1929 Kanunusanişi iptidasından itibaren Türkçe basılacak kitapların Türk harfleriyle basılması mecburidir.

Madde 6- Resmi ve hususi bütün zabıtlarda 1930 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında istimali caizdir. Devletin bütün daire ve müesseselerinde kullanılan kitap, kanun, talimatname, defter, cetvel kayıt ve sicil gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

Madde 7- Para ve hisse senetleri ve bonolar ve esham ve tahvilat ve pul ve sair kıymetli evrak ile hukuki mahiyeti haiz bilcümle eski vesikalar değiştirilmedikleri müddetçe muteberdirler.

Madde 8- Bilumum bankalar, imtiyazlı ve imtiyazsız şirketler, cemiyetler ve müesseselerin bütün Türkçe muamelatına Türk harflerinin tabiki 1929 Kanunusanisinin birinci gününü geçemez. Şu kadar ki halk tarafından mezkur müesseselere 1929 Haziranı iptidasına kadar eski Arap harfleriyle müracaat vaki olduğu takdirde kabul olunur. Bu müesseselerin ellerinde mevcut eski Arap harfleriyle basılmış defter, cetvel, katalog, nizamname ve talimatname gibi matbuaların 1930 Haziranı iptidasına kadar kullanılması caizdir.

Madde 9- Bütün mekteplerin Türkçe yapılan tedrisatında Türk harfleri kullanılır. Eski harflerle matbu kitaplarla tedrisat icrası memnudur.

Madde 10- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 11- Bu kanunun ahkâmını icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

MERBUT CETVEL

Matbaa harfleri		Yazı Harfleri	
Büyük Harfler	Küçük Harfler	Büyük Harfler	Küçük Harfler
A	a	A	a
B	b	B	b
C	c	C	c
Ç	ç	Ç	ç
D	d	D	d
E	e	E	e
F	f	F	f
G	g	G	g
H	h	H	h
İ	ı	İ	ı
İ	i	İ	i
J	j	J	j
K	k	K	k
L	l	L	l
M	m	M	m
N	n	N	n
O	o	O	o
Ö	ö	Ö	ö
P	p	P	p
R	r	R	r
S	s	S	s
Ş	ş	Ş	ş
T	t	T	t
U	u	U	u
Ü	ü	Ü	ü
V	v	V	v
Y	y	Y	y
Z	z	Z	z

AÇIKLAMA

Esası, Latince harflerden alınarak ve bazı değişiklikler yapılarak, Türk dilinin, gereği gibi ve yeterince anlaşılması için oluşturulan Harf Devrimi, Türk devrim sürecinde çok önemli ve yapılması gerçekten zorunlu

kitap

bir devrimdi. Kısa zamanda ve başarı ile gerçekleştirildi. Yukarıda metnini verdiğimiz 1/11/1928 tarih ve 1353 sayılı yasa ile yürürlüğe konuldu.

Eski Arap harfleri ve kullanılan yazı, hem okuması, hem de yazması Türkler için çok zor bir yazı şekli idi. Öztürkçe sözcükleri ise, gereği gibi yansıtmıyor, bu nedenle dilimizde Türkçeden daha çok arapça sözcüklerin kullanılması bu nedenle zorunlu oluyordu. Bu durum giderek, Türk dilinin göz ardı edilmesine, kendi öz dilimizin yabancı diller boyunduruğunda kalmasına neden oluyordu. Türk çocukları için yazılması ve okunması çok zor, anlamları da Arapça ya da Acemce olduğundan anlaşılması da son derece güç oluyordu. Okullarda, bu nedenle Arapça dersler okutulması gerekiyordu. Bu zorluklar yüzünden okuma yazma öğrenimi çok uzun yıllar alıyor, ilkokulu bitirdiği halde birçok öğrenci doğru dürüst yazıp okuyamıyordu. Oysa, yeni birey ve yeni bir uygar toplum yaratma amacıyla olan Türkiye Cumhuriyeti'nde, bir an önce ulus bireylerinin okuyup yazmayı çok kısa zamanda öğrenmesi kültürel gelişmeyi hızlandırmak için birincil öncelik taşıyordu.

Bu nedenle başlatılan hazırlık çalışmaları, eski dönem özlemcilerinin karşı koymalarına neden oldu. 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde ilk kez resmen ortaya atılmasına karşın bazı üyeler ve özellikle oturma başkanı Kâzım Karabekir'in karşı koyması yüzünden gündeme bile alınmadan reddedildi. Ancak devrimciler, başta Yüce Önder Atatürk olmak üzere, bu ilkelerinden asla ödün vermeyeceklerdi. 1928 yılına gelindiğinde, artık bu atılımın gerçekleştirilmesi zamanı gelmişti. Önce bir uzmanlar kuruluna incelettiler, olumlu bilimsel rapor alındı. Bu raporda yeni Türk harflerinin, Türk dilinin tüm inceliklerini yansıtabilecek nitelikte olduğu, öğreniminin ise çok kısa bir zamanda olanaklı olduğu açıklandı. Atatürk, çeşitli yurt gezilerinde bunun önemini halka anlattı. Ve sonunda 8/9 Ağustos 1928 günü İstanbul'da, Sarayburnu Gülhane Parkı'nda, CHP'nin düzenlediği eğlence gecesinde toplanan halka, bu konudaki düşüncelerini açık ve seçik olarak anlattı.

Gülhane Parkı, o akşam, tarihinde 1839 Tanzimat Fermanı'nın ardından yaklaşık doksan yıl sonra çok önemli bir tarihi etkinliği daha yaşıyordu.

Mustafa Kemal Atatürk o tarihi söylevinde İstanbul halkına şöyle sesleniyordu:

"Arkadaşlar,

Güzel dilimizi anlatmak için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim, güzel, ahenkli, zengin lisanımız, yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. Yüzyıllardan beri, kafalarımızı demir çerçeve içinde bulduran, anlaşılmasız ve anlamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak ve bu zorunluluğu anlamak mecburiyetindeyiz. Dilimizi kesinlikle anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle mutlaka pek az bir zamanda kusursuz bir şekilde anlayacağız. Anladığımızın eserlerine tüm dünya kısa zamanda tanık olacaktır. Ben buna kesinlikle eminim. Siz de emin olunuz. "

Atatürk söylevinin devamını, yanında bulunan Falih Rıfkı Atay'a verdiği Türkçe harflerle yazılı metinden okutarak devam etti:

"Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmaya mecbur olduğumuz, son değil, ancak çok gerekli bir iş daha vardır. Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Her vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalciya öğretiniz. Bunu vatanseverlik ve milliyetçilik görevi biliniz. Bu görevi yaparken düşününüz ki, bir ulusun, bir toplumun yüzde onu, yirmisi okuma yazma bilir, yüzde sekseni, doksanı bilmez; bu ayıptır. Bundan, insan olanlar utanmak zorundadır. Bu ulus, utanmak için yaratılmış bir ulus değildir. Onurlarla dopdolu bir ulustur. Ulusun yüzde doksanı, okuma-yazma bilmiyorsa, hata bizlerde değildir. Hata onlardadır ki, Türk'ün karakterini anlamayarak birtakım zincirlerle kafamızı sarmıştır. Geçmişimizin yanlışlarını kökünden temizlemek zorundayız. Yanlışları düzelterek."

Yanlışların düzeltilmesinde, bütün vatandaşların etkinliğini isterim. En çok bir yıl, iki yıl içinde bütün Türk toplumu yeni harfleri öğrenecektir. Ulusumuz, yazısıyla ve kafasıyla, bütün uygar dünyanın yanında olduğunu gösterecektir."

Yasanın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmesi de tartışmalarla geçti. Ulu Önder, 1 Kasım 1928 günü, Meclis görüşmeleri sırasında Harf Devrimi ile ilgili olarak şöyle diyordu:

"Değerli arkadaşlarım!

Her şeyden evvel her inkişafın yapıtaşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel büyük Türk milletine onun bütün emeklerini kısır yaparak çorak yol haricinde kolay bir okuma-yazma anahtarı vermek lazımdır. Türk milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir. Basit bir tecrübe Latin esasında Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde, köyde, yaşlı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır. Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla Türk harflerinin kat'iyet ve kanuniyet kazanması bu memleketin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır. Milletler ailesine münevver yetiştirmiş büyük bir milletin dili olarak elbette girecek olan Türkçeye bu yeni canlılığını kazandıracak olan Üçüncü Büyük Millet Meclisi yalnız ebedi Türk tarihinde değil bütün insanlık tarihinde de mümtaz bir sima kalacaktır.

Efendiler! Türk harflerinin kabulüyle hepimiz bu memleketin bütün vatanını seven yetişkin evlatlarına mühim bir vazife tevaccüh ediyor. Bu vazife milletimizin kâmilan okuyup yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz hususi ve umumi hayatımızda rastgeldiğimiz okuyup yazma bilmeyen

kitap

erkek, kadın her vatandaşımıza yeni harfleri öğretmek için tehalük göstermeliyiz. Bu milletin asırlardan beri hiss olunmayan bir ihtiyacını birkaç sene içinde tamamen temin etmek yakında ufuklarda gözlerimizi kamaştırıran bir muvaffakiyet güneşidir. Hiçbir muzafferiyet hazırlarıyla kıyas kabul etmeyen bu muvaffakiyetin hepimiz heyecanı içindeyiz. Vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak sade muallimliğün vicdani hazzı mevcudiyetimizi işba etmiştir (doyurmuştur).

Aziz arkadaşlarım, yüksek ve ebedi yadigârımızla büyük Türk milleti yeni bir nur âlemine girecektir." (Süreklî alkışlar, yaşa varol sesleri).

Başvekil İsmet Paşa da, Meclis'te ivedilikle müzakeresini önerdiği Türk harfleri kanun lâiyhası için şu beyanatta bulundu:

"Türk harfleri kanunu lâiyhası üzerinde söyleyeceklerim açık ve kısadır. Reisicumhur hazretlerinin işaret buyurdıkları gibi Türk harfleriyle Türk milleti yeni bir nur âlemine girecektir. Biz buna samimiyetle ve vicdani bir itimatla inanıyoruz. Tecrübelerimizle memleketin her tarafında yakından gördüğümüz Türk alfabesiyle bu milletin okuma yazma mücadelesine girmesi her tarafta büyük bir açılma, büyük bir kolaylık vermiştir. Arkadaşlarım, bu harfler için millette gördüğümüz tehalük ve hüsnü kabul başlıca şu noktayı izah eder ki, o da bir an evvel milletin okuyup yazmak, cehaletten sıyrılmak için taşıdığı arzu derin, geniş ve samimidir. Demek millet, hepimiz böyle bir anahtara çoktan beri muntazırdık (bekliyorduk).

İkincisi kolaylıktır.. Arkadaşlarım bu kolaylıktan hakkıyla istifade etmek ve bu neticeleri birkaç sene içinde gözle görülür bir hale getirmek için hükümet ciddi mesai sarf edecektir.

Kanun lâiyhası esas itibarıyla umumî hayatı yeni alfabe ile yazı devrine sühuletle nakletmek için işe göre muhtelif devreleri göstermektedir. İhtiyaca tamamen tetabuk edecek kadar dikkatli intihap etmeye çalıştık. Bir sözü tekrar ederek maruzatıma nihayet vermek isterim. O da, tedbirin hayırlı ve faydalı olduğuna cidden inanışımızdır. Büyük işlerde samimi inanmak, o işin muvaffakiyetle neticelenmesi için muhtaç olunan başlıca kuvvettir. Bu kuvvet o kadar mühimdir ki, bunun karşısında yenilmeyecek zorluk ve aşılmayacak tümsek yoktur. (Bkz. Atatürk ve Harf Devrimi - M. Şakir Ülkütaşır).

Büyük Millet Meclisi, 1 Kasım 1928 tarihindeki genel toplantısında, bir önerge ile verilmiş olan kanun tasarısını, 1353 sayılı Yeni Türk harflerinin kanununu, oy birliği ile kabul etti.

Yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, tüm yurttaki okuma yazma seferberliği başlatıldı. Okul çağını geçirmiş olanlar için halk okulları açıldı. Vatandaşlar gerçekten kısa zamanda ve büyük bir istekle yeni harflerle okuma-yazmayı öğrendiler.

Bugün gelinen aşamada, en çok yerleşmiş ve gerekliliği tartışmasız olan devrimlerin başında harf ve dil devrimi gelmektedir. Yeni Türk harfleri ile okuma-yazma başladıktan sonra, dilimizdeki Öztürkçe sözcükler çok daha iyi okunur ve anlaşılır hale geldi. Arapça karşılıklar kendiliğinden terk edildi. Bu şekilde harf devrimi ile dil devrimi birbirine paralel şekilde gelişti. Eski yazı döneminde yüzde onu geçmeyen okuma yazma oranı, yüzde doksanları buldu. Konuşulan dildeki Öztürkçe sözcükler de yüzde doksan oranına ulaştı.

Yeni Türk harflerinin kullanılması, eski yazının kullanılmaması için çıkarılan 1353 sayılı yasa, aykırı davranışlar için cezaî yaptırım ön görülmemiştir. Oysa, eski alışkanlıklarını sürdürenler, devrim karşıtı olanlar eski yazı kullanmayı sürdürüyorlardı. Bu nedenle, Türk Ceza Yasası'nın 526. maddesinin son bendine konulan bir düzenleme ile, bu kanunun yaptırıma bağlanması sağlanmış oldu.

Sözü geçen Türk Ceza Yasası'nın 526. maddesinin son bendi şöyledir:

Şapka iktisası (giyilmesi) hakkında 671 sayılı kanunla, Türk harflerinin kabul ve tatbikine dair 1353 sayılı kanunun koyduğu memnuiyet ve mecburiyetlere muhalif hareket edenler (karşı gelenler) iki aydan altı aya kadar hapis veya bin liradan beş bin liraya kadar hafif para cezası ile cezalandırılır.

EFENDİ, BEY, PAŞA GİBİ LAKAP VE UNVANLARIN KALDIRILMASINA DAİR KANUN

Kanun Numarası: 2590

Kabul Tarihi: 26/11/1934

Madde 1- Ağa, Hacı, Hafız, Hoca, Molla, Efendi, Bey, Beyefendi, Paşa, Hanım, Hanımefendi ve Hazretleri gibi lakap ve unvanlar kaldırılmıştır. Erkek ve kadın vatandaşlar, kanunun karşısında ve resmi belgelerde yalnız adlarıyla anılırlar.

Madde 2- Sivil ve rütbe ve nişanlar ve madalyalar kaldırılmıştır ve bu nişan ve madalyaların kullanılması yasaktır. Harb madalyaları bundan müstesnadır. Türkler yabancı devlet nişanları da taşıyamazlar.

Madde 3- Askeri rütbelerden adın başına gelmek üzere kara ve havada Müşürlere Mareşal, Birinci Ferik ve Livalara General, Denizde Birinci Ferik, Ferik ve Livalara Amiral denilir. Generallerin ve amirallerin derecelerini gösteren unvanlarla Deniz Müşürleri ünvanlarının ve diğer askeri rütbelerin karşılıkları Âli Askeri Şûrası kararı ve İcra Vekilleri Heyetinin tasdiki ile konulur.

Madde 4- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 5- Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

AÇIKLAMA

Bu yasa, Osmanlı döneminden kalan ve toplumun çeşitli sınıf ayrıcalıklarını yansıtan unvanların kaldırılması

kitap

amacına yönelik olarak çıkarılmıştır. Kişilerin soyluluk ve dinsel sıfatlar kullanarak, birbirlerine karşı eşitsizliğin sürdüğü izlenimini vermek yasaklanmıştır. Ayrıca, askeri rütbeler dışında, sivil rütbe, nişan ve madalyalar da kaldırılmıştır.

Diğer bazı devrim yasaları gibi, bu yasaya da uygulamada ne kadar uyulduğu sorgulanmalıdır. Aradan geçen altmış küsur yıl sonrasında da özellikle, saygı gösterisi olarak bu eski unvanlar maalesef kullanılmayı sürdürmektedir. Bunda, yasanın açık bir ceza yaptırımını öngörmemiş olmasının da katkısı vardır. Ancak resmi yazışmalarda genellikle yasaya uyulmakta, özel yaşamda eski uygulama vazgeçilemez bir alışkanlık olarak sürmektedir. Örneğin, Atatürkçülüğü kendisinin tekelinde gibi gören kişilerin bile, radyo ya da televizyonlardaki açık oturumlarda, bu devrim yasasının yasağını hiçe sayarak birbirlerine; hocam, paşam, beyefendi, hanımefendi gibi hitaplarda buldukları gözden kaçmayan bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Bu yasa 1934 yılında çıkarılmıştır. Görüldüğü gibi, bu yasanın ayrıca çevirisine gerek duyulmadı. Çünkü aynen bugünün dili gibi yazılmıştır. Oysa daha önceki, henüz bir iki yıl önceki yasaları, bugünün çevirisine gerek duyulmuştur. Bu olay, Türk diline verilen önemin nasıl gerçekleştiğini, çok kısa zamanda dilimizin sadeleştirildiğini anlatmaya yeter sanırım. Dil devrimi amacına ulaşmış, hem de çok kısa zamanda ulaşmıştır. Üstelik Türk Dil Kurumu, zorunlu bir yasa ile değil, yalnızca bir özel dernek olarak etkinliklerini sürdürmüş, ulusal birliğin ve Türk öz dilinin yeniden keşfedilmesinde unutulmaz yararlar sağlamıştır.

BAZI KİŞVELERİN GİYİLEMEYECEĞİNE DAİR KANUN

Kanun Numarası: 2596

Kabul Tarihi: 3/12/1934

Madde 1- Herhangi din ve mezhebe mensup olurlarsa olsunlar ruhanilerin mabet ve ayinler haricinde ruhani kisve taşımaları yasaktır.

Hükümet her din ve mezhepten münasip göreceği yalnız bir ruhaniye mabet ve ayin haricinde dahi ruhani kıyafetini taşıyabilmek için muvakkat müsaadeler verebilir. Bu müsaade müddetinin hitamında onun aynı ruhani hakkında yenilenmesi veya bir başka ruhaniye verilmesi caizdir.

Madde 2- Türkiye'de kanuna tevkiyen teşekkül etmiş ve edecek olan izcilik ve sporculuk gibi topluluklar ve cemiyet ve kulüp gibi heyetler ve mektepler mahsus kıyafet, alamet ve levazım taşımak istedikleri zaman yalnız nizamname veya talimatname ile muayyen tiplere uygun kıyafet, alamet ve levazım taşıyabilirler.

Madde 3- Türkiye'de bulunan Türklerin ve yabancıların yabancı memleketlerin siyaset, askerlik ve milis teşekkülleri ile münasebetli kıyafet ve alametlerini ve levazımını taşımaları yasaktır.

Madde 4- Ecnebi teşekkül mensuplarının kendi kıyafet, alamet ve levazımları ile Türkiye'yi ziyaret etmeleri, İcra Vekilleri Heyeti kararıyla tayin olunacak mercilerin müsaadesine bağlıdır.

Madde 5- Türkiye devleti nezdinde memur bulunanların kıyafetleri beynelmilel mer'i âdetlere tabidir.

Madde 6- Bu kanunun tatbik suretini gösterir bir nizamname yapılır.

Madde 7- Birinci maddenin hükümleri bu kanunun neşri tarihinden altı ay sonra ve diğer maddelerin hükümleri bu kanunun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

Madde 8- Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

AÇIKLAMA

Görüldüğü gibi, bu yasa da yeteri kadar açık ve yoruma gerek bırakmayacak kadar kesin hükümler içermektedir.

Dinsel mabetler dışında, dini kisvenin yalnızca, ülkede mevcut dinlerin başkanı durumunda olanlar için, giyilmesine izin vermiştir. İslam dinini temsil durumunda olan kişi yalnızca Diyanet İşleri Başkanı'dır. Bunun dışında, ibadet yerinde giyilenler hariç, sokakta dinsel kıyafet ile dolaşmak bu yasa ile önlenmiştir. Yani sokaklarda, cüppe, sarık gibi dinsel kıyafetlerle dolaşmak yasaktır.

ADLİ REFORM YASALARI

1926 yılından başlayarak, toplumu ilgilendiren çok önemli ve çağdaş yurttaşlık, ceza ve yargı usul yasaları geniş kapsamlı yeni yasal düzenlemeler olarak kabul edilip uygulamaya konulmaya başlandı.

Her biri büyük çapta olan bu yasalar, zaman içinde, toplumsal gereksinimlere paralel olarak değişmekle birlikte, yürürlüklerini sürdürmektedir. Bu yasaların her biri ayrı basımlar halinde ilgililerin tetkikine sunulmuş olduğundan, bu kitapta metinler halinde verilmesine gerek yoktur.

Ancak önemi ve gereği bakımından, bu önemli yasaları anımsatmakta yarar görüyorum.

I- TÜRK CEZA KANUNU

Kanun Numarası: 765

Kabul Tarihi: 13/3/1926

kitap

Osmanlı döneminde geçerli olan 1274 tarihli Ceza Kanunnamesi'nin yerini almak üzere esas itibarıyla İtalyan Ceza Kanunu'ndan alınarak ve gerekli uyarlamalar yapılarak uygulamaya konulmuştur. Zaman içinde bazı maddeleri değişmekle birlikte büyük bölümü itibarıyla bugün yürürlükte. 592 maddeden oluşmaktadır.

II- TÜRK MEDENİ KANUNU (YURTTAŞLIK YASASI)

Kanun Numarası: 743
Kabul Tarihi: 17/2/1926
Yayımlı Tarihi: 4/4/1926
Yürürlük Tarihi: 4/10/1926

Esası itibarıyla Avrupa'nın çağdaş ülkelerinden İsviçre Medeni Kanunu'ndan çeviri ve uyarlama suretiyle düzenlenmiştir. Osmanlı döneminde Mecelle olarak adlandırılan yasa ile, aile hukukunun şeriatla ilgili uygulamaları yerine geçmiş olan, devrimimizin en önemli yasalarından biridir.

Özellikle, kişisel haklar, aile içi ilişkiler, mal edinme ve miras konularında, kadına, erkek ile eşit haklar sağlayan en önemli devrim yasasıdır.

935 maddedir. Şahsın Hukuku, Aile Hukuku, Miras Hukuku ve Ayni Haklar (Mal Hukuku) bölümlerini kapsamaktadır.

Yasanın hazırlanış ve uygulanma zorunluluğu açısından anıtsal bir belge olan ve zamanın Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt tarafından hazırlanmış GEREKÇESİ, önemi dolayısı ile özet olarak ve bugünün dili ile aşağıya alınmıştır. Bu belge, aynı zamanda laikliğin ilk, tek ve kapsamlı bir tanımını yapması açısından da büyük değer taşımaktadır.

Medeni Kanun Gerekçesinden Bölümler:

"Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin bir Medeni Kanun'u yoktur. Yalnız sözleşmelerin küçük bir bölümünü kapsayan Mecelle vardır. 1851 maddeli bu yasanın günümüzde uygulanabilen üç yüz maddesi vardır. Mecelle'nin esas ve ana çizgisi dindir. Oysa insan yaşamı her gün hatta her an değişimlerle karşı karşıyadır. Kanunları dine dayalı olan devletler, kısa bir zaman sonra memleketin ve ulusun gereksinimlerini karşılayamazlar. Çünkü dinler, değişmez hükümleri açıklarlar. Yaşam yürür, gereksinimler hızla değişir. Dine dayalı kanunlar, ilerleyen yaşam sürecinde biçimden ve ölü sözcüklerden fazla bir değer ve anlam içermezler. Değişmemek dinler için bir zorunluluktur. Bu nedenle dinlerin yalnızca bir vicdan işi olarak kalması, çağımız uygarlığının esaslarından ve eski uygarlıkla yeni uygarlığın ayırmaçlarından biridir. Özünü dinden alan kanunlar, uygulandıkları toplumları indirildikleri çağlara bağlarlar ve ilerlemeyi önleyen önemli etki ve nedenler arasında bulunurlar

Ulusal sosyal yaşamın düzenleyicisi olan ve yalnız ondan esinlenmiş olması gereken bir Medeni Kanun'dan Türkiye Cumhuriyeti'nin yoksun kalması; ne yüzyılımızın uygarlık gerekleriyle ne de Türk ihtilalinin kapsadığı anlam ve kavramlarla uyuşamaz. Bu amaçla hazırlanan Türk Medeni Kanunu, uygar uluslar arasında en kusursuz ve halkçı olan İsviçre Medeni Kanunu'ndan alınmıştır

Çağımızın uygarlık ailesine bağlı uluslarının gereksinimleri arasında esaslı bir fark yoktur. Sosyal ve ekonomik devamlı ilişkiler, insanlığın büyük ve uygar bir kitlesini bir aile haline getirmiş ve getirmekte bulunmuştur..."

"Türk yenilenme tarihi tanık tutularak denilebilir ki, Türk ulusu bu çağın gereksinimlerine uygun olarak meydana getirilen usa uygun yeniliklerden hiçbirisine karşı çıkmamıştır.

Unutmamak gerekir ki, Türk ulusunun kararı, çağdaş uygarlığı koşulsuz tüm prensipleriyle kabul etmektir. Bunun en göze çarpan kanıtı devrimlerimizin kendisidir. Nitekim çağdaş uygarlıkla Mecelle hükümleri uyumlu değildir. Fakat Mecelle ve buna benzer sair yasal hükümler ile Türk ulusunun yaşamının uyumlu olmadığı açık ve seçiktir.

Şu yönü de saptamak gerekir ki, çağdaş uygarlığı anlamak ve özümsemek kararlılığında olan Türk ulusu, çağdaş uygarlığı kendisine değil, kendini çağdaş uygarlığın gereklerine uydurmak zorundadır. Yaşama kararında olan bir ulus için bu şarttır

İsviçre, Almanya, Fransa politik ve ulusal birliklerini, ekonomik, sosyal gelişmelerini Medeni kanunlarını yürürlüğe koymakla başarmışlardır. Bu saydığımız konulardaki esas; din ile devletin kesin olarak ayrılığıdır. Çağdaş uygarlık düzeyinde olan devletlerin ilk ilkesi, din ile dünyayı ayrı görmektir. Bunun aksi, devletin kabul ettiği din esaslarını kabul etmeyen kimselerin vicdanlarına baskı olur ki, modern devlet anlayışı bunu kabul edemez. Din, devlet nazarında, vicdanlarda kaldıkça saygındır ve dokunulmazdır.

Çağdaş devlet dini dünyadan ayırmakla, insanlığı tarihin en kanlı girişimlerinden kurtarmış ve dine gerçek ve devamlı bir taht olan vicdanı ayırmıştır. Özellikle çeşitli etnik grupları kapsayan devletlerde tek bir yasanın bütün toplulukta uygulama alanı bulabilmesi için bunun, din ile ilişkisinin bulunmaması, ulusal egemenlik için zorunluluktur. Çünkü, yasalar dine dayalı olursa, vicdan özgürlüğünü kabul zorunluluğunda olan devlette, muhtelif dinlere bağlı vatandaşlar için ayrı ayrı yasalar yapmak gerekir. Bu hal, çağdaş devlette esas olan politik, sosyal, ulusal birliğe tamamen karşı olur.

kitap

Türk ulusunun yüksek temsilcisi olan Büyük Meclis'in kabul ve onamasına sunulan Türk Medeni Kanunu tasarısı yürürlüğe konulduğu gün, ulusumuz, kendisini çevreleyen yanlış inançlardan ve kararsızlığından kurtulmuş, geri kalmış uygarlığın kapılarını kapayarak yaşam ve verimlilik sağlayan çağdaş uygarlığın içine girmiş bulunacaktır."

III- BORÇLAR KANUNU

Kanun No: 818

Kabul Tarihi: 22/4/1926

Yürürlük Tarihi: 4/10/1926

Medeni Kanun'un bir devamı niteliğinde olan Borçlar Kanunu da İsviçre yasasından uyarlanma suretiyle hazırlanıp yasalaştırılmıştır. Eski Mecelle'nin Muamelat olarak adlandırılan, kişiler arası borç, sözleşme ve ticari işlemler dışında kalan sair ilişkileri düzenlemektedir.

544 maddeden oluşan yasa, genel hükümler, akitlerin (sözleşmelerin) çeşitli şekillerini kapsamaktadır. Bugüne kadar önemli bir değişiklik geçirmeden uygulanmıştır. Kişisel ilişkilerin hemen her boyutunu çözüme yararlı olan bu yasa da Medeni yasa gibi, laik ve çağdaş yaşam boyutunda yani toplumun tüm gereksinimlerini karşılamaktadır. Sosyal yaşamda, eski dönemlere nazaran büyük değişiklikler içermesine karşın toplumun hemen her kesimi tarafından kısa sürede özümsemiştir.

IV- TÜRK TİCARET KANUNU

Kanun Numarası: 865

Kabul Tarihi: 15 Mayıs 1926

Osmanlı döneminde, ticari ilişkileri düzenleyen yasa, Fransız Ticaret Kanunu'ndan tercüme suretiyle alınan 1850 tarihli "Kanunname-i Ticaret" idi. Gelişen ticari işlemler için Cumhuriyet döneminde yeni bir yasa yapılması zorunlu olmuştu. Bunun için Alman ve İtalyan Ticaret yasalarından yararlanılarak yapılan tasarı, ivedilikle Meclis'e sunularak aynen kabul edildi. Otuz yıl süre ile yürürlükte kaldı. Bu yasa, zamanla doğan değişiklik gereksinimi dolayısı ile yerini 1/1/1957 tarihinde yürürlüğe giren ve Alman ve İsviçre ticaret yasalarından esinlenerek yapılan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na bıraktı.

V- HUKUK USULÜ MUHALEMELERİ KANUNU

Kanun Numarası:1086

Kabul Tarihi: 18/6/1927

Yürürlük Tarihi: 4/10/1927

1924 tarihinde 492 sayılı kanun olarak yürürlüğe konulan ilk yasanın kaynağını eski hukukun (Fıkıh) esasları oluşturuyordu. Mecelle kaldırıldıktan sonra, yeni bir yargılama usulü yasası yapmak gereksinimi dolayısı ile bu yasa hazırlandı. Bunda, İsviçre'nin "Neuehatal" kantonunun 1926 tarihli olan usul yasası esas alındı. Bazı değişikliklerle, bugünde yürürlükte olan hukuk yargılama usulü yasası budur.

VI- CEZA MUHALEMELERİ USULÜ KANUNU

Kanun Numarası: 1412

Kabul Tarihi: 4/4/1929

Yürürlük Tarihi: 20/8/1929

Alman ve İtalyan yasalarından esinlenilerek yapılan bu yasa, Ceza davalarındaki yargılama usullerini saptayan yasadır. Ancak bugüne kadar pek çok değişiklik geçirmiştir.

VII- İCRA İFLAS KANUNU

Kanun Numarası: 2004

Kabul Tarihi: 9/6/1932

Yürürlük Tarihi: 4 Eylül 1932

Mahkeme kararlarının infazı (uygulanması) bakımından, diğer uygar yasalarla uyum sağlama açısından yine Batı yasalarından esinlenilerek yürürlüğe konulan önemli bir yasadır. Geçen zaman içinde dokuz kez bazı maddelerinde değişiklik yapılmakla birlikte öz yapısı itibarıyla halen yürürlükte olan bir yasadır.

SOYADI KANUNU

Kanun Numarası: 2525
Kabul Tarihi: 21/6/1934
Yayımlanma tarihi: 02/07/1934

Madde 1- Her Türk öz adından başka soyadını da taşımaya mecburdur.

Madde 2 - Söyleyişte, yazışta, imzada öz ad önde, soy adı sonda kullanılır.

Madde 3 - Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet isimleriyle umumi edeplere uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç olan soyadları kullanılamaz.

Madde 4 - Soyadı seçme vazifesi ve hakkı evlilik birliğinin reisi olan kocaya aittir.

Evliliğin feshi veya boşanma hallerinde çocuk anasına tevdi edilmiş olsa bile babasının seçtiği veya seçeceği adı alır. Koca ölmüş ve karısı evlenmemiş olursa veyahut koca akıl hastalığı ve akıl zayıflığı sebebiyle vesayet altında bulunuyor ve evlilik de devam ediyorsa bu hak ve vazife karınındır.

Kocanın vefatıyla karı evlenmiş veya koca evvelki fıkrada zikredilen sebeplerle vesayet altına alınmış ve evlilik de zeval bulmuş ise bu hak ve vazife çocuğun baba cihetinden olan kan hısımlarından en yakın erkeğe ve bunların en yaşlısına, yok ise vasiye aittir.

Madde 5- Mümeyyiz olan reşit soyadını seçmekte serbesttir.

Akıl hastalığı ve akıl zayıflığı dolayısıyla vesayet altına alınmış olan reşidin adını babası, yok ise anası, bu da yok ise vasisi seçer.

Madde 6- En büyük mülkiye memurunun vereceği müzekkere üzerine Cumhuriyet Müddeiumumisi, 3 üncü maddedeki memnuiyete uygun olmayarak soyad kullananların bu adı değiştirmelerini ve tarihte ün almış olanlara ilişik anlatan adların, hilafını iddia ile, kullanılmamasını mahkemeden isteyebilir.

Kanunla taayyün eden unvanlar mahfuzdur.

Madde 7- Bu kanunun neşri tarihinden itibaren iki yıl

içinde gerek soyadı olmayanlar ve gerekse soyadlarını değiştirmek isteyenler taşıyacakları adı hükümetin tayin edeceği şekilde nüfus kütüklerine geçirilmek üzere bildirirler. Bu iş için verilecek her nevi evrak pul resminden muafdir.

Madde 8- Soyadı seçme işlerinde çıkacak ihtilafları halletmek ve kendiliklerinden soyadı seçmeyenlerle anası babası belli olmayan çocuklara ad takmak ve bir adın kanunun istediği şekle uygun olup olmadığı hakkında karar vermek salahiyeti ana kütüğün bulunduğu yerin en büyük mülkiye memuruna aittir.

Madde 9- Valiler ve kaymakamlar soyadlarının nüfus kütüklerine ve doğum kâğıtlarına doldurulması işinde diğer devlet dairelerinde münasip gördükleri memurları iş bitinceye kadar yardımcı olarak nüfus dairelerinde çalıştırmaya salahiyetlidirler.

Madde 10- Bu kanunun tayin ettiği müddet geçtikten sonra soyadlarını değiştirmek isteyenler Kanunu Medeni'nin bu bapta hükümlerine tabi olurlar.

Madde 11- Soyadlarını nüfus kütüğüne ve doğum kâğıtlarına yazma işinde ihmali görülen memurlar hakkında kaymakamlar bir haftalığa, valiler on beş günlüğe kadar maaş kesme cezası verebilirler. Bu kararlar kati olup ilk ödenecek maaştan kesilir.

Madde 12 - Kanunun tayin eylediği zaman içinde soyadını memurlara bildirmeyenlerden beş liradan on beş liraya kadar ve bu iş için hükümetçe verilecek vazifede ihmali görülen muhtarlar ve ihtiyar heyetleri azasının her birinden ve belediyelerce memur edilenlerden on liradan elli liraya kadar hafif para cezası alınır. Bu cezalar mahalli idare heyetleri kararıyla verilir ve vali veya kaymakamların tasdiki ile katileşir.

Madde 13- Bu kanunun tatbik yollarını gösterir bir Nizamname yapılacaktır.

Madde 14- Bu kanun neşri tarihinden altı ay sonra mer'iyete girecektir.

Madde 15- Bu kanunun hükümlerini yerine getirmeye Dahiliye Vekili memurdur.

AÇIKLAMA

Yukarıda metnini sunduğumuz 2525 sayılı Soyadı Yasası, Türkiye Cumhuriyeti kimliğini taşıyan tüm vatandaşların, aile ismi olarak, uygar ülkelerde olduğu gibi, öz adları yanında soyadı kullanma zorunluluğu getirmişti:

Osmanlı döneminde soyadı zorunluluğu yoktu. Ancak bazı aileler, feodal dönemi çağrıştıran, etnik kökene bağlı isimler kullanıyordu. Bu tür isimler, eski dönemin sınıf ayrıcalığından kaynaklanıyordu. Yasa, bu tür isimlerin kullanılmasını yasaklayarak, halkçı bir ülkede sınıf farklılıklarının isim olarak kullanılmasına izin veremezdi. Aile adı kullanılmaması, isim benzerlikleri dolayısıyla da bazı karışıklıklara neden oluyordu. Yasa bu bakımdan da önemli idi ve uygar bir ülke vatandaşı olmanın gereği idi.

ULU ÖNDER MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SOYADI İLE İLGİLİ YASALAR

I- Kemal Öz Adlı Cumhurreisimize Verilen Soyadı Hakkında Kanun

Kanun Numarası: 2587

Kabul Tarihi: 24/II/1934

kitap

Yayımlı Tarihi: 27/II/1934

Madde 1 - KEMAL öz adlı Cumhurreisimize ATATÜRK soyadı verilmiştir.

Madde 2 - Bu kanun neşri (yayımlı) tarihinden muteberdir (geçerlidir).

Madde 3 - Bu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

II- 24/II/1934 Tarih ve 2587 sayılı kanunla, KEMAL öz adlı Cumhurreisi'ne verilen ATATÜRK adının veya bunun başına veya sonuna söz olarak yapılan adların hiçbir kimse tarafından alınamayacağını buyuran kanun

Kanun Numarası: 2622

Kabul Tarihi: 17/12/1934

Yayımlı Tarihi : 24/12/1934

Madde 1 - KEMAL öz adlı Türkiye Cumhurreisine 24/II/1934 tarih ve 2587 sayılı kanunla verilmiş olan ATATÜRK soyadı, yalnız tek şahsına mahsustur. Hiç kimse tarafından hiçbir suretle bir kimseye verilemez.

Madde 2 - ATATÜRK adının başına ve sonuna başka söz konularak öz ve soyadı alınamaz ve kullanılmaz.

Madde 3 - Bu kanun 24/II/1934 tarihinden başlar.

Madde 4 - Bu kanunun hükmünü yerine getirmeye Dahiliye Vekili (İçişleri Bakanı) memurdur.

III - Dernekler Kanunu (İlgili Maddesi)

Kanun Numarası: 2908

Kabul Tarihi: 06/10/1983

Yayımlı Tarihi: 07/10/1983

Madde 65 - Dernekler; adlarında, Türk, Türkiye, Cumhuriyet, ATATÜRK, MUSTAFA KEMAL ile bunların, baş ve sonlarına getirilen eklerle teşkil edilecek kelimeleri, Bakanlar Kurulu kararı ile kullanabilirler.

AÇIKLAMA

2525 sayılı ve 21/06/1934 tarihli Soyadı Yasası ile, tüm vatandaşların, öz adı yanına soyadı da kullanmaları zorunluluğu getirilmiştir.

Mustafa Kemal öz adlı büyük kurtarıcımız devletimizin kurucusu Ulu Önderimiz de bir soyadı alacaktı. Ancak onun alacağı soyadı bu yüceliğine ve tarihi kişiliğine uygun olmalıydı. Bu ad verme işini, Türk halkının temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi üstlendi. Çıkarılan bir yasa ile Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e ATATÜRK soyadı verildi.

Ancak kısa bir süre sonra, yasanın eksikliği fark edildi. İleride aynı adı almak isteyen kimseler çıkabilirdi. Bu nedenle yukarıda metnini verdiğimiz 2622 sayılı yasa çıkarıldı. Bu suretle aynı adın, başkaları tarafından kullanılmasını önledi.

Daha sonra, tüzelkişileri kapsamadığı için, dernekler yasasında da bu konuda bir yasak getirildi. Bu adın kullanılabilmesi Bakanlar Kurulu'nun özel yetkisine bırakıldı. Bu suretle, özel kişilerle, tüzelkişiler arasında bir ayrıcalık yaratıldı.

ATATÜRK soyadı ve bunun kullanılması ile ilgili yasalar yürürlükte. Ancak, üzülerek söylemek gerekir ki, Türkiye Cumhuriyeti yasalarının yayımını resmen üstlenen Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, kendisi tarafından çıkarılan resmi yayın niteliğindeki "Yürürlükteki Kanunlar Külliyyatından" bu iki yasaı "özel" sayarak çıkardı. Yüce Önder Atatürk'ün anısına da vefasızlık oluşturan bu yanlış tutumun düzeltilmesi, bu Genel Müdürlük için kaçınılmaz bir görevdir.

ATATÜRK ALEYHİNE İŞLENEN SUÇLAR HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası : 5816

Kabul Tarihi : 25/7/1951

Madde 1- Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Atatürk'ü temsil eden heykel, büst ve abideleri veyahut Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları işlemeye başkalarını teşvik eden kimse asıl fail gibi cezalandırılır.

Madde 2- Birinci maddede yazılı suçlar; iki veya daha fazla kimseler tarafından toplu olarak veya umumi veya umuma açık mahallerde yahut basın vasıtasıyla işlenirse hükmolunacak ceza yarı nispetinde arttırılır.

Birinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçlar zor kullanılarak işlenir veya bu suretle işlenmesine teşebbüs olunursa verilecek ceza bir misli arttırılır.

Madde 3- Bu kanunda yazılı suçlardan dolayı Cumhuriyet savcılıklarınca re'sen takibat yapılır.

Madde 4- Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 5- Bu kanunu Adalet Bakanı yürütür.

AÇIKLAMA:

kitap

1945 yılından sonra çok partili siyasal yaşama geçilmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin amaçladığı demokrasinin tüm kurum ve kuralları ile işletilmesi amaçlanmıştı. O yıldan sonra çeşitli siyasal partiler kurulmaya başladı. 1950 yılında yapılan genel seçimlerde, bu partilerden biri olan Demoktat parti büyük çoğunlukla iktidara geldi. Ancak bu parti, seçim meydanlarında, halkın her kesiminden oy sağlayabilmek için devrim karşıtı gerici kesime de bazı vaatlerde bulunmuş, birtakım devrimle bağdaşmayacak sözler vermişti. İktidar olunca, bu kesime ödün vermekle işe başladı. Örneğin Halkevleri'nin kapatılması, türbelerin açılması, Arapça ezanın, 1932 yılından beri Türkçe olarak okunmasını öngören yasa değişikliği yapılarak, tekrardan Arapça ezana dönülmesi gibi devrim karşıtı eylemler, gerici kesime cesaret vermişti.

O kadar ki, bu bağnaz kesime mensup kimseler, Ulu Önder Atatürk'ün anısına hakaretler yapmaya, büstlerini ve heykellerini kırmaya başlamışlar, ancak bu eylemler, Demokrat Parti'ye oy vermiş vatandaşların büyük bir bölümü de dahil olmak üzere geniş halk kesimlerinden sert tepkiler almaya başlamıştı. Silahın ters teptiğini gören Demokrat Parti hükümeti, çoğunluğun bu tepkisini yatıştırmak amacı ile, yukarıda metnini verdiğimiz yasayı çıkarmak zorunda kalmıştı. Oysa Yüce Önder Atatürk'ün böyle yasal korunmaya hiç gereksinimi yoktu. O, ulusunun gönlünde en büyük minnet ve sevgi ile saygın yerini çoktan almıştı.

Cumhuriyetin 75.inci yılında, Yüce Önder Atatürk'e, O'nun devrimlerine ve saygın anısına gösterilen coşkun sevgi ve bağlılık seli, O Yüce insanın, ulusunun gönlünde nasıl görkemli bir taht kurmuş olduğunun en güzel kanıtı değil mi?

DEVİRİM YASALARININ KORUNMASI

Yüce Önder Atatürk'ün kurduğu çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin, sonsuza dek yaşatılması için yeni yetişen kuşakların, bu emaneti gerektiği gibi korumak ve kollamak görevini duraksamadan yerine getirmeyi sürdürmeleri ile olanaklıdır.

İçten ve dıştan gelecek yıkıcı eylemlere karşı, bir yandan düşünce bazında eğitim ve kültür etkinliğini sürdürmek, diğer yandan, başta, anayasa olmak üzere devrim yasalarının sağladığı düzeni sürdürmek için yapılanları özenle korumak birinci görevdir.

Bu nedenle yürürlükteki 1982 tarihli Anayasamızın gerek BAŞLANGIÇ, gerekse GENEL ESASLAR bölümlerinde, Atatürkçü felsefe ve düşünce bütünlüğünün korunması için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin başlangıç bölümünde: " Türk vatani ve milletinin ebedi varlığını ve yüce Türk devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu anayasa, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve onun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin ebedi varlığı, refahı, maddi ve manevi mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icapları ile belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak, anayasa ve kanunlarda bulunduğu ;

Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, devleti ve ülkesi ile bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve laiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

Her Türk vatandaşının bu anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak, milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının milli gurur ve iftiharlarında, milli sevinç ve kederlerde, milli varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde, ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duyguları ile ve " Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARLARIYLA anlaşılacak, sözüne ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere;

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşik Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.." denilmektedir.

GENEL ESASLAR BÖLÜMÜNDE

2. Madde- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

4. Madde- Anayasanın 1. inci maddesindeki, devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2.inci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3.üncü maddesindeki hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

kitap

14. Madde- (Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması) Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbir, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacı ile kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

Madde -24/4 - Kimse, devletin, sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi ve kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacı ile her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

Şeklindeki açık buyruklar, Cumhuriyetimizin çağdaş doğrultudan saptırılmasını önlemeye yöneliktir.

Ayrıca Anayasamızın 174. maddesi, İNKILAP KANUNLARININ KORUNMASI başlığı altında aynen şöyledir:

Madde 174- Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik niteliğini korumak amacını güden, aşağıda gösterilen inkılap kanunlarının, anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz:

1- 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu,

2- 25 Teşrinisani (Kasım) 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun,

3- 30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle, Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun,

4- 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Medeni Kanunu ile kabul edilen evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair Medeni nikâh esasları ile aynı kanununun 110. maddesi hükmü,

5 - 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın (Rakamların) Kabulü Hakkında Kanun,

6- I Teşrinisani 1928 tarihli ve 1253 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun,

7- 26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi lâkap ve unvanların kaldırıldığına dair kanun,

8- 3 Kânunuevvel (Aralık) 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

Bu madde (ki aynı madde 1961 Anayasası'nın 153. maddesinde de aynen vardı) bu kitabımıza konu edilen başlıca devrim yasalarıdır. Yine, kitabımızda görüleceği gibi devrim yasaları yalnız bunlardan ibaret değildir. Kanımca, bu anayasa maddesi öncelikle bu açıdan noksan olduğu gibi, diğer yandan, başlığına karşın, devrim yasalarını gereği gibi korumayı sağlayacak nitelik ve açıklıkta değildir.

Maddenin başlığı ile, onu izleyen içeriği aynı değildir. Başlıktaki korunma sözcüğünden amaç, bu yasaların değişmezliği ise, madde içeriğinde bu açıklanmamış, yalnızca, bunların anayasaya aykırılığının iddia edilemeyeceğini vurgulamıştır. Eş anlatımla, ileride bu yasaların, anayasaya aykırı olduğu için iptali istemi ile bir dava açılmayacağını vurgulamış, bir anlamda bu yasaları Meclis'e karşı değil, Anayasa Mahkemesi'ne karşı güvenceye almıştır. Olası gerici bir Meclis çoğunluğunun bunları iptal etmesine bir engel koymamıştır. Anayasanın yukarıda aynen verdiğimiz 4. maddesindeki koruma, bu yasalar için söz konusu olmamıştır.

Kanımca bu madde şu şekilde olmalıydı: "Devrim sürecinde çıkarılan ve halen yürürlükte bulunan devrim yasalarından hiçbirisi, anayasanın özüne ve sözüne aykırı düşecek şekilde, Başlangıç Bölümü ile Genel Hükümler bölümünde gösterilen amaçlara aykırı biçimde değiştirilemez, bunların hiçbirisi hakkında, anayasaya aykırılık iddiasında bulunulamaz. " Türkiye Cumhuriyeti'nin, başta anayasa olmak üzere, devrimin gerçekleşmesini sağlayan tüm yasaları, Atatürkçü düşünce doğrultusunda, sürekli ilerlemeyi, çağdaş uygarlık düzeyine erişmeyi öngörmektedir. Eş anlatımla, anayasa ve yasalarımız, ileriye olabildiğince açık, gericiğe ve irticaya kapalıdır. Elbette yasaların, toplumun zaman içerisinde değişen gereksinimlere göre değişmesi zorunlu ve doğaldır. Ancak bu değişiklikler, Türkiye Cumhuriyeti devletinin Atatürkçü felsefesi doğrultusunda olacak, geri gidişi, karşı devrimi amaçlayan hareketlere izin verilmeyecektir.

Cumhuriyetimizin anayasası ve devrim yasaları bu doğrultuyu belirlemiştir. Demokratik hak ve özgürlükler bu çerçevede içinde gelişecektir. Çoğunluğun olası bir diktası, demokrasi adına, Cumhuriyetimizi, yöneldiği çağdaş uygarlıktan geriye döndüremeyecektir. Sanırım, Türk Cumhuriyeti ile Türk demokrasisi arasındaki bağın niteliği, yukarıdaki tümcede yeteri kadar açıktır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
DEVİRİM TARİHİ KRONOLOJİSİ (1919-1938)

kitap

- 30 Nisan 1919 Mustafa Kemal 9. Ordu Müfettişliğine atandı.
- 15 Mayıs 1919 Yunanlılar İzmir'i işgal etti.
- 16 Mayıs 1919 Mustafa Kemal İstanbul'dan Samsun'a hareket etti.
- 19 Mayıs 1919 Mustafa Kemal Samsun'a vardı.
- 21-22 Haziran 1919 Mustafa Kemal, düşmanlara karşı örgütlenme gereksinimini belirten Amasya Bildirgesi'ni yayımladı.
- 23 Haziran 1919 Mustafa Kemal İstanbul Hükümeti tarafından görevden alındı.
- 27 Haziran 1919 Mustafa Kemal Sivas'a geldi.
- 3 Temmuz 1919 Mustafa Kemal Erzurum'a geldi.
- 8 Temmuz 1919 Mustafa Kemal bütün görevlerinden istifa etti.
- 23 Temmuz 1919 Mustafa Kemal Erzurum Kongresi'ni topladı (7 Ağustos'ta sona erdi).
- 4 Eylül 1919 Mustafa Kemal Sivas Kongresi'ni topladı. (11 Eylülde sona erdi).
- 7 Eylül 1919 Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu.
- 11 Eylül 1919 Cemiyet adına yürütme kurulu olarak sürekli görevli bir temsil heyeti kuruldu. Başkanı Mustafa Kemal seçildi.
- 12 Eylül 1919 İstanbul Hükümeti İngiliz mandasını kabul eden anlaşmayı resmen imzaladı.
- 12 Eylül 1919 Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti İstanbul ile tüm bağlantı ve haberleşmeyi kestiler.
- 27 Aralık 1919 Mustafa Kemal Ankara'ya geldi.
- 12 Ocak 1920 İstanbul'da toplanmak üzere yeni seçilen Millet Meclisi İstanbul'da toplandı (Mustafa Kemal bu Meclis'e mebus seçilmiş olmasına karşın katılmadı).
- 28 Ocak 1920 İstanbul Meclisi Misakı Milli'yi kabul etti.
- 16 Mart 1920 İstanbul İngilizler tarafından resmen işgal edildi.
- 18 Mart 1919 İstanbul Mebuslar Meclisi son toplantısını yaptı.
- 11 Nisan 1920 Osmanlı Mebuslar Meclisi padişah tarafından resmen dağıtıldı.
- 11 Nisan 1920 Mustafa Kemal ve arkadaşları Şeyhülislam Dürrizade tarafından çıkarılan bir fetva ile idama mahkûm edildi.
- 23 Nisan 1920 İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da açıldı.
- 24 Nisan 1920 Mustafa Kemal T.B.M. Meclisi'ne ilk başkan seçildi.
- 29 Nisan 1920 T.B.M. Meclisi Hıyaneti Vataniye kanununu kabul etti.
- 29 Nisan 1920 Fes giyilmesinin yasaklanması teklifi reddedildi (12 Nisan 1921'de kabul edilerek yasaklandı).
- 11 Mayıs 1920 Mustafa Kemal İstanbul'daki Divanı Harp Mahkemesi tarafından idama mahkûm edildi. Bu karar 24 Mayıs 1920 tarihinde Padişah tarafından onaylandı.
- 13 Mayıs 1920 Sadrazam Damat Ferit Paşa T.B.M.Meclisi tarafından vatan haini ilan edildi. 3 Temmuz 1920 tarihinde gıyabında idama mahkûm edildi.
- 10 Haziran 1920 Sevr Antlaşması, İstanbul Hükümetine sunuldu
- 18 Temmuz 1920 T.B.M. Meclisi Hükümeti Ulusal And'ı kabul etti. (Son Osmanlı Meclisi'nde 28 Ocak 1920'de kabul edilmişti).
- 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması İstanbul Hükümeti tarafından imzalandı (Buna tepki olarak 19 Ağustos 1920 tarihinde bu antlaşmayı imzalayanların ülkeden sürülmesini kararlaştırdı)
- 11 Eylül 1920 Kurtuluş Savaşı'ndaki asker kaçakları ile ilgili yasa ve bununla ilgili İstiklal Mahkemeleri yasası kabul edildi.
- 13 Eylül 1920 Mustafa Kemal Halkçılık programını Meclis'e sundu (Bu karar Meclis'te 18 Eylül tarihinde kabul edildi.)
- 2-3 Aralık 1920 Türkiye ile Ermenistan arasında Gümrü Antlaşması imzalandı.
- 5 Ocak 1921 Çerkez Etem, çetesi ile Yunan kuvvetlerine katıldı.
- 10 Ocak 1921 Yunanlılara karşı I. İnönü savaşı kazanıldı
- 20 Ocak 1921 Türkiye devletinin ilk anayasası kabul edildi. (Bu anayasa 7 Şubat 1921 tarihinde yürürlüğe girdi)
- 12 Mart 1921 Türkiye devletinin yeni ulusal marşı kabul edildi (söz yazarı:Mehmet Akif Ersoy,Bestecisi:Zeki Üngör)
- 13 Mart 1921 İtalyanlarla sağlanan anlaşma gereği askerleri Anadolu'yu boşalttı
- 16 Mart 1921 Sovyetlerle Moskova Antlaşması imzalandı. Buna göre Türkiye Batum'u terk etti, karşılığında Kars'ın Türk toprağı olmasını

kitap

- Ruslar kabul etti (T.B.M.Meclisi'nde onay tarihi 21 Mart 1921)
- 31 Mart 1921 İkinci İnönü zaferi kazanıldı.Yunanlılar geri çekildi.
- 12 Nisan 1921 Fes giyilmesi T.B.M. Meclisi tarafından yasaklandı.
- 23 Nisan 1921 T.B.M.Meclisi'nin açılışı Bayram olarak kabul edildi.
- 10 Mayıs 1921 T.B.M. Meclisi'nde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk grubu kuruldu.Mustafa Kemal başkanı seçildi
- 10-19 Mayıs 1921 Yunanlılar Kütahya, Afyon ve Eskişehir'i aldılar
- 16-21 Temmuz 1921 İlk Maarif Kongresi Ankara'da toplandı.
- 5 Ağustos 1921 Mustafa Kemal, T.B.M.Meclisi'nin tüm yetkilerini haiz olmak üzere Başkumandan atandı.
- 23 Ağustos 1921 Sakarya Savaşı başladı.
- 13 Eylül 1921 Sakarya Savaşı kazanıldı,Yunan saldırısı durdu.
- 19 Eylül 1921 Sakarya Savaşı'nı kazanması nedeniyle Mustafa Kemal'e T.B.M.Meclisi tarafından Gazi unvanı ile birlikte Mareşal rütbesi verildi.
- 13 Ekim 1921 Azerbaycan, Gücistan, Ermenistan'la Kars Antlaşması imzalandı.
- 20 Ekim 1921 Fransızlarla Ankara Antlaşması yapıldı. Fransız kuvvetleri Anadolu'yu terk etmeyi kabul etti.
- 26 Haziran 1922 Ankara hükümeti İran tarafından resmen tanındı.
- 31 Temmuz 1922 İstiklal Mahkemeleri kaldırıldı. (Sonradan lüzumlu görülen bu mahkemeler çeşitli zamanlarda görev yaptı)
- 26 Ağustos 1922 Yunanlılara karşı büyük saldırı başlatıldı.
- 30 Ağustos 1922 Dumlupınar'da Yunanlılara karşı büyük meydan savaşı kazanıldı,Yunan ordusu büyük bozguna uğradı.
- 1 Eylül 1922 Mustafa Kemal ordulara verdiği buyruğu şu tarihi tümce ile bitiriyordu: Ordular, ilk hedefiniz Akdenizdir. İleri!
- 5 Eylül 1922 Bursa düşmandan geri alındı.
- 11 Ekim 1922 Mudanya ateşkes anlaşması imzalandı
- 26 Ekim 1922 Mustafa Kemal'in önerisi ile İsmet İnönü ordudan ayrıldı.
- 30 Ekim-1 Kasım 1922 T.B.M.Meclisi Osmanlı saltanatını kaldıran ve yeni Türkiye devletinin onun yerini aldığını onaylayan 307 ve 308 sayılı kararları aldı.
- 17 Kasım 1922 Son padişah Vahdettin (Mehmet VI) bir İngiliz savaş gemisi ile ülkeden kaçtı.
- 18 Kasım 1922 Abdülmecit, T.B.M. Meclisi tarafından Halife seçildi
- 20 Kasım 1922 Lozan barış görüşmeleri resmen başladı
- 17 Şubat 1923 İktisat Kongresi İzmir'de çalışmaya başladı. (4 Mart 1923 e kadar sürdü)
- 1 Nisan 1923 T.B.M. Meclisi yeni seçime gitme kararı aldı
- 8 Nisan 1923 Mustafa Kemal yeni kuracağı Halk Partisi programının esasını oluşturan 9 Umde isimli programı açıkladı.
- 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması imzalandı.(Bu antlaşma onaylandı. Ağustos 1924 tarihinde yürürlüğe girdi.
- 11 Ağustos 1923 İkinci T.B.M.Meclisi Ankarada toplandı
- 9 Eylül 1923 Mustafa Kemal Halk Fırkasını (Partisi'ni) kurdu.
- 2 Ekim 1923 Yabancı işgal orduları İstanbuldan ayrıldı.
- 6 Ekim 1923 İstanbul'un Türk ordusu tarafından kurtuluşu.
- 13 Ekim 1923 Ankara'nın başkent olması kabul edildi.
- 29 Ekim 1923 CUMHURİYET ilan edildi. (Oybirliği ile kabul edilen bu yasanın görüşülmesi sırasında Meclis'te hazır bulunan üye sayısı 158'dir.Yasa, hazır bulunanların oybirliği ile kabul edilmiştir. Mustafa Kemal ittifakla Cumhurbaşkanı seçildi.
- 30 Ekim 1923 Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk hükümeti İsmet Paşa tarafından kuruldu. oybirliği ile onaylandı.
- 1 Kasım 1923 Fethi Okyar T.B.M.Meclisi başkanlığına seçildi.
- 19 Kasım 1923 Mustafa Kemal, Halk Fırkası Genel Başkan vekilliğini İsmet İnönü'ye devretti.
- 8 Aralık 1923 İstanbul'da görev yapmak üzere kurulan İstiklal Mahkemesi (Bu Mahkemelerin kuruluşu 31 Ocak 1922 gün ve 249 sayılı yasadır) üyeleri saptandı. (Bu özel bir Mahkeme

kitap

olup, 1925 tarihinde Ankara'da görev yapmak üzere kurulan mahkeme ile ilgisi yoktur.)

- 7 Ocak 1924 Ulusal Kurtuluş Savaşı'na karşı çıkan 150 kişi yurtdışına sürüldü (Bunlar hakkındaki af yasası 26 Haziran 1938'de çıkarıldı).
- 7 Şubat 1924 İstanbul'da Kadınlar Birliği kuruldu.
- 3 Mart 1924 Hilafet kaldırıldı. Halife ve saltanat mensupları yurtdışına çıkarıldı(431 S.lı yasa).
- 3 Mart 1924 Öğrenim birliği kabul edildi (430 sayılı yasa) .
- 3 Mart 1924 Şer'iyeye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekaâletleri kaldırıldı. (429 sayılı yasa)
- 8 Mart 1924 Dinsel Mahkemeler kaldırıldı.
- 20 Nisan 1924 Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci anayasası kabul edildi. (491 sayılı olan bu yasa 24 Nisan 1924'te yürürlüğe girdi)
- 25 Ekim 1924 Türk düşünür ve şairi Ziya Gökalp öldü (doğ.1875).
- 10 Kasım 1924 Halk Fırkası, Cumhuriyet Halk Partisi adını aldı.
- 17 Kasım 1924 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu. (8 Aralık 1924 tarihinde genel başkanlığına Kâzım Karabekir, genel sekreterliğine Gn.Ali Fuat Cebesoy seçildi).
- 11 Şubat 1925 Doğu Anadolu'da Şeyh Sait gerici ayaklanması başladı.
- 17 Şubat 1925 Aşar Vergisi kaldırıldı (552 sayılı yasa).
- 25 Şubat 1925 Dinin politik amaçlarla kullanılmayacağına ilişkin 556 sayılı yasa çıkarıldı.
- 4 Mart 1925 Takriri Sükun yasası kabul edildi (578 sayılı yasa) (Doğu'daki isyan nedeniyle çıkarılan bu yasa ile birlikte sıkıyönetim ilan edildi ve biri Ankara'da, diğeri isyan bölgesinde görev yapmak üzere iki ayrı İstiklal Mahkemesi kuruldu).
- 3 Haziran 1925 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatıldı.
- 24 Ağustos 1925 Mustafa Kemal ilk kez şapka ile halk içinde görüldü.
- 2 Eylül 1925 Tekke ve Türbelerin kapatılmasına, dini kıyafetlere ve memurların başlıklarına dair 2493 sayılı Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
- 5 Kasım 1925 Ankara Hukuk Okulu açıldı (sonradan, Ankara Üniversitesine bağlı fakülte haline getirildi).
- 25 Kasım 1925 Şapka giyilmesi hakkındaki 671 sayılı yasa çıkarıldı.
- 25 Kasım 1925 Türk Tarih Encümeni İstanbul'da toplandı
- 30 Kasım 1925 Tekke ve zaviyelerle türbelerin kapatılması türbedarlıklarla, birtakım unvanların kaldırılmasına dair 677 sayılı yasa kabul edildi.
- 16 Aralık 1925 Milletler Cemiyeti Musul'u Irak'a bağladı.
- 26 Aralık 1925 Uluslararası saat ve takvim kabul edildi (697 sayılı yasa) (Uygulanma tarihi:1 Ocak 1926).
- 17 Şubat 1926 Medeni Kanun (yurttaşlık yasası) kabul edildi (743 sayılı bu yasa, 4 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girdi.)
- 28 Şubat 1926 İstiklal Mahkemeleri çalışmalarının 7 Eylül 1926'ya kadar uzatılması kararlaştırıldı.
- 1 Mart 1926 Türk Ceza Kanunu kabul edildi (765 sayılıdır).
- 22 Mart 1926 Türk Dili Akademisi kurulmasına ilişkin 789 sayılı yasa çıkarıldı.
- 10 Nisan 1926 İktisadî kuruluşlarda yazışmaların Türkçe yapılmasına dair 805 sayılı yasa kabul edildi.
- 22 Nisan 1926 Borçlar Yasası kabul edildi (818 sayılı yasa).
- 18 Mayıs 1926 İstiklâl Mahkemelerinin görev süresi 7 Mart 1927 tarihine kadar uzatıldı.
- 15 Haziran 1926 Mustafa Kemal aleyhinde düzenlenen İzmir Suikastı bir ihbar sonucu ortaya çıkarıldı (Suikast ortaya çıkarılmasaydı, Mustafa Kemal'in İzmir'e gelmesi beklenen 16 Haziran günü gerçekleştirilecekti)
- 18 Haziran 1926 Ankara İstiklal Mahkemesi suikast sanıklarının davasını İzmir'de görmek üzere görevlendirildi. (Bu Mahkeme 26

kitap

Haziran'da yargılamaya başladı. Yargılamalar 13 Temmuz'da karara bağlandı. 13 sanık idama mahkûm edildi. Cezalar ertesi günü infaz edildi.

- 1 Ağustos 1926 İzmir Suikastı sanıklarından başka bir bölümünün davasına Ankara'da devam edildi. Bu dava 26 Ağustos'ta sonuçlandırıldı. Sanıklardan üçü (Eski Maliye Nazırı Cavit Bey, Dr. Nâzım ve Hilmi beyler ölüm cezasına çarptırıldı. Diğer sanıklar çeşitli cezalara çarptırıldı.
- 18 Ocak 1927 ABD Senatosu, Lozan Barış Antlaşması'nı onaylamayı reddetti.
- 7 Mart 1927 İstiklal Mahkemeleri kaldırıldı.
- 15 Ekim 1927 Mustafa Kemal, CHP Büyük Kongresi'ni açtı. Bu kongrede tarihi BÜYÜK NUTKU'nu okudu. Günde aralıksız altı saat okuyarak, nutku altı günde bitirdi.
- 3 Şubat 1928 İstanbul'da ilk Hutbe Türkçe olarak okunmaya başlandı.
- 10 Nisan 1928 Anayasadan dinsel içerikli sözcüklerin kaldırılması hakkında 1222 sayılı yasa kabul edildi. (Bu tarihten itibaren devletin laiklik esasını fiilen ve hukuken resmen kabul edilmiş oldu).
- 20 Mayıs 1928 Türk Dil Encümeni kuruldu.
- 21 Mayıs 1928 Uluslararası sayıların kabulü Hk.1288 sayılı yasa çıkarıldı.
- 8 Ağustos 1928 İstanbul Taksim'de Cumhuriyet Anıtı törenle açıldı.
- 9 Ağustos 1928 Mustafa Kemal İstanbul-Sarayburnu'nda, yeni yazı devrimini halka açıkladı.
- 1 Ekim 1928 Yeni Türk alfabesi ile ilk gazete yayımlandı.
- 1 Kasım 1928 Latin harflerinin kullanılmasını öngören 1353 sayılı yasa çıkarıldı.
- 1 Ocak 1929 Yeni harflerle öğretimi çabuklaştırmak için her yaşta vatandaşların devam edebileceği Millet Mektepleri açıldı.
- 23 Nisan 1929 23 Nisan günü ilk kez Çocuk Bayramı ve Çocuk haftası olarak kutlandı.
- 8 Haziran 1929 Milli sanayii koruma yasası çıkarıldı.
- 3 Nisan 1930 Belediyeler kanunu çıkarıldı (1580 sayılı yasa) (Bu yasa ile ilk kez kadınlara da yerel yönetimlerde seçme ve seçilme hakkı tanındı).
- 13 Ağustos 1930 Serbest Cumhuriyet Fırkası (Partisi) kuruldu. (Kurucusu ve ilk başkanı Fethi Okyar).
- 17 Kasım 1930 Yurt sathında başlayan gerici yobaz eylemler nedeniyle, bu parti kendi kendini feshetti,
- 23 Aralık 1930 Menemen'de gerici ayaklanma meydana geldi. Gerici yobazlar, Kubilay isimli genç bir yedeksubay öğretmeni ve iki bekçiyi şehit ettiler. Kubilay'ın başını bıçakla keserek bir sopaya dikip sokaklarda saatlerce gösteri yaptılar. Olay sonrasında derviş Mehmet ve arkadaşları tutuklanıp yargılandılar ve idam edildiler. Olay, dinin, siyasette sömürü aracı olarak kullanılmasının acı sonuçlarını ortaya koymasından dolayı önemlidir.
- 15 Nisan 1932 Türk Tarih Kurumu kuruldu (İlk adı Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'dir).
- 22 Ocak 1932 İstanbul Yerebatan Camii'nde ilk kez hafız Yaşar Okur tarafından Türkçe Kuran okundu.
- 19 Şubat 1932 Halkevleri kuruldu. (8 Ağustos 1932 tarihinde Demokrat Parti iktidarı tarafından 5830 sayılı yasa ile kaldırıldı. 27 Mayıs 1950 Askeri eyleminden sonra tekrar açılmasına izin verildi.)
- 12 Temmuz 1932 Türk Dil Kurumu kuruldu .
- 18 Temmuz 1932 Ezanın bütün camilerde Türkçe okunması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca, bütün ilgililere duyuruldu.
- 26 Eylül 1932 Birinci Türk Dili Kurultayı Dolmabahçe Sarayı'nda

kitap

açıldı.

- 1 Ocak 1933 Yeni kabul edilen Ölçüler Yasası uygulanmaya başladı.
- 6 Şubat 1933 Atatürk, "Bursa Nutku" olarak tarihe geçen beyanatını verdi. (1.Şubat 1933 günü Bursa'da, Türkçe ezana karşı yapılan gösterilere yanıt olarak)
- 31 Mayıs 1933 İstanbul Darül-Fününü kaldırılarak, yerine İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasını öngören 2252 sayılı yasa kabul edildi.
- 8 Haziran 1933 Halk Bankası ve Halk Sandıkları yasası çıkarıldı.
- 26 Ekim 1933 Kadınlara, Köy Muhtarlığı ve İhtiyar Heyetlerine seçme ve seçilme hakkını veren yasa kabul edildi.
- 29 Ekim 1933 Cumhuriyetin 10.Yıl Kutlamaları (11 Haziran tarihinde çıkarılmış olan yasa gereği) görkemli şekilde bütün yurttan kutlandı. Atatürk tarihi Nutku'nu bu bayram töreninde verdi..
- 20 Mart 1934 Ankara'da İnkılap Tarihi Enstitüsü kuruldu.
- 21 Haziran 1934 Soyadı Kanunu kabul edildi (2525 sayılıdır).
- 24 Kasım 1934 Mustafa Kemal'e ATATÜRK soyadı verildi.
- 26 Kasım 1934 Efendi, bey, paşa, ağa, hacı, hafız, hoca, beyefendi, hanım, hanımefendi hazretleri gibi unvanların yasaklanmasına dair 2590 sayılı yasa çıkarıldı, yasa, sivil rütbeler ile resmi nişan ve madalyaları da kaldırmıştır.
- 3 Aralık 1934 Bazı kisvelerin (giysilerin) giyilemeyeceğine dair 2596 sayılı yasa çıkarıldı. Bu yasa ile her dine mensup kimselerden yalnız birisine, örneğin sarık sadece Diyanet İşleri Başkanı'na, dini kiseve ile ibadet yeri dışında taşıyabilme yetkisi tanındı. (Bu nedenle bu yasa, sarığı yasaklayan yasa olarak anılmaktadır.)
- 5 Aralık 1934 Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanıyan yasa çıkarıldı.
- 1 Şubat 1935 Ayasofya, müze olarak hizmete açıldı.
- 18 Nisan 1935 İstanbul'da Uluslararası Kadınlar Kongresi toplandı.
- 27 Mayıs 1935 Ulusal Bayram ve Hafta tatilleri Hk. yasa çıkarıldı. Cuma tatil günü Pazar gününe alındı (2739 sayılı yasa).
- 20 Temmuz 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. 31 Temmuz 1936 tarih ve 3056 sayılı yasa ile onaylandı .
- 1 Kasım 1936 Atatürk,T.B.M.Meclisi'ni açış konuşmasında Toprak Reformu yasasının mutlak çıkarılmasını istedi.
- 5 Şubat 1937 Altı Oklu devrim ilkeleri 1924 Anayasası'na, ikinci madde içinde yer alarak girdi.
- 12 Haziran 1937 Atatürk bütün taşınmaz mallarını Hazine'ye bağışladı.
- 25 Ekim 1937 İnönü Başbakanlıktan istifa etti (yerine Celal Bayar getirildi).
- 1 Kasım 1937 Atatürk T.B.M.Meclisi'nde son konuşmasını yaptı.
- 15 Eylül 1938 Atatürk özel vasiyetnamesini yazdırdı (Bu vasiyetname, 28 Kasım 1938 günü açılmıştır).
- 29 Ekim 1938 Atatürk'ün Cumhuriyet Bayramı mesajı, hastalığı nedeniyle Celal Bayar tarafından okundu.
- 10 Kasım 1938 ATATÜRK saat: 9.05'te İstanbulda Dolmabahçe Sarayı'nda son nefesini verdi.
- 11 Kasım 1938 İsmet İnönü, T.B.M.Meclisi'nde oya katılan 348 milletvekilinin oybirliği ile Cumhurbaşkanı seçildi. Bu görevi, 1950 seçimleri sonucunda Demokrat Partinin iktidara gelmesine kadar devam etti (14 Mayıs1950).
- 21 Kasım 1938 Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Türk halkına bildirisini yayımladı.